

H-11-165

Et Iudaeice, sed cui agubianiani pro feci.

et de naturalibus
Institutionum

DIALECTICARVM

Libri sex, per fratrem Franciscum
Titelmānum, Hellsellensem, ordi-
nis fratrum Minorum, cum
Indice capitū, necnon eo-
rum, que in his con-
tinentur.

19-7

15789

Ad castigatissimi cuiusque exemplaris fidem quam
accuratissime restituti.

De Thom. Cogn.

de la Cardina
n° 4008

LVGDVNI,
APVD GVLIELMV M
ROVILIVM.

1545.

2

Florentissimæ in Louaniensî academia Libera
 lum artium facultati, frater Franciscus Tirelmannus, eiusdè
 humilis alumnus, debitum offert obsequium.

Emini serè ante triennium cùm
 libros duodecim de consideratio-
 ne rerum naturalium tuo nomi-
 ni mater veneranda, nuncupa-
 rem, quod tum in Physica disti-
 plina exhibebam, id & in Dia-
 lectica aliquando me tentatu-
 rum sponsonisè, si modo nos-
 ter ille labor tibi non ingratus,
 & tuus alumnus nõ inutilis com-
 probaretur. Que sanè promif-

sio: tamen si sub dubitationis quodam moderamine pronuntiata, sic
 me deuinxit, atque etiamnum constructum implicitumque tenet, re
 ab officio illo vel sine mei nominis iactura, vel sine tue gratitudinis
 offensa, nõ mihi integram uideatur cessare. Si enim ab implenda pro-
 missione desistero, vel in festidiusse iudicaberis humile donum, re
 ego à promisso uidear illo tuo fastidio absolutus, futurumque est, ut
 de te male iudicent, & aduersum te indignantur, si qui serè exite-
 rint, quibus prior ille noster labor non uideatur improbandus: aut
 ego tanquam promissus immemor, leuitatis arguar ac vanita-
 tis: audiámque à substantantibus quod aduersum uanos homines
 proferri solet, Pollicitus diues quilibet esse potest. Et illud, Parturitus
 montes, nascetur ridiculus mus. Accedit ad hanc necessitatem, stu-
 dioforum plurimorum, tum nostratum, tum externorum, pia
 & importuna quadam scdulus: qui ab eo tempore, qua prior ille
 labor sub oculis hominum exiit in lucem, partim uerbis, partim li-
 tere, promissi me admonere, atque ad satisfaciendum illi, quam ex
 meis uerbis concepiisse se asserunt, expectationi perurgere atque impel-
 lere hactenus non desistunt. Alij quidem humilis prece id à me fieri
 postulabant, alijs pia charitate pro cõmuni bono & studijs honestis
 adiuuandis pia charitate efflagitantibus, nõnulli etiã quasi debitũ
 rigorosa quadam insutia seueritate exigentibus. Proinde ut matrem,
 de me optime meritã ab iniqua suspitione liberarem, & meum ipsius
 humile nomĩ à leuitatis & uanitatis nota defendere, studioforum

quoque expectationi maturius satisficrem, (& quæ primo loco erat causa proferenda (promouendis liberalibus studijs, hoc sanè tempore quo omnia ab hæreticis contaminantur & commiscuntur, ad Ecclesiæ & veritatis catholice defensionem permaximè necessarijs, pro mea virili non nihil conferrem: visum est non vltirà differre propositi promissique adimpletionem, quam neque hæcenus protraxissim, si per corpusculi imbecillitatē, & otium à rebus necessarijs, maturius prestare quod promissera, licuisset. Superiori itaque æstate corporis viribus vt cunctis reparatus, & otio à rebus magis scrijs tantisper, vel cum gratia impetrato, vel cum iniuria quadam susciso, & (vt planè dicam) fortim subtrahito, animum adiciens Dialecticarum rerum considerationi, sex libros quicquid in eis videbatur esse præcipuum, tentans comprehendere, illisque omisiss, quæ à Dialecticæ Synderitæ totius aliena videbantur, ea quæ ad rem facièbant planè lucidè que quantum potui, proponere & explanare curavi: ne tenelli adolèscentes rerum superuacuarum proluxa multitudine & inuoluta difficultate deterriti, animum desponderent, reliquæ vi libus studijs ad inania defluerent: id quod hæcenus non paucis euenisse constat. Semper enim in illa fuit sententia, quæ & Socrati apud Platonem inuenio probatam, melius esse pauca quedam ordinatè & lucidè proponere, quam multa sine ordine conuoluta obsecrè profunderè. Quo verò tuis alumnus noster hic labor foret vitior, illum serè in omnibus ordinem sumis insequuti, qui est apud Aristotelem M. Tul. iudicio totius Dialecticæ principem: quem ille dicit nihil esse acutius, nihil politius, cui admirabilem tribuit scientiam & inuentionem, incredibilem quoque dicendæ copiam & suauitatem: quem denique tanti ille facit, vt nec venia dignus pulet philosophos illos, quibus tantus philosophus esset inuocatus. Vt non immerito præ cæteris omnibus vi Dialecticam tractauerunt, hinc vnum à multis seculis Academia consuevit adolèscensibus in arte Dialecticæ instituendū proponendū atque prælegendū. Ad cuius augustam amplitudinem compendiosam huius nostri operis breuitatem velut introductioriam nos quoque parauimus. Hinc itaque nosstrum in Dialecticæ laborem, quem tuo nomini mater veneranda, animi iure debui nuncupare, precor vt eo animo de manu seruuli & alumni tui suscipias, quo priorem illum in Physicis à te fuisse susceptum, certissimis argumentis fecisti testatum. Bene vale. Louanij, Anno à Christo nato, Millesimo quingentesimo, Tricesimo tertio. 27. Octobris.

Prologus

PROLOGVS APOLOGETICVS
pro Dialecticæ cæterarumque
liberalium artium tuenda
dignitate.

PROLOGVS illud Ecclesiæ lumē Aurelius Augustinus, in libro quos de ciuitate Dei pro Christianæ fidei firmamento insignes & nunquā fatis laudatos edidit de varijs Ecclesiæ persequutionibus agēs, inter cætera de apostata illo Iuliano Augusto, cuius egregiam in dolo amore dominandi (vt idem ille ait) sacrilega & detestanda curiositas perdidit, hoc signanter cōmemorat, atque etiam digno pondere aggrauat, quòd publico edicto Christianos vetuerit, artes liberales docere vel discere. De Iuliano (inquit) apostata quid dictū sunt? An imple non est Ecclesiæ persequutus, qui Christianos liberales artes docere aut discere vetuit? Cuius quidè propositi rationem illi, qui cum Apostolo cogitationes astute illius Satanæ non ignorat, in promptu erit inuenire, atque exponere facillimū. Nimirum aduertens humani generis inimicus, per vim atque potentia principum, quorum furorè aduersus Christianā nomē ab initio nascētis Ecclesiæ extraxerat, & ique adeo nihil se promouere, vt in dies magis magisque Christiani nominis gloria claresceret, & fides Christi dilatata proficeret, aliam excogitauit ille artifex persequendi rationem: quā videlicet sapientum huius seculi tuendos animos in Christianam simplicitatem extirpare, illorumque stylos & calamos in hanc exaceruat, vt omnē ingenij vim & totū artis acumen ad hanc operandā conuerterent. Inter quos vel primus exitit peruersus ille apostata, qui post abnegatū factū Christi nomē, cuius sacramentis fuerat inuitatus, vim omnē fixæ eruditionis atque eloquentiæ, quæ ab annis teneris egregiè erat instituta, eò cōtulit, vt temel aburata fidem pro sua virili funditus deleteret, Christi Ecclesiā, quā ipse per fuga factus iā dereliquerat, solo equaret, radicatusque euerteret. Id quod luce clarius testatur eius virulētissima opera, in odiū & oppugnationē fidei Christianæ

August.
lib. 18.
de ciuit.
Dei.

2. Cor. 2

A 3 istianæ

fianz edita, quorum fragmenta aliquot in libris sancto-
rum patrum, qui illius infania diuino auxilio fibris restiterit viri-
liter, etiamnũ videre licet. Ex quibus pauculis, facile est cõij-
cere, cuiusmodi illa fuerint plena volumina, quæ in Christũ
(quẽ contumelijs grata Galilæũ) & Christianos in quos ab illo
Galilæos nominabat) temeritas eius infana euomit. Is itaq;
etiam videret à viris Christianis se nec sapientia nec eloquen-
tia seculari inferioribus, quales ab initio aliquot tempore ha-
bit Ecclesiã, validius quã existimauerat suis obiectiõibus re-
sponderi, nec deesse qui infana in Christũ iactata conuitia in
furiandũ ipsius caput aprissimẽ retorquerent, quique (iuxta

Prou. 21. sapientis verbũ) stulto auderent & possent iuxta stultitiã suã
respondere, ne sibi ac suis nimis sapiens videretur, facile ad-
uerit, non effecturũ se quod conceperat animo, nec posse vo-
to potiri, donec inter Christianos vigeret sapientiã & eloquen-
tia seculi, quibus solis à cõsequẽdo proposito se impediũ exi-
stimabat. Simplicitatẽ nanque Christiani dogmatis facillẽ su-
perare se posse cõsidebat, si secularis esset sapientiã præsidio
destituta. Hoc itaque animo, illo suggerente, à quo possideba-
tur & agitabatur perfidia bella, publico edicto, ne Christiani
liberales artes vel docerẽt vel dicerẽt, prohibuit. Cuius quidẽ
impietatis figura quædam, multo antẽ in Philisthæorũ
aduertis Israëlitas, populũ Domini, iniqua machinatõe pre-
monstrata est, qui vt populũ Domini secura possessiõne sub
tyrannide sua continerent, fabrilem artẽ de terra Israëlitica
abstulerant, euantes ne Israëlitæ hastã haberent aut gladiũ,
quibus se aduersus illorũ tyrannidem possent defendere. Imi-
tãtur verò strenuẽ illud apostatæ exemplum, & Philisthæo-
rũ figurã adimplẽt, ipudẽtes hæretici, precipuẽ verò hæretico-
rũ magistris: quos experientia docet, & liberales artes omnes,
& scholas in quibus eiusmodi traduntur, summo odio perse-
qui, maledictis que & blasphemijs incellere: nõ alio haud du-
biẽ prætextu quã fecerat ille, sed nec dissimili animo. In co-
lore enim aut fucũ verius siq; impietatis, dicebat ille, nõ dece-
re Christianã simplicitatẽ adinuentionibus hominũ intrẽdere,
nec debere strophis Dialẽcticis implicari eos qui professionẽ
tã simplicẽ vellent seclari. Sicq; a stultus ille etiã gratiã videba-
tur

Hæretici
artes libe-
rales cri-
minantur.

ẽur reposcere, quasi pro insigni beneficio, cũ dolus pessimus
animo meditaretur. Ita sane & impij hæretici liberales artes
inceffant conuulsi, & maledictis dilacerant: pietatis quidẽ su-
cum prætexentes, sed animũ mala cogitatione plenti gestan-
tes. Optant enim se solos armis esse munitos, ceteros autẽ
omnes inermes remanere; quo facilius in siq; impietatis ditio-
nem, vi disputationis aut persuasiõnis efficacia, simpliciũ ani-
mos pertraheret, siueque tyrannidis subiectos retineret. Præ-
ceteris verò Dialẽcticã odio irrecõcilabili persequuntur: pro-
pterea quod inter omnes nulla sit adeo illorũ proposito ad-
ueriã, quã sic illorum fraudes detegit, nodos dissoluit, aperit
laqueos, persuasiõnes annihilat. Hac nimirũ ratione, vt (iuxta
Comici verbum) semper odiũ parit veritas, Dialẽcticã illi cri-
minantur & calumniantur, quasi cũ simplicitate Christiana
pugnantẽ: multisq; alijs rationibus & confictis falsis calunijs,
ingenuos adolescentes dehortantur, ne illi animo dedant:
simplicibusque peritadẽ parentibus, ne iuos liberales talibus
desistunt studijs. Sunt verò & alij non pauci Dialẽcticæ: cæ-
terarumq; liberaliũ artium studijs nõ tam ex affectũ peruerfi-
tate, quã ex ignorantia & imperitia rerum; inexperientia de-
trahentes: qui cũ neq; Dialẽcticæ verũ usum neq; traditionis
eius modũ nouerint, audent tamen egregij homines passim
apud ineruditos simplicesq; & inexpertos adolescentes, eã ir-
ridere, quasi ieuinã, spinosã, horridã, squallidã, sterilem,
inamcãnã, inutilẽ, nomine etiã odioso sophisticã eã appella-
tes. Quos si interroges quid Dialẽtica, aut quid sophistica
& quid ab inimicis hæ differat, mutes inuenies, qui quẽ dãnauerint
aut cõprobauerint, nõ intellexisse cõperies. Qui si eruditissimo
rũ & probatissimorum autorũ de illa sententiã diligenter
expendissent, & rerũ iustã haberent experientiã, nõ sic adole-
scẽtiã animos corrumperent, neque ab optimis & utilissimis
studijs auocarent. Cũ itaque hac nostra tẽpestate quamplu-
rimos eiusmodi liberaliũ artium peculiariter verò Dialẽticę
calumniatores, passim inueniri constat, quorum falsis persua-
sionibus bonam partem adolescẽtiã eorũ, maximẽ de quibus
amplior aliqua spes bonę frugis videbatur expectãda, mi-
serẽ perire, quotidiana (proh dolor) experientiã apertus mon-
strẽt;

stret, quam vt dissimulare liceat, visum est nobis, in huius nostri operis initio quod de consideratione Dialectica ad communem studiosorum vtilitatem conscriptimus. Dialecticæ dignitatem & auctoritatē aduersum calumniantes tueri atque defendere: nō quidē studio cōtentionis, sed eo tantū animo, vt qui forte per ignorantiā aut in experientiam minus bene de Dialectica senserint, & minus rectē loquuti fuerint, cognita veritate, desinant malē sentire, desinant & maledicere. Quia vero ad tante rei persuasionem, nostrā orationem sciebamus nequaquā sufficere, visum est ex clarissimorum & omnium iudicio eruditissimorum autorum sententijs id agere: quorum tāta est apud omnes eruditos æstimatio, tanta auctoritas, vt refragari illis nemo audeat. Proinde, annotatis ex varijs authoribus notatu dignis sententijs, quæ ad Dialecticæ cōmendationem facere videbātur, eas in hunc locum congestimus, sicque per titulos & capita certo quodam ordine (quantū cōmodē in tam consula diuersarum rerū sylua fieri potuit) digestimus: vt quasi vna perpetua videri possit oratio, quæ ex tam varijs est partibus cōtexta. Poteramus forsītā & nos, pro pria qualicunq; oratione, Dialecticam vt cunq; cōmenda re, & eius multiplicem explicare vtilitatē, dignitatēq; expone re. Verū illud putabamus, fore vtilius, si quæ à nobis fuerant dicta, ea ex grauisimorū authorum & Christianorum & gentiliū ore proferretur. Obsecro igitur eos, ad quos noster hic labor perueniet, vt maturo iudicio ijs que infra subiijciuntur (sententijs expensis, bonas artes discant magnificare, desinantque simplices studiosorū adolescentū animos ab ijs que ex re ipsorum sunt, auertere. Quod si fortē ab illis nequiuero obtinere, qui animum obfirmauerunt aduersus bona studia, spero tamen adolescentes ipsos nostra hac diligētia post hac cautiore futuros, & tam graui tamque multiplici auctoritate promouitis nō ita facile malē suadentibus aures præbituros. Neque enim tam sine iudicio esse poterunt, quin facillē aduertant, quæ à præclarissimis viris tam magnopere sunt commendata, atque in tāto pretio habita, ad hominis vnius vulgaris, vel imperiti vel inexpecti iudicium, non esse contemnenda. Sed nos iam ad rem accedamus.

Sententiæ

Sententiæ quædam

CLARISSIMORVM VIRORVM
tūm Christianorū, tūm Gentilium, ex iporū eruditissimis
libris huc congestæ, atque per titulos & capita certo quodam
ordine digestæ, pro Dialecticæ caterarūque liberalium
artium tuenda dignitate.

CAPVT I.

Quam magnificē diuinus Plato de Dialectica senserit: suoque illo ore in Philosophia (vt Augustinus ait) purgatissimo & lucidissimo pronuntiauerit, in dialogo qui Phædrus inscribitur, Socratem præceptorem suum introducit cum Phædro ita loquentem,

Diuinus
Plat. ma
gnificē
tit de dia
lectica.

Arum ergo diuisionū collectionūque, o Phædre, amicus sum, vt & intelligēdi & loquēdi sim cōpos. Ac si quē alium posse arbitror, tum ad vñū, tum ad multa, pro rerū natura respicere, huius à tergo tanquā Dei vestigia sequor. Atque eos qui id facere posunt, hæcenus voco Dialecticos. Consentitque mox Phædrus rectē artem hanc Dialecticam appellari, dicens,

In eodem dialogo de Pericle insigni oratore cū Phædro colloquens Socrates,

Videtur, inquit, non iniuria Pericles oratorū omnium perfectissimus extitisse. Magnæ enim quælibet artes, exercitatio dialectica, contēplationēque sublimiū in natura rerū indigent. Ipsa enim mentis sublimitas, & vis efficax in qualibet re perficienda, hinc quodāmodo profici sciuntur: quod Pericles ad ingenij acūm adiunxit. Anaxagoræ nāq; huiusmodi rerū indagatoris familiaritate fretus contēplationi se tradidit vnde ad dicendi artem quod ipsi videbatur traduxit.

Pericles
ob Diale
cticæ &
Physicæ
peritiā
orator in
signis.

In dialogo autem septimo in republica vel de iusto Socratem inducit mechanicas artes atque etiā mathematicas cum Dialectica comparantem, vbi hæc eius cum Glaucone disserentis verba leguntur,

Socrates, Nemo autē aduersarius tibi nobis dicētibus quod

A s dissen

differendi facultas dūtaxat conatur ordine certo circa vniū quodque, quid ipsum sit, inuenire. Siquidem ceteræ artes (id est mechanicæ) aut ad opinionones hominum cupiditatēsq̄ respiciunt, vel ad generationēs & compositionēs, vel ad culturam eorum quæ generantur & corrumpuntur. Reliquæ vero, quas diximus verarum rerum quoquo modo participēs esse, Geometria scilicet eiusque comites, circa ipsam essentiam quodam modo fōmiant: sincere autem quicquam ab illis cernere, imposibile est, quousque suppositionibus hærent, eāsq̄ rates & immobiles ad se ueruant, vtiliorem rationem reddere nequeant. Dialecticā verō sola sublatīs suppositionibus omnibus ad ipsum principium confirmandum pergit, ac reuera animi oculum cæno barbarico obrutum, paulatim lustrum trahit ac ducit, tanquam adnaticibus ac ministris, quibusdam vtens his artibus quas narrauimus.

Ac deinde nonnullis interpositis.

Legem statuit esse ferendam in republica, qua iubeantur discēntes eam potissimum disciplinā capere, ex qua ad interrogandum & respondendum, vt scientem decet, aptissimi sint, quæ est Dialecticā. Postremo (consentiente in idem Glaucone) Dialecticam doctrinis omnibus velut apicē esse præpositam dicit, nec vllā doctrinam vterius aut eminentiorē rem peritari, sed hic iam doctrinarum omnium esse finem. In dialogo quoque qui Cratylus inscribitur, siue de recta ratione nominū: Dialectici dicit esse officium, imponere rebus nomina, quod is colligere sciat atq; diuidere, nec ab alio quam à Dialectico commodē id fieri posse existimari.

CAPVT II.

Quod sine Dialectica Philosophia non potuit esse consummata quodque Dialecticam Plato adiungens scientiæ naturalī & moralī, consummatam effecerit Philosophiam. Ex Augustino, libro tertio contra Academicos. Capite. 17.

Augustinus de Platone & Dialectica. **P**lato vir sapientissimus & eruditissimus temporū suorū, qui & ita loquutus est, vt quæcunque diceret magna fierent: & ea loquutus est, vt quomodocūque diceret parua non fierent, dicitur post mortem Socratis magistri sui, quem singulariter dilexerat, à Pythagoricis etiā multa didicisse. Pythagoras

thagoras autem Græca Philosophia non contentus, quæ tūc aut penē nulla erat, aut certē occultissima, postquā cōmotus Pherecydæ cumuldā Syri disputationibus, animū esse immortale credit, multos sapientes etiā longē latēq; peregrinatus audierat. Igitur Plato adiciēs lepori subtilitatēq; Socraticæ, quā in moralibus habuit, naturalū, diuinariūq; rerū peritiā, quam ab eis quos memorauit diligenter acceperat, (subiugēnsque quasi formatricē illarū partū iudicēque Dialecticam, quæ aut ipsa esset, aut sine qua sapientia omnino esse nō posset, perfectam dicitur cōposuisse Philosophiæ disciplinam.

His Augustinus verbis attestatur Diogenis Laertij sententia, in libro de vita Philosophorum, cuius in descriptione vitæ Platonis, hæc sunt verba,

Vt olim in tragedia, prius quidem solus chorus agebat, postmodum verō Thespis vnium inuenit histrionem, vt chorus interdum requiesceret: secūdū postea Aëchylus adiecit, & tertū Sophocles, atque in hunc modum tragædia cōsummata est: ita & Philosophiæ ratio dudū circa vniū tantū Physicæ speciem versabatur. Acceisit Socrates & adiecit Ethicam. Tertiam Plato Dialecticam addidit, & consummato Philosophiæ operi extremam manum apposuit.

Diogenes Laertius.

CAPVT III.

Quæ necessitas ad Dialecticæ artis inuentionem veteres induxerit. Ex Severino Boetio, in commentarijs super Topica Ciceronis.

Cum Philosophia maximè in rebus operā studiumq; cōsumat, cumq; & in naturalibus inspectionē speculationēq; adhibeat, & in moralibus actionē, & sic formate gestat mores, vt vera vitæ ratio persuaferit, euenire necesse est, vt secūdū id quod ratio tenēdū omittēdūve, faciēdum quoq; aut nō faciēdū esse decreuerit, vel iudiciū cōstituat, vel exercēdæ vitæ dirigat intentio. erit igitur necessariū, vel in naturali speculatione, vel in moralū actionū cognitione, vt certa ratio vel quod in rebus speculādū est inueniat, vel quod in actū viuēdū duci oporteat antē perpendat. Hæc autē ratio nisi via quadam processerit, sæpe in multis necesse est labatur errorēs. Quod nō passim fieret, atque vt certis regulis tracta-

Severinus Boetius.

Dialectica differēdi magistra. **Dialectica** inſiſteret, viſum eſt atique Philoſophia ducibus, vt ipſarum ratiocinationum quibus aliquid inquirendum eſſet, naturam penitus antè diſcuteret: vt his purgatis atque compoſitis, vel in ſpeculatione veritatis, vel exercendis virtutibus vteremur. Hæc eſt igitur diſciplina, quaſi diſſerendi quædam magiſtra, quam Logicæ veteres Peripatetici appellauerunt, quam Cicero definiens, diſſerendi diligentem rationem vocauit, Stoici vero Dialecticam eam nuncupauerunt,

Hugo à Sancto Victore. **His** per omnia conſonant, quæ vir in diuinis & humanis literis egregiè eruditus, Hugo à Sancto Victore, libro primo Didacticalæ eruditionis ſcribit, in hunc modum,

Cùm veteres multis ſæpe lapſi erroribus, falſa quædam & ſibi cõtraria in diſputatione colligerent, atque id fieri impoſſibile videretur, vt de eadem re contraria conſuſione facta vtraque eſſent vera, quæ ſibi diſcutiẽs ratio concluſiſſet, cui ve ratiocinationi credi oporteret, eſſet ambigui: viſum eſt prius diſputationis ipſius veram atque integram conſiderare naturã, qua cognita, tũ illud quoque quod per diſputationem inueniretur, an verè eſſet cõprehenſum, poſſet intelligi. Hinc igitur proſecta Logicæ peritia diſciplina, quæ diſputandi modos, atque ipſas ratiocinationes internoſcendi vias parat, quæ ratiocinationem nunc quidem vera, nunc autem falſa, quæ verò ſemper falſa, quæ nunquã falſa, poſſit agnoſci. Hæc tempore quidem eſt poſtrema, ſed ordine prima. Hæc enim inchoantibus prima legenda eſt, propterea quòd in ea docetur vocum atque intellectuũ natura, ſine quibus nullus Philoſophiæ tractatus rationabiliter explicari poſſet.

CAPVT IIII.

Dialecticam cæteriſ artribus inueniendis atque formandis eſſe neceſſariam.

Auguſti. **Auguſtinus** in libro de ordine,

nota **I**llo, inquit, modo perfecta diſpoſitã; Grammatica, admodum eſt ratio quætere hanc ipſam vim quæ pepererat artem. Nam definiendo, diſtribuendo, colligendo, non ſolum digeſſerat Grammaticam atque ordinauerat, verum etiã ab omni falſitate irreptione defenderat. Quando ergo ratio ad alia

alia fabricanda tranſiret, niſi ſua ipſa prius machinamẽta diſtingueret, notaret, digereret, proderetque ipſam diſciplinã diſciplinarum, quam Dialecticam vocat: Hæc docet docere, hæc docet diſcere. In hac ſeiſpãm ratio ſibi demonſtrat, quæ ſcit, quid velit, quid valeat. Scit autem ſcire, vult ſola ſciẽtes facere: nec ſolum vult, ſed etiam poſſet.

Eandem ſententiam Craſſus apud Ciceronem primo libro de Oratore pronuntiat, hiſ verbis.

Nihil eſt quod ad artem redigi poſſit, niſi ille prius illa tenet, quorum artem inſituere vult, habeat illam ſcientiam, vt ex ijs rebus quãrũ ars non dñi ſit, artẽ efficere poſſit. Hoc video, dũ breuiter voluerim dicere, dictũ à me eſſe paulò obſcurum. Sed experiar, & dicã, ſi poterò, planius. Omnia ferè quæ ſunt cõcluſa nũc artibus, diſperſa & diſſipata quondã fuerũt: vt in Muſicis, & numeri & voces & modi: in Geometria, lineamẽta, formæ, interualla, magnitudines: in Aſtrogia, cæli conuerſio, ortus, obitus, motuſque ſyderũ: in Grammaticis, Poetarũ pertractatio, hiſtoriarũ cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidã ſonus. In hac denique ipſa ratione dicẽdi, excogitare, ornare, diſponere, meminiffe, agere, ignota quædã omnibus & diſſuſa latè videbantur. Adhibita eſt igitur ars quædam extrinſecus, ex alio genere quodam, quod ſibi totũ Philoſophi aſſumunt, quæ rẽ diſſolutã cõuulſamque conglutinaret & ratione quædam conſtringeret.

Quòd autẽ hæc artem Dialecticã velit dicere, ex alio eiuſdẽ authoris opere mõſtratur apertius, quod de claris oratoribus inſcribitur: vbi de Seruio Sulpitio loquitur, hũc in modũ Bruto interrogãti ipſe reſpondit. Sic enim (inquam) Brute, exiſtimo, iuris ciuilis magnũ vſum, & apud Scæuolam & apud multos fuiſſe, artem in hoc vno: quod nunquã effeciſſet ipſius iuris ſcientia, niſi eam præterea didiciſſet artẽ, quæ doceret rem vniuerſam diſtribuere in partes, latentem explicare definiendo, obſcurã explanare interpretando, ambigua primũ videre, dein diſtinguere. Poſtremò habere regulam quã vera & falſa iudicarentur, & quæ quibus propoſitis eſſent, quæque nõ eſſent cõſequentia. Hic enim attulit hanc artem omnĩũ artũ maximam, quaſi lucem, ad ea quæ

Scæuola ob dialecticã peritã, cæteros iuris cognitione excellit

Dialecticam quæ cõsufè ab alijs aut respõdebantur, aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit Rectè, inquam, intelligis. Hanc quoque sententiam confirmat, quæ nostrorũ ferè temporum vir eruditissimus, Rodolphus Agricola, lib. secundo de inuentione scribit in hunc modũ,

Aristoteles, quique post eum alij, Dialecticam instructi sue re, faciliè suis libris ostendant, quã magnus sit vsus eius & quã tractandis omnibus rebus accomodatus: vrque siue ea nõ solũ singulari, de quibus in artium decursu dubitaretur explicari nequeant, sed ne artes quidem colligi possent, & in hanc inquam accepertur redigi formã. Hæc est illa sciẽtia, quã apud reconsultos Cicero Crassus necessariam for mandis artibus putauit, quã quàmque cupit esse in iureconsultis, quò non essent apud eos derat. Ci omnia a cõtorum similia. Quæstum est à Titio, & Labeo ait, etiam Celsus respondit, & apud Trebatium scriptum est.

Ex his obiter discimus, etiam iuris ciuili studiosis, Dialecticã apprime conducere, maximãque ad illud lucem adferre: id quod & Quintilianus videtur indicare, libro duodecimo oratoriãrũ institutionum, loquens in hunc modum,

Quid? Nonne quæstio iuris omnis, aut verborum proprietate, aut æqui disputatione, aut voluntatis coniectura cõtinetur: quorum pars ad rationalem (Dialecticam dicit) pars ad morale tractatũ redudat. Ergo natura permisa est omnibus istis oratio, quæ quidem oratio est verè. Nam ignara quidem huius doctrine loquacitas erret necesse est: vt quæ nullos vel falsos habeat duces.

CAPVT V.

Quantũ Dialecticã fecerint veteres illi Stoici, ex Diogene Laertio, de vita Philosophorum.

Abique Dialecticã speculatione, sapientè dicunt in oratione sine lapsu nõ futurum. Quippe ex illa dignosci verũ atq; falsum probabile itè & quod ambigendũ dicatur intelligi. Ea remota, iã nõ licet rite interrogare atq; respondere, sed pertingere eã quæ in negationibus est temeritatè, ad ea etiã quæ sũt, adeo vt in absurditatè ac vanitatè veritatur, qui phantasias minimè exercitas habet, neq; aliter acutũ & ingeniosum

sum cautumq; omnino in dicendo & fore & visum iri sapientè. Eiusdè enim esse, rectè loqui rectèq; cogitare, interdèq; ad ea, quæ proponuntur differere, & ad ea quæ interrogantur respondere, quæ sint omnia viri Dialecticæ periti.

Ex eodem,

Huiusmodi sunt in logicis Stoici, vt maximè asserat, Dialecticũ solũ esse sapiẽtè. Omnes enim res per eã, quæ in verbis est speculationè cerni, quæq; ad naturã pertinet, & quæ rursus ad mores logicæ egere adnunciat. Ex eodem.

Enimvero Philosophiam animanti similem dicunt, osibus ac neruis Logicè, caribus Ethicè, animæ Physicè conferentes. Siue rursus ouo esse quippe superficiei (id est, testam) Logicè, sequentiã Ethicè, intima & penitus abstracta Physicè. Sunt qui agro frugifero: quippe circumiectã sepè, Logicè structum Ethicè, humũ ac arbores Physicè. Nonnulli ciuitati muris optime septæ, ac pulchrè ex dignitate administratæ. In qua Stoicorũ comparatione illud est diligenter notadũ, Dialecticã vbique cõparari ijs per quæ alia continentur, corroborentur, sustentantur, finiuntur, muniantur, & defendantur, vt pote osibus & neruis, testæ oui, sepi agrum, aut muro ciuitatem circumdanti. Videlicet vt indicetur his comparationibus, quod aperte asserit Rodolphus, Dialecticè esse duce, directricem, atque stabilitricè cæterarum artium, & sine cuius præsidio tueri fines suos relique non satis commodè possent.

Apud Ciceroem libro tertio de finibus bonorum Cato refert Dialecticã & Physicã à Stoicis inter virtutes esse numeratas, & rationè eius reddit apertius. Ad eas, inquit, virtutes de quibus disputatũ est, Dialecticã etiã Stoici adiungunt & Physicã, easque ambas virtutum nomine appellant. Alteram quod habeat rationè, ne cui falso assentiamur, nè ve vnquã captiosa probabilitate fallamur eãque de bonis & malis diceremus tenere tueriq; possumus. Nã sine hac arte, quẽtũs arbitramur à vero abduci falliq; posse. Rectè igitur si omnibus in rebus temeritas ignoratiõq; vitiosa est, ab his ea, quæ tollit hæc, virtus nominata est. Physicæ quoque non sine causa idem tributus est honos. Hætenus Stoicorum de dialecticã protulimus sententiam: quam

Stoicorũ pulchra comparatio.

Rodol. Agricola

Dialecticã & Physicã Stoicè virtutes appellant.

quam illi quidē tanti fecerūt, cū nō nisi altera eius pars, & ea quidē naturę ordine posterior, ab eis fuerit cognita. id quod manifestissimē Cicero testatur in Topicis, ad Trebatium ita scribens.

Ex Cicerone in Topicis,

Cic. de duab⁹ di-
alecticę
partibus.

Cūm omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, alteram inueniēdi, alterā iudiciādi, vtriusque princeps (vt mihi quidem videtur) Aristoteles fuit. Stoici autē in altera elaborauerunt, iudicandi enim vias diligenter perscrutati sunt, eam scientiam quam Dialecticam appellant. Inueniendi verō artem, quę Topicę dicitur, quę ad vsum potior erat, & ordine naturę certē prior, totam reliquerunt.

Idem libro 4. de finibus bonorum, Cato qui de Stoicorum secta erat, respondens, sic ait,

Cato
Stoicus
Dialect.
& Physi-
cā inter
virtutes
numerat

Cūm duę sint artes perfectę ratio & oratio compleatur, vna inueniendi, altera differendi, hanc posteriorem Dialecticę & Stoici & Peripatetici: priorem autem hi egregiē tradiderunt, illi omnino ne attigerunt quidem. Nam ē quibus locis quasi ē thesauris argumenta depromerentur vestri ne suspicari quidē sunt, superiores autem artificio & via tradiderunt. Hęc ille. Quanto ergo pluris nunc est faciēda Dialecticę, quę pręter illam Stoicorum disciplinā, alteram continet, & quasi nouā inueniendi artem, vtu potiorē, & naturā priorem, quam Aristoteles pluribus libris tradidit, & de qua sola nostris ferē tēporibus, hō doctissimus Rodolphus Agricola, tres libros cōscripsit, ab eruditissimis omnibus maximē laudatos.

CAPVT VI.

Quōd dialectica admodum consuetam habeat eloquentiam artemque dicendi. Ex Quintiliano libro secundo oratoriarum institutionum.

Quintil.

Dvo inquit genera sunt orationis, altera perpetua, quę Rhetoricę dicitur, altera cōcisa, quę Dialecticę: quas quidem ita Zenon cōiunxit, vt hanc compressę in pugnam manus, illam explicatę diceret similem.

In eādē sententiā & Cicero scribit libro secundo de Finibus bonorum & malorum.

Cicero.

Zenon est, inquam, hoc Stoici, omnem vim loquendi, in duas tribuat esse partes dicere, Rhetoricam palmę, Dialecticę.

lecticam pugno similem esse dicebat: quōd latius loquerentur Rhetores, Dialectici autem contractus. Idem in libro de perfecto oratore.

Zeno quidem ille, ad quo disciplina Stoicorum est, manu de monstrare solebat, quid inter has artes (Dialecticam & Rhetoricam) interesset. Nam cum compresserat digitos, pugnum que fecerat, Dialecticam aiebat eiusmodi esse: cūm autem duxerat, et manum dilatauerat, palmę illius similem esse loquentiam dicebat. Atque etiam ante hunc Aristoteles in principio artis Rhetoricę, dicit illam artem quasi ex altera parte respondere Dialecticę: vt hoc videlicet differant inter se, quōd hęc ratio dicendi latior sit, illa loquentiam contractior.

Apta Zenonis cōparatio.

Aristote.

CAPVT VII.

Quōd absque Dialecticā & Philosophiā nemo perfectam asequi possit eloquentiam, nec Rhetor esse sine Philosophiā, Ex Cicerone libro primo de perfecto oratore. Platonis & aliorum Philosophorū dispensationibus, & ex agitatissimē maxime orator est, & aduersus. Omnis enim vbertas, & quasi sylvā dicendi, ducta ab illis est. Rursum.

Orator debet esse Philosophus.

Postum sit igitur in primis, quod post magis intelligetur, sine philosophiā non posse effici, quem quærimus eloquentiam. Nam nec latius, nec copiosius de magnis varijsq; rebus, sine philosophiā potest quisquam dicere. Nec vero sine Philosophorum disciplina genus & speciem cuiusq; rei cernere, neq; eam definiendo explicare, nec tribuere in partes possit, nec iudicare quę vera, quę falsa sint, neque cernere cōsequentiā, repugnantia videre, ambigua distinguere.

Expresius etiā & distinctius postmodū illa declarat, cūm post multa eodem in libr. de Oratore tractata, ista subiungit: Esse igitur perfectę eloquentię puto, nam eā solūm facultatem habere quę sit eius propria, fusc lateq; dicendi, sed etiam vicinam eius, atq; finitimā Dialecticorum scientiā assumere.

Orator sit Dialecticus.

Et rursum post pauca:

Nam & ipse Aristoteles tradidit præcepta plurima differendi, & postea, Qui Dialectici dicuntur, spinosiora multa pererunt. Ergo cūm censeo, qui eloquentiā laude dicatur,

B non

non esse earum rerum omnino rudem: sed vel illa antiqua, vel hac Chryssippi disciplina institutus, nouerit primum verum, naturam, genera verborum & simplicium & copulatorum. Deinde, quor modis quidque dicatur, qua ratione verum falsumve sit, iudicetur. quid efficiatur & quoque, quod cuique conueniens sit, quodque contrarium. Cuique ambigere multa dicantur, quomodo quidque eorum diuidi explanarique oporteat. Hæc tenenda sunt oratori, sæpe enim occurrunt, sed quia sponte sua squallidiora sunt, adhibendus erit in his explicandis quidam orationis nitor. Et quoniam in omnibus, quæ ratione docentur & via: primum constituendum est, quid quidque sit (Nisi enim inter eos, qui discunt, conuenit, quid sit illud, de quo ambigitur: nec recte differi, nec vquam ad exitum perueniri potest) explicanda est sæpe verbis mens nostra de quaque re, atque inuolutæ rei notitia definiendo est aperienda. Siquidem definitio est oratio, quæ quid sit id, de quo agitur, ostendit brevissimè. Tum, vt scis, explicato genere cuiusque rei, videndum est, quæ sint eius generis, siue formæ, siue partes, vt in eas distribuatur omnis oratio. Erit igitur hæc facultas ei, quem volumus esse eloquætem, vt definire rem possit. Idemque etiam cum res postulabit, genus vniuersum in species certas, vt nulla neque prætermittatur, neque redundet, partiur ac diuidet.

Quam denique sententiam ita concludit:

Nec verò Dialecticis modo sit instructus, sed habeat omnes Philosophiæ notos & tractatos locos.

Quintili.

Suprapositi Marci Tullii sententiæ aperte subscribit Quintilianus lib. duodecimo oratoriarum institutionum de scientia diuinarum humanarumque rerum loquens:

Quæ quidem, inquit, cum sit in tres diuisa partes, naturalem, moralem, & rationalem, quæ tandem non est cum oratoris opere coniuncta? Nam (vt ordinem retrò agamus) de vltima illa, quæ tota versatur in verbis, nemo dubitauerit, & proprietates vocis cuiusque nosse, & ambigua aperire, & perplexa discernere, & de falsis iudicare, & colligere ac resolueret quæ velis, oratoris esse quantum non est tam minutè ac que concisè in actionibus vtendū, quam in disputationibus.

Ac post

Ac post pauca, quam velit artem proprio nomine aperitissimè explicans, subiungit:

Pars hæc (inquit) Dialectica, siue illam dicere malimus dispartitricem, vtilis esse sapere, & definitionibus, & comprehensionibus, & separandis quæ sunt differentia, & resoluenda ambiguitate, & distinguendo, diuidendo, illuciendo, implicando.

CAPVT VIII.

Quod Oratorum præclarissimi Philosophiæ, & peculiariter Dialecticæ studio soluerit, Quintilianus oratoriarum institutionum lib. 12.

Quæ denique, inquit, intelligi saltem potest eloquentia hominis optima neciensis? Hæc si ratione manifestata non essent, exemplis tamen crederemus. Siquidem & Periclem, cuius eloquentiæ, etsi nulla ad nos monumenta venerunt, vim tamen quædam incredibilem, tum historici, tum etiam liberrimum genus hominum Comici veteres tradunt: Anaxagoræ Physici constat auditorem fuisse, & Demosthenem principem omnium Græciæ oratorum dedisse operam Platoni. Nam M. Tullius non tantum se debere scholis Rhetorum, quantum Academiæ spatij, frequenter ipse testatur est. Neque se tanta in eo vquam fudisset vbertas: si ingenium suo confecto fori, non ipsius rerum naturæ finibus terminasset.

Quid hic vltimo loco dicit Quintilianus, ipse de se Cicero verum esse testatur, in præfatione libri de oratore:

Ego autem (inquit) & me sæpe noua videri dicere intelligo, cum peruetera dicam, sed inaudita plerique: & fateor me oratorem (si modo sum, aut etiam quicumque; si) non ex Rhetorum officinis, sed ex Academiæ spatij extitisse.

Eodem in loco, & quæ de Pericle dicta sunt atque Demosthenis, confirmat his verbis:

In Phædro Platonis hoc Periclem præstitisse cæteris dicit Oratoribus hoc Periclem, quod is Anaxagoræ Physici fuerit auditor, a quo conset eum, cum alia præclara quedam & magna didicisset, vberem & fecundum fuisse, gnarumque, (quod est eloquentiæ maximum) quibus orationis modis, quæque animum partes pellerentur. Quod idem de Demosthene existimari potest: cuius ex epistolis intelligi licet, quàm frequens fuerit Platonis auditor.

B 2 In

Hæc oia
sola do-
cet Dia-
lectica.

Quintil.

Pericles.

Demo-
sthenes.
Cicero.

Cicer. de
Philoso-
phia ma-
gis quam
de Rhe-
torica
gloria -
tur.

Locus is
est, quem
suprà ci-
tauimus.

In libro verò de claris oratoribus, cum Bruto suo colloquens, etiam præceptoris sui nomen exprimit, quo in Dialectica est vñs.

Diodor. Eram, inquit, cū Stoico Diodoro, qui cūm habitauisset
Cicero apud me, mecumque vixisset, nuper est domi meæ mortuus,
nis in dia a quo cūm alijs in rebus, tum studiosissimè in Dialectica ex-
lectica ercebar, quæ quasi contracta & astricta quædã eloquentiã
præce- putanda est, sine qua etiã tu Brute indicauisti te illã iustã elo-
ptor. quantiam, quam Dialecticã dilatatã putant, consequi nõ posse.

CAPVT IX.

Quomodo sui contemptum vlciscatur Dialectica, vel in vno Epicuro
Lactant. fœdissimè voluptatis assertores (sic eam Lactantius Firmianus di-
de Epicu gno appellat nomine) luce clarius cernitur: qui illam profusus con-
ro diale- temnem, & vt transuersum agentem (quomodo Diogenes Lacer-
ctices cõ- tius ait) profusus repudiãt, in fœdus lapsus est errores, de quo Tul-
tẽptore. lius libro secundo de finibus bonorum & malorum, & Torquato
colloquens, ita ait:

Dum Dialecticam, Torquate, contemnit Epicurus, quæ vna
continet omnem & perspicendi quid in quaque re sit, scientiã,
Cicero Epicuri & iudicandi quæ quidque sit, hæc ratione & via dispu-
tandi ruit in dicendo, vt mihi quidem videtur, nec ea quæ di-
imputat cit, vlla vult arte distingui.

Confirmant hæc Ciceronis sententiã, quæ ab Hugone à
contem- sancto Victore scribuntur libro primo didascalice erudi-
ptui Dia- tionis in hunc modum:

Cætæræ artes prius repetere fuerãt, sed necesse fuit Logi-
cam quoq; inueniri, quoniam nemo de rebus conuenienter
Hugo à differere potest, nisi prius rectè loquendi rationem agnouerit.
Victore. Nam sicut dicit Boetius, cūm primitus antiqui circa rerũ
naturas & morũ qualitates inuestigãdas operã impenderẽt,
necesse fuit sæpe falli eos, quia vocũ & intellectuum discre-
tionẽ non habebant: vt in multis euenit Epicuro, qui atomis
mundum consistere putat, & honestũ voluptate metitur. Hoc
autẽ, idcirco huic atq; alijs accidisse manifestũ est, quoniã
disputando quicquid ratiocinatione cõprehenderant, hoc in
res ipsas quoque euenire arbitrabantur. Sic verò magnus est
error. Neq; enim quicquid fermonũ decursus ratiocinando
inue

inuenerit, id in natura fixum tenetur. Quare necesse est falli
eos, qui abiecta scientia disputandi, de rerum natura perqui-
rere. Nisi enim prius ad scientiam venerit, quæ ratiocinatio-
nem veram teneat (semitam disputandi, quæ verisimilem agno-
uerit, & quæ fida, & quæ posita esse suspicãta, rerum in concu-
pta veritas est ratiocinatione non poterit inueniri).

Atque illud etiam magis Dialecticæ in veri inuestigatio-
ne necessitatem indicat, quòd hi quoque, qui eius videri
volebant contemptores, aliqui ipsi simile confingebant,
quo eius loco fe vti dicerent. Id quòd de Epicureis apertè
testatur diuus Augustinus libro primo contra Cresconium
Grammaticum, capite decimotertio.

Nosti, inquit, quàm maximè apud Stoicos viguisse Diale-
cticã, quamuis & ipsi Epicurei, quos imperitia liberalium di-
Augusti. sciplinarum non solum non pudebat, verum etiam delecta-
de Epicu- bat, quãsdam quasi disputandi regulas, quibus quisque vñs
reis. minimè falleretur, se potius tenere & docere iactabãt. Quid
enim est aliud Dialecticã, quàm peritia disputandi?

Errores autem Epicuri, in quos per inscitiam ratiocinan-
di videtur incidisse, Lactantius Firmianus libro. 3. diuina
rum institutionum summam enarrat, his verbis:

Archiprata quisquam, vel latronum ductor, si suos ad gra-
sandum cohortetur, quo alio sermone vi potest, quàm vt ea
Lactant. dem dicat, quæ dicit Epicurus: Deos nihil curare, non ira, nõ
de errori- gratia tangi: inferorum pœnas non esse metuendas, quòd ani-
bus Epicu- mæ post mortem occidit, nec vlli omnino sint inferu: volu-
ptatem summam esse bonum, nullam esse humanam societa-
tem, sibi quemque consulere, neminem esse qui alterum dili-
gat, nisi sui causa. Est planè, cur quispiam putet hæc vocẽ esse
viri sapientis, quæ potest aptissimè latronibus accommodari.

CAPVT X.

Quòd nature non ita sit fidendum, & vt propterea ars ipsa Dia-
lecticã vel contemnatur, vel negligatur, id quod plerique faciunt.

Ex Cicero libro quarto de finibus bonorum, atque malorum.
Quòd est ingenij magnis præditi quidam dicendi copiam
Ars natu- sine ratione consequuntur, ars tamen est dux certior, quàm
racertior natura. Aliud est enim Poëtarum more, verba fundere, aliud

ea quæ dicas, ratione & arte distinguere.

In dialogo quoque Platonis qui Phædrus inscribitur, Socrates de Rhetorica (quæ tamen minus videtur arte indigere) idè pronūtiat: vbi à Phædro interrogatus, quomodo & vnde veri oratoris arte sibi posset vèdicare, ita respōdet:

Consentaneum est, ò Phædre, fortè etià necessariū quèdammodum in cæteris rebus, ita & in hoc certamine peragendo perfectum esse. Quippe si tibi naturavt sis orator, tribuerit, accedète doctrina & exercitacione excellens eris orator: Si quid verò horum tibi defuerit, mancus eris.

Consentit & Quintil. lib. 2. oratoriarū institutionum, Consummatos inquirens, in arte, plus doctrinæ debere, quàm naturæ putabos: sicut in solo secūdo, plus cultor, quàm ipsa per se bonitas soli efficit.

Pulchrè quoq; hac de generali sermone, quârū ad oēs artes, diseruit vir eximius Hugo à factò Victore libro primo Didacticalæ eruditionis, cuius ea in loco hæc sunt verba:

Omnes scientiæ prius erant in vñ, quàm in arte. Sed con siderantes deinde homines vñ posse in artem conuerti, & quod vagū fuerat ac licentiosum, prius certis regulis & preceptis posse restringi, cœperunt consuetudinè, quæ partim natura, partim vñ exorta fuerat, ad artem reducere, quod prauum habebat vñ, emendâtes, quod minus habebat, sup plentes, quod superfluum habebat, rescantes, & de cæteris singulis certas regulas ac præcepta præscribentes. Huiusmodi fuit origo omnium artium. Priusquam esset Grammatica, & scrabebant & loquebantur homines. Priusquam esset Dialectica, ratiocinando verum à falso discernabant. Priusquam esset Rhetorica, iura ciuilia tractabant. Priusquam esset Arithmetica, vñ numerandi habebant. Priusquam esset Musica, canebant. Priusquam esset Geometria, agros mensurabant. Priusquam esset Astronomia, per cursus stellarū tēporū discretiones capiebant. Superuenerunt artes, quæ licet ab vñ principium sumplerunt, vñ tamen meliores sunt.

Eandem hanc quæstionè prolixè simul & eruditè tractat Rodolphus Agricola lib. 2. de inuentione cap. 5. Cuius etiam verba (vt certior sit veritati nouis atque veteribus cō-

probatæ

probatæ fides) hic non pigebit annotare. Primū itaque quæ- Rodol- sionem mouet. phus A- grico. de vñ & ar te.

Quid ergo dicit aliquis. Nōne & ante inuentam Dialecticam fuerunt artes, & disputatum est, & inuentum est verum? Et nunc quoque quotuisquisque eorū qui disputant, Dialecticè tenet? Deinde quæstioni respondet: Non est, inquirès, quod negem, hæc ita esse. Illi tamen quod Dialecticè docet, & faciunt, & fecerunt, multo commodius si hæc didicissent, fortasse factūri. Quemadmodū & ante traditam Rhetoricè diseriti viri fuerunt, & priusquam literis comprehensa est, musicè cecinerunt homines. Nec Hippocrates, vt primus in artibus imaginem medicinam cœgit, sic & primus cognouit modum, profutura meditatus est, agrū leuauit. Facta sunt hæc, antequam artes fierent, & ob id ipsum quod crebro sunt facta, longa rectè secusque, factōrū annotatione artes esse cœpere. Prouenerunt deinde præclara ingenia, quæ dispersa colligerent, confusa disponerēt, explerent imperfecta, rudia perpolirent, & omnia complecterentur, nō modò quæ facta essent, sed quæ fieri etiã possent. Sic quod casus antiè fuerat, cœpit deinde ratio esse. Et sequuntur est, vt non quia factum iam esset aliquid debere fieri, sed quia deberet fieri, crederent esse faciendum. Qui priores ergo fuerunt artibus, similia his ipsis quæ nunc præcipiuntur, si quando rectè fecerunt, secuti sunt, sicut hodie plerique faciunt, quod artis est, sed non ex arte: quippe quam nullam habent, sed vel longa obseruatione, & vñ ingenij quodam præstante vigore. Quāto rectius tamen, quāto melius expedirent illa, si certa artium ratione ducerentur? Duratura enim seculis ingenia, & quibus non præsentès solūm plaudant, sed quæ omnis posteritas miratur, ea tum demum sunt, quoties cum optima natura ars perfecta coniungitur. Sic, quod Dialecticè est, inuenerunt argumenta homines, & errorem malè inuentorum aliquando deprehenderunt, antiè quàm essent omnia præcepta illius in artis formam collecta. Aristoteles tamen, qui quæ post eum illa instructi fuerè, facile libris suis ostendunt, quàm magnus sit vsus eius, & quàm tractandis omnibus rebus accōmodatus: vt quæ sine ea nō solūm singula de quibus in artium

Sententiã notatu dignissimam.

B 4 decursu

decursu dubitaretur, explicari nequirent, sed ne artes quidem colligi possent, & in hanc, quam acceperunt, redigi formam.

CAPVT XI.

Quod eruditio Dialectica, caterarumque disciplinarum liberalium, à Christiana professione non sit aliena, nec percipiendæ veritatis præbeat impedimentum. Augustinus libro tertio contra Academicos, capite decimo octavo.

Augusti-
de libera-
liū artū
studijs.

ERuditio, inquit, artium liberaliū, modesta sanè atq; succincta, & alacriores & perseverantiores & compertiores exhibet amatores amplectendæ veritati, ut & ardentius appetant, & cōstantius iniquatū, & inhæreāt postremo dulcis.

Idem libr. 1. contra Cresconium Grammaticum, cap. 20.

Hanc artem, quam Dialecticam vocant, quæ nihil aliud docet, quàm consequentia demonstrare, seu vera veris, vel falsa falsis, nunquam doctrina Christiana formidat: sicut eam in Stoicis non formidabat Apostolus, quos secum volentes conferre non respuit. Et ipsa enim fatetur, & verum est, neminem disputando ad conclusionem falsam consequenter impelli, nisi prius consenserit falsis, quibus eadem conclusio, vel lit nolit, efficitur. Ac per hoc, qui cauet, ne se loquente consequantur falsā, quæ non vult, volens falsa cauere, quæ præcedunt. Si autem præcedentibus veris inhæserit, quæcumq; consequentia perspexerit, quæ falsa existimabat, vel de quibus dubitabat, admonitus amplectatur, si veritati est percatus inimicior quàm contentiosissimæ vanitati.

Eodem in libro per multa capita ostendit, & Christum & apostolum Paulum, ac ceteros, vfos esse Dialecticam in disputando, neque quenquam Dialecticæ volentem agere cum Christianis esse respiciendum. Donatistas quoque illos non rationabiliter agere ostendit, qui dicerent se nec velle, nec de bere cum eo in disputationem congregari, eo quod esset Dialectica arte instructus, eaque inter disputandum vteretur, ac proinde fugiendum magis & cauendum, quàm refellendum reuocandumque censèrent.

Clemens successor Petri insignis ante Christianismum Philosophus libro primo recognitionum, vbi à Petro interrogatus reddidisset ea, quæ pridie ab eodem audierat, eaque

tam

tam euidenter narrasset, ut Petrus gaudio perfusus, testetur à Clemente illa euidentius esse reddita, quàm à se exposita fuerant: ita præceptor se collaudanti respondit:

Narrandi ordinem, & lucidius ea, quæ res expecte profereudi, eruditio nobis contulit liberalis, qua si vltimè in antiquitatis erroribus, in perniciem vitæ verborum decore ac suauitate decidimus. Si verò ad afferendam veritatem, eruditionem sermonis, & gratiam conferamus: puto ex hoc non parum utilitatis acquiri.

Rupertus abbas Tuitiensis, vir diuinarum pariter & humanarum literarum peritissimus, cuius multa extant in diuinas scripturas præclara volumina libro septimo de operibus Spiritus sancti ita scribit:

Rupertus
abbas Tu-
itienfis.

Paulus Apostolus non studia condemnat, vel scholas Grammaticorum, Dialecticorum, Rhetorum, Arithmeticorum, Geometricorum, Musicorum, Astronomorum: sed hoc in eis culpat, quod nõ quæserunt ex eis sapientie fructum, propter quem artes istæ à Deo datæ sunt, id est, in notitia habere Deum, & glorificare sicut Deum. Et rursum:

Reuera Dialecticæ ars veritatem non persequitur, nec verbo Dei necit vinculum, sed potius veritatem sequitur, et verbum Dei verum fids argumentationibus comprobat, si quis legitime vtar illa. Processum sacre scripturæ diligenter aspicat Dialecticæ simul & Rhetoricæ studiosus pariter & beneuolus: & videbit, quod eam, tanquam dominantam famulæ prosequuntur.

CAPVT XII.

Quod etiam ad scripturas exactius intelligendas plurimum conducit peritia Dialectica, Augustinus libro secundo de doctrina Christiana, capite tricesimo primo.

Disputationis disciplina, ad omnia genera questionum, quæ in literis sacris sunt penetranda, & dissoluenda plurimum valet. Tantum ibi cauenda est libidinositas, & puerilis quædam ostentatio decipiendi aduersariū.

Et iterum capite. 37.

Scientia conclusionum, & definitionum, & distributionum, plurimum lectorem scripturarum adiuuat: tantum ab-

Dialecti-
ca ad scri-
pturaru
intelle-
ctum vri
hs. Aug.

B 5 sit er

Sanctus
Clemens

fit error, quo videntur homines sibi ipsam beatæ vitæ veritatem didicisse, cum ista didicerint.

Rupertus Tuitien. lib. 7. de operib. Spiritus sancti cap. 13. Primum hoc asserere licet, quia genus, & differentia, species, & proprium, atque accidens: quæ sapientes seculi pro magnis atque arduis habent, quasi prima diuinæ scripturæ incipientis elementa sunt. Vbi verus aliquot ex primo capite Geneleos profertur, in quibus generis & speciei fit mentio, sic profertur, Genera ista & species sine dubio sunt, de quibus apud Philosophos sermo est. Ac deinde:

Adicamus ergo, quod in ipsa sanctæ scripturæ litera, & sim plices sit quod mulceat, & sapientes, aut Philosophos quod exerceat. Arbitramur enim, non minus ad hanc scripturam, quam ad eam, quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam esse necessariam, scire quid sit genus, & quid differentia, & quid proprium, & quid accidens. Quæ deinde particularum author iste prolixo sermone profertur. Postremo, huius capituli sermonem ita concludit: Huius artis utilitas & virtus tota ostenditur in syllogismis, quorum conclusio plurimum lectorem adiuvat, ad veritatem inuestigandam tantum: vt abisti illi error decipiendi aduersarium, per sophismata fallaciam conclusionum. Quis autem omnium secularium ita vt hæc sancta scriptura fortiter aut suauiter nouit, aut potuit nodosum texere aut stringere syllogismum?

De omnibus verò artibus liberalibus, quod earum sit in scriptura sancta bonus usus, generalem profert sententiam, capite decimo in hæc verba:

Ingressæ sunt ergo septem artes liberales, tanquam famulæ in sacrum & reuerendum domine suæ sapientiæ triclinium, & quasi de triuijs licentiosis, ad districtum & seuerum verbi Dei magisterium dispositæ, & assidue iussæ sunt. Vagabantur enim prius per circumitum, lasciuæ, garrulæ, & verbosæ puellitæ, nihil operantes, sed curiosè agentes solummodo, ubi negotiosæ magis esse videbantur circa creaturam discutientiandum cursorantes, ipsum autem creatorem negligentes. Missæ sunt ergo in opus, vt non iam quod superfluum erat, de creatura mundi fabularentur, sed serio fideliterque quod

quod expediret, de creatore loquerentur, bonumque ad honorem eius sermonem opere splendide texentes, operarentur, id est, vt iam non res verbas, sed verba rebus ornarentur.

CAPVT XIII.

Quod Dialectica ad emendandos seculares sapientia errores egregie valeat, si quis ea rectè vtatur. Hieron. in Comen. super Exech. Hieron. Verè quicquid in seculo praeferorum dogmatum est, quicquid ad terrenam scientiam pertinet, & putatur esse robustum, hoc Dialectica arte subuertitur, & inftar incendij in cineres fauillasque dissoluitur: vt probetur nihil, quod putabatur esse fortissimum.

Augustinus in libro de cognitione veræ vitæ eandem Augusti. confirmat sententiam, dicens: Ad omnia quidem humana potentem esse Dialecticam, tamen ad diuinitatis perfectionem, vt in se est, non possit perungere.

Dialectica, inquit, differendi potens, potenter dubia quæque definiens, cunctas scripturas euibrans, & euiscerans, cunctam humanam sapientiam annihilans, cum in Diuinitatem intendit, tantæ maiestatis luce pauidum caput tremefacta re flectit. Hoc ipsum videtur velle Lactantius Firmianus, cum libro quarto Diuinarum institutionum dicit, Philosophiam humanam suis armis esse confectam, quia nimirum disputandi officio (quod ipsa docet) quicquid à Philosophia humana non rectè, id est, non consonè ad Christianam sapientiam dicitur, potenter destruitur, & fallum esse Dialectica disputatione conuincitur.

CAPVT XIII.

Quod sic Deo placitum sit, per liberales artes hæreticorum signimenta dissoluere, Rupertus libro septimo, de operibus Spiritus sancti, capite nono.

Amplius autem & hoc non erit prætereundum, quia quos Ecclesiasticæ fidei defensores habere, quorum lingua contra hæreticos, vel ad erudiendam Ecclesiam suam Dominus vt dignaretur, ipse egit, ipse prouidit: vt prius artibus liberalibus instruerentur, & in matris periculum ad pugandum descensuri in nauibus, prius quasi circa littora leuoribus ludis exercebantur.

Et rursum

Instructos liberalibus artibus vult Deus esse fidei catholicæ defensores.

Errursum eodem in loco:

Grata vicissitudo hæc erat, vt fideles qui liberalium facultates habebant artium bene vtendo illis, contra hæreticos eiusdem artibus malè vtentes veritate defenderent, quod erat potare Iesum fatigatum, & sitientem: atque hoc facientibus, daret ipse aquam viuam, magis ac magis aperiendo illis sensum, ad veritatem scripturarum intelligendam. Factumque est hoc modo amicum pulchrum; commercium. Ipsi quam de Philosophicis hauserant puteis, postulanti domino porre xerunt aqua, de qua ipse dicebat: Omnis qui biberit ex aqua hæc, sitiet iterum: & acceperunt ab eo aquam viuam, de qua qui biberit (ait idem) non sitiet vnquam.

Ioan. 4.

CAPVT XV.

Quod hæretici in suis erroribus stabilendis plurimum vtantur Dialecticâ, Hieronymus in disputatione contra Luciferianos de Arianâ heresi id manifestè testatur, dicens:

Atrij hæresis Dialecticâ se fouere nitetur.

Atrij hæresis magis cum seculi sapientia facit, & argumentationum riuos de Aristotelis fontibus mutuatur.

Idem in enarratione Psalmi. 143. secundum mysticū sensum verbū illud enarras: Nō est ruina macerie neque trāsitus.

Difficile hæreticos inuenies imperitos. Omnes enim magistri instructi sunt scientia seculari. Non habent rete Apologeticum, sed catenas Dialecticas. Non est ruina macerie neque transitus. Si quando sunt in disputationibus, si quando tecum cœperint disputare, sic verba eorum breuia sunt, sic artificii sermone conclusa, vt euadere inde difficile sit. Cū enim ligauerint te syllogismis suis, & tē clauerint, & quasi maceriam tibi syllogismum texuerint, & ædificauerint, non potes conuertere, non potes transire, teneris inclusus. Cūque te tenerint quasi quodā gyro inclusum, tūc non eris in angustia quæ ducit ad vitā, sed in lata quæ ducit ad mortē. Idē super illo Psalmi, Et cyniphe in orbis finibus eorum.

In cyniphe, inquit, Dialecticæ artis simulacrum intelligitur, quæ licet paruum habere videatur seductionis aculeum, grauissime tamen faucia tē mentes humanas.

CAPVT XVI.

Quod nimium in hoc iniqui sunt & impiorū hæretici, cū ipsi ad

oppo

oppugnationem veritatis libenter & frequenter vtantur & Dialecticâ & Rhetoricâ & ceteris liberalibus artibus, nolunt tamen hæc a veritatis assertoribus, ad veritatis defensionem vsurpari, & eos qui illis vtuntur, hæc ratione criminantur, tanquam Sophistas, & Christianæ simplicitatis expertes. Augustinus lib. i. contra Cresconium Grammaticum.

Dialecticâ, inquit, mihi obijcere voluisti, quasi Christianâ nō cōgruat veritati, & ideo me doctores vestri velut hominē Dialecticâ merito fugiendū potius & cauedū, quā refellendū atque reuincendū censuerint. Quod tibi nō persuaserunt (nā te aduersus nos etiam scribēdo disputare nō piguit) tu tamen in me Dialecticâ criminatus es, quō falleres imperitos, illosque; laudares qui disputādo mecum congressi noluerant. Sed tu videlicet Dialecticâ nō vtentis, quō cōtra nos scribis: Vt quid te ergo in tantū disputādū periculum proiecisti, cū disputare nō noeris? Aut si nosti, cur Dialecticâ Dialecticâ criminaris: ita te temerarius vel ingratus, vt aut imperitiā qua vinceris, non refrenes, aut doctrinā qua inuaris, accuses. In spicio sermonē tuum istū ipsum, quē ad me scripsisti. Video te quædā copiosè ornateque explicare, hoc est, eloquenter: quædam verè subtiliter arguteque differere, hoc est dialecticè, & tamen eloquentiam Dialecticamque reprehendere. Si noxia sunt, quare hoc facis? Si non sunt, cur arguis?

Hæretici Dialecticâ in Orthodoxis criminantur.

Hæretici plerumque vtuntur Dialecticâ.

Apud Hieronymū quoque; in Dialogo aduersus Luciferianos nos, idem in promptu est videre: vbi Luciferianos hæreticos, eū ab Orthodoxo vi argumentorū irgeri se conspiceret, nec vllum sibi superesse effugium, iterum iterumque postular, Christianè fecum non philosophicè agi.

Oro te (inquit ad Orthodoxū) vt Philosophorū argumentatione deposita, Christiana secundū simplicitate loquaris: si tamen nō Dialecticos sequaris, sed piscatores.

Et iterum: Iam & superius rogauī, vt nō philosophicè, sed Christianè mecum loquaris. Nimirū quod ita metuāt hæretici Dialecticos neruos, virtutē ipsius artis & efficaciam testatur: cui se non posse resistere metuāt, sibi male conficij. Et (iuxta Saluatoris verbū) Omnis quæ malè agit, odit lucē, & ad lucē venire formidat, ne arguatur opera eius. Huc etiam pertinet impietas illa

Iuliani

Juliani, quā in principio prologi commemorauimus.

CAPVT XVII.

Non hoc esse dammandam Dialecticam aut fugiendam, quod perique ea ad captiones sophisticas aut deceptiones abutantur, cum nihil sit ita bonum, quo non prauis abutantur.

Augustinus lib. 1. contra Cresconium Grammaticū: Neque enim pro patria non est miles armandus, quia cōtra patriam nonnulli arma sumpserunt: aut ideo viri non debēt boni doctōq; medici medicinalibus ferramentis ad salutē, quia his ad perniciem etiam indocti pessimiq; abutantur. Quis enim neficit: sicut vitula vel inutilia fuerint, quae quēritur, ita peritiam facultatēque dicendi sic esse vitilem vel inutilem, vt fuerint vitula vel inutilia quae dicuntur?

Rodolphus Agricola lib. 2. de inuentione:

Dialecticē vitilē esse certū est, si falli, decipi, vera pro falsa, falsa pro veris accipi, inutile potauimus. Fallitur tamē nō nūquā Dialecticus, & pro veris falsa tradit. Euenit id quidē, sed & nauem aliquando gubernator euerit, & medicus aliquādo perimit. Hominū sunt ista, non artū. Atq; vel eō magis fatēdum erit vitilē Dialecticē, cū & qui oratione seducūt astu persepe, nulla etiam instructi arte id faciāt, & qui fallitur, si arte calleret, vel neq; aq; id, vel minus vtq; pateretur. Sanc sicut reliquae artes quae remedio sunt inuentae, humanis necessitatibus nō potuerunt succurrere incōmodis, nisi prius ea detegerent sic Dialecticē eū magna ex parte in eo sit posita, quo pacto laqueos captiōnū fraudumq; in dicēdo viteamus, necesse habuit aperire insidias, & ostēdere quā variē q̄ capi possēt. Quae si quis inde deprompta vtēda sibi putauit, non artis hoc est, culpa vitare fugienda monstrantis, sed improbitatis scētari fugienda cupientis. Aperienda enim sunt vt caueantur mala, & nemo artifex tantum remedia nouit.

Simile quiddā Diuus August. lib. 2. de doctrina Christiana cap. 36. de eloquentia dicit, his quidem verbis: Sunt etiā quaedā praecepta vltioris disputationis, quae iā eloquentia nominatur, quae nihilominus vera sunt, quāuis ea possint etiā falsa persuaderi. Sed quia & vera esse possūt, nō est facultas ipsa culpabilis, sed ea malē vtētū peruersitas.

Exhortatio

EXHORTATIO AD

INGENIVOS ADOLESCENTES,

vt Dialecticē ceterarūque liberalium artū studiū, dum per aetatem licet, diligenter incumbant, neq; ab honestis & vitiosissimis studijs vilo deterreantur labore.

Pospositis eruditissimorū virorum sententijs, quibus Dialecticē ceterarūque liberalium artū dignitatem, vtilitatem, ac necessitatem exultimamus abundē demonstratam, vñ hoc superesse videbatur adolefcētes optimi aduersus laborem, qui in primo liberalium artū aggressi, maximē autē in ipso Dialectices primo limine sese offerre & ostentare solet, infirmos vestros & laboris impatientes animos confirmare, pauidiq; pectora breui exhortatiuncula consolare: ne forte labore aut difficultate principiorum deteriti, à capessendis bonarum artū studijs, quibus hac facie aetate nihil vobis proponi possit vitilium, vlla ratione desistatis. Principio enim illud vobis certissimē persuasum esse debet, quod apud Platonem Socrates de huiusmodi studijs loquens ait, eū qui philosophiae sacris sit initiandus, ad labores suscipiendos nequaquam claudum esse debere: itavt eos partim quidem adeat, partim reuocet, sed magno & inuictō animo ad superandum quicquid in eis occurrere possit laboris, paratum sese offerre, & infatigabilē. Verūm ex aduerso laborem istum consolatur, & lenit molestiam, primum quidem illud quod in omni opere vīuenire docet experientia, vt peculiare difficultatē habeat aggressus, progressus verō rem faciat leuiorē. Cui sententię apud Plato. Socrates astipulatur, dicens: Omnis operis maximū qd esse principū, praesertim inueni cuiq; & tenero. Vt nō immerito cecinerit Poeta dimidiū facti habere eū, qui bene cœperit. Deinde & hoc peculiare habet Dialecticę studiū, quod progressus non solū leuiorē reddat laborem, verumetiam suauitatem magnā adferat: adeo vt statim post prima limina transitā, singularis quaedam sentiri incipiat in discēdo voluptas interiorq;

Socrates apud Platonem.

Rodolphus Agricola.

Augusti.

interior; suauitas, quæ animum laboris molestia grauatum sua blanditie demouet, sibi que restituit, atque ad vltiorem progressum inuitat: ita vt iam vltro in penitiora currere ge fiat, qui paulo ante vix ad subeunda prima limina, vel impro bis hortatibus potuit impelli. Adeoque temporis successu, & studij profectu illa increfci suauitas, vt etiam periculi noni hil ab ea immineat, si non modum qui in omnibus rebus iuxta Poeta, est virtus pulcherrima) illi p ratione adhibeas. Huius reuertitur apertissime testatur Aulus Gellius Atticarum no cium lib. 6. Is enim capite nono eius libri, vbi ex Dialecti ca breue libanctum (vt ipse ait) dedisset, quibusdam explica tis, quæ ad illius determinationem pertinent, nimirum quid fit quod à Græcis *ἄξιωμα*, à nostris pronuntiatum vel pro loquutum est appellatum, quid item pronuntiatum adiu cium sine connexum, quid coniunctum vel copulatum, quid dis iunctum, & quæ ad huiusmodi pronuntiatorum veritatem requirantur, ea que omnia apposite & copiose, adhibitis ad sin gula ex plis, disseruisset (vt vel ex vno hoc loco testatissimū fit virū illū Dialecticæ artis nequaquam fuisse imperitum) tandem caput hoc finitum, suam de Dialecticæ studio sentē tiam protulit, quam hic ad verbum citare, quod certior esset si des, duximus operepretiū. Sed hoc iam breue, inquit, ex Dia lectica libamentum dedisse non fatiserit. Atque illud solum addendum admonendum que est, quod huius discipline su u dium atq; cognitio in principijs quidem tetra & aspernabilis insuauis; & inciuilis videri solet: sed vbi aliquantum pro cesseris, tum demum & emolumentum eius in animo tuo di cebit, & sequetur quædam discēdi voluptas insatiabilis: cui sanē si modū non feceris, periculum nō mediocre erit, ne vt pleriq; alij, tu quoq; in illius Dialecticæ gyris atque Meandris, tanquam apud Syreneos scopulos cōfeneferas. Hec ille. Qui bus sanē verbis quid possit dici apertius: aut aduersus laborē & horrorem qui in ipsius Dialecticæ sese ostentat principijs, quid proferri potuit efficacius? Neque verō illa tantum, quæ in ipso discēdi exercitio statim post principia sese offert sua uitas, molestiam istam consolatur, verumetiam multo magis fructus ille multiplex & copiosus, quem huiusmodi pro ferunt

Aul. Gel.
de studio
Dialecti
cæ.

ferunt studia, & quæ ex eis abunde magna prouenit vtilitas, ad suscipiendum tantillum laborem, tædium; illud quantum luncunq; deorandū, merito debet inducere. Et planè quod apud Ciceronem. 1. lib. de oratore, Crassus de iuris ciuilis co gnitione ait, nobis nō minori iure liceat dicere: Castigemus, inquit ille, segnitiam hominum atq; inertiam. Nam si esset ista cognitio iuris magna ac difficilis, tamen vtilitatis magni tudine deberet homines ad suscipiendum discēdi laborem impellere. Licet & nobis hoc exemplo, o delicati adolefcenti tui, si non desidiam inertiamq; vestram castigare, certe timo rem vanum, quo vestrum pleriq; à studijs vtilioribus auocan tur, blada oratione depellere. Profecto enim, si cognitio ista Dialecticæ magna & difficilis videatur, tamen vtilitatis ma gnitudine, imo & necessitatis cōsideratione, deberet vos ad suscipiendum discēdi laborem impellere. Quam enim sit hu ius cognitio vtilis, neq; vtilis tantum, verumetiam necessaria ad omnem diuinarum humanarumq; rerum cognitionem, ea, que paulo ante ex eruditissimorum hominum libris pro tulimus, clarissime demonstrarunt: neq; eadem hic repetere operæpretium fuerit. Memineritis itaque, o adolefcentes, si quando labore fatigemini, verissimū illius apophthegmatis, quod Platoni frequēs erat in ore, Difficilia esse, que pulchra. Plato. Ac rursum illius, quod Diogenes Laërtius refert Aristotelem Aristote. suis discipulis dicere solitum: Liberales scientias radices quide m habere amaras, sed fructus suas. Sicq; consideratione futuræ vtilitatis, præsentem laborem leuiter ferre assuescite: illud subinde Virgilianum animo reuoluentes, atque etiam (si libebit) ore hilari cantillantes: Forsan & hæc olim memi nisse iuuabit. O pasi grauiora, dabit Deus his quoq; finem. Durate, o iuuenes, durate, & vosmet rebus seruate secundis.

Via non omnium ingeniorum equalis est captus, sed alij plurium, & maiorum, alij pauciorum & minorū sunt capaces, iuxta vetus illud: Non omnia pos sumus omnes: visum est nobis, in sequentibus signo rum quorundam distinctione ea, quæ in Dialecticæ cog nitione habentur præcipua, ab alijs, quæ non ita omnibus sunt necessaria cognitu, separare: vt pro vario captu adolefcentū

C præcep

praeceptores, vel omnia, vel plura, vel pauciora creditis sibi
 discipulis proponat, atq; ediscenda tradatur. Vbi cumq; igitur
 signum huiusmodi triplex *** ad marginem conspexeris,
 scito, ea quae ab illo loco habentur, vsq; dum ad manū indicē
 perueniatur, non omnibus esse necessaria, posseque ab ijs, qui
 tantū precipua, & quasi capita rei Dialecticæ quarunt, omit
 ti ac transiri. Porro definitiones, & regulas Aristotelicas ad
 verbū ex Aristotele Porphyriōq; desumptas, maiori characte
 re describi curauimus: ceteris autē, quibus non est tāta autho
 ritas, duplicatā huiusmodi notulā “ ad marginē affiximus: in
 omnibus vestro cōmodo cōsulare bene cupietes. Bene valete.

De praedicabilibus

LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

IALECTICA consideratio recte
 ordine à simplicioribus ad composita pro
 cedens, primum quidem circa simplices vo
 ces & in cōposita vocabula versatur. Quae
 Dialecticæ cōsiderationis pars, libris duo
 bus, quorum alter de quinq; generibus vni
 uersalium, alter de decem tractat praedicamentis) traditur.
 Post verò hanc simplicium cōtēplationem, proximum est,
 vt quae prius separatim cōsiderata sunt, in completas enun
 tiationes, atq; propositiones componantur, quibus verum aut
 falsum pronuntiat. quam rem liber tertius (qui de enuntia
 tione inferibitur) expedit. Subsequitur deinde post simpli
 cium enuntiationum tractatur, vt doceatur quomodo ad in
 uicem certis debitisq; modis illae valeat connecti, sic vt ex al
 tera alterā sciamus vera certaq; ratiocinatione inferre, atque
 ex alia aliam vel astruere, vel destruerē. Hic enim finis est, &
 praecipua utilitas Dialecticæ disciplinae. Ad hanc autē rem,
 primò necesse est, certas praescribi formas argumentationū,
 secundū quas fieri debeat illatio, bonasq; formas à malis dis
 tingui, quas liber quartus, qui de quatuor erit speciebus argu
 metationum) describet. Deinde necesse est, vt loca certa de

signentur, ex quibus argumentationum sumatur materia, &
 ad conclusionem quamlibet congrua adferantur argumen
 ta. Atque haec quintus liber (cui de locis Dialecticis erit ti
 tulus) designabit. Postremò, aduersus sophisticas captiones li
 ber sextus constituetur: in quo latens illarum falsitas, & appa
 rentis causa deceptionis manifestabitur. De demonstratio
 ne autem librum specialem non faciemus: sed quae de ea di
 cere volumus, in quarto libro, opportuno loco, constituntur.
 Nunc itaque ad id, quod d primum est propositum, id est,
 de quinque vniuersalium determinatione agamus.

CAPVT PRIMVM.

De indiuiduo & vniuersali in genere.

ILLud in primis aduertendum est, in vniuersa Dialectica
 determinatione, principaliter fieri sermone de vocibus,
 siue simplicibus, siue compositis: nō tamen de ipsis quatenus
 nudae voces sunt, sed quatenus significantur: sicut rerum, ad
 quas significandas sunt impositae. Atque hinc fit, vt frequen
 ter nunc de vocibus significantibus, nunc de rebus significa
 tis permistim loquamur: & quae de vocibus dicuntur, ea suo
 quodammodo rebus, etiam significantis competere, atq; econ
 trario. Atque ita in sequentijs, de indiuiduo, de genere,
 de specie, de differentia, de proprio, & accidente: nunc de re
 bus, nunc de vocabulis, velur permistim sermo habebitur.
 Primò verò omnium scire oportet, quomodo indiuidua dis
 tingui debeant, atque separari ab vniuersalibus. Sunt enim
 indiuidua termini singulares, vnam tantum rem singularem
 & particularem significantes. Vniuersalia verò sunt termini
 communiores, multas res generali & communi significatio
 ne designantes. Definuntur enim indiuiduum hoc modo:

Indiuiduum est, quod de vno solo praedicat. Defini
 tio indi
 uidui.

Cuius definitionis hic est sensus: Indiuiduum est vocabu
 lum, quod ex sua significatione, quam habet proprietate, nō
 potest de pluribus rebus diuisim praedicari, idque vniuoce, id
 est, secundum vnam eandemque significationem. Exempli
 gratia: Ioannes indiuiduum est, quoniam non nisi de vno po
 test secum

test secundum vnam significationem praedicari, dicendo: Hic homo est Ioannes. Quod si alium quemlibet ab hoc demonstrato designaueris, dicens: Etiam iste Ioannes est, hoc manifestum non secundum eandem, sed secundum variatam significationem sic dici. Individuum enim ex sua significationis natura, secundum vnam significationem, non nisi vnam rem singulariter potest significare: ac proinde secundum vnam significationem non potest nisi de vna re singulari praedicari. Dicitur autem individuum secundum hanc rationem (iuxta interpretationem nominis) quod ita sit singulariter, vt diuidi non possit in plura particularia, de quibus possit praedicari.

Per contrarium verò vniuersale definitur, hoc modo:

Vniuersale est, quod praedicatur de pluribus

Quam definitionem, sic intellige: vniuersale est vocabulum eiusmodi, quod secundum generalitatem suam significationis quae habet, de pluribus diuersis rebus potest diuitem siue in diuersis propositionibus praedicari, idque vniuoce, ad est in eadem significatione. Verbi gratia, homo vniuersale est: quonia & de Petro praedicatur, dicendo: Petrus est homo: & similiter de Paulo, Iacobo, ac ceteris omnibus particularibus hominibus singulariter potest praedicari. In his autem omnibus, vocabulum homo, eandem semper habet significationem, de quoque individuo praedicatur. Vna enim eademque significatione, vox homo, vniuersos homines particulares in humana natura communicantes significat. Neque alia habet significationem cum dico, Ioannes est homo, quam cum dico, Petrus est homo. Vtrobique enim generaliter omnes homines particulares sub generalitate significat. Vocatur autem vniuersale alio nomine praedicabile. Secundum enim rem ista conuertuntur: quonia quaequid est vniuersale, est & praedicabile, & e conuerso. Diuersa tamen ratione aliquid dicitur vniuersale & praedicabile. Vniuersale enim dicitur, quatenus re vniuersale siue generaliter & comunem atque participabile multis principaliter significat. Vt (verbi gratia) homo principaliter & primario significat humanam naturam, in qua conueniunt, & comunicant, quamque participant omnes particulares homines. Sic
animal

Definitio vniuersalis.

animal naturam animalē communem omnibus animantibus. Atque has vocant naturas communes atque vniuersales. De quibus à nonnullis solent plurimae & difficillime in ipso Dialectici ex determinationis ingressu moueri quaestiones, quae tamen quonia ad Metaphysicam potius spectant, nequaquam huic loco inferenda arbitramur. Sunt enim suis locis dicta tractandaque singularia, vt non sub onere succubant recentia atque tenella discipulorum ingenia. & hoc maximè prouidentum est liberulum discipularum tractatoribus, ijs potissimum, quibus mollis atque tenera est institutio, ne rerum subtilium ac puerilis tenuitatis captum longè superantium nimia difficultate in ipsis statim foribus proposita, animam depondeant tanti laboris impatientes adolecentuli. Praedicabile verò dicitur, quatenus de pluribus potest propter significationis suae generalitatem, praedicari. Quod autem terminus quilibet possit de pluribus praedicari, inde habet, quia vniuersale aliqua & multis comunē, vel comunicabile naturam significat, cui quae simul & omnia indiuidua vel inferiora in illa natura comunicantia, velut secundaria significatione, includit. Atque ob hanc causam videtur praedicabile sic consequi ad vniuersale, quomodo risibile consequitur ad hominē, sicut propriū ad subiectū, de quibus latius in sequentibus, vbi de proprio agetur.

CAPVT II.

De quadruplici indiuiduo, & primū de indiuiduo determinato.

Sunt autem indiuidua quaedam, quae vocantur determinata, vocabula scilicet ad significandum determinatum indiuiduum & certam rem singularem ex arbitrio imponitū in terminata. Atque haec potissimum inueniuntur in angelis, tam bonis, quam malis, & in hominibus: atque etiā in nonnullis animalibus domesticis. In angelis, vt Michael, Gabriel, Raphael, Beelzebub, Afmodeus, Lucifer. In hominibus, vt Adā, Noe, Abraham, Dauid, Salomon, Petrus, Paulus, Eua, Sarra, Noemi, Maria, Catharina: in domesticis animantibus, patet ex appellationibus equorum, vacarum, canum, & similibus, quibus pro suo arbitrio domini nomina imponitū: quae etiā ad asse-

C 3 faciunt

faciunt animalia, vt mox ad auditū sui nominis accurrāt, id quod experiētia notū facit. Habent quoque fluij) et montes sua nomina, & præter vrbes, prouincias, ac regiones, etiā loca alia quouis modo insignia. Nomina fluiuorū sunt, Mosa, Dilia, Timera, Schalda, Sequana. Nomina montiū, vt Sinai, Thabor, Hermō, Montepesulanus, Monroselanus, & similia.

In his autē determinatis indiuiduis hoc est diligētē aduertēdū, quod plerisq; secūdū vim suæ originis, & radicē suę significationis communia & vniuersalia sunt. Quemadmodū (exempli gratia) Adam, si respiciamus ad originalem Hebrææ vocis significationē, cōmune nomen est, terrenum significans, siue eū qui de terra factus est. Cui significationi alludens beatus Apostolus, & Adā veterē, cū Christo nouo Adā conferens, ait: Primus homo, de terra terrenus, secundū quē respectū omnes homines rectē Adam dici possunt, idque prorsus vniocē. Omnes enim de terra nati terreni sumus, iuxta illā vniuerso generi humano definitā firmatāque sententiā: Terra es, & in terrā reuertēris. Sic Abrahā secūdū patris significationē, patrē gentium significat, eō quod Dominus voluit Abrahā fieri patrē multarū gentiū, iuxta illud Genesis: Patrem multarum gentium posui te. Hæc autem significatio, etiam Apostolorum cuiuslibet rectē cōpetit, & iure singulos eorum vocare poterimus Abrahā, quoniā patres sunt secundum spiritum multarum gentium, & principes populorū, quos Christo genuerunt per Euangeliū. De quibus & in Psalm. dicitur: Principes populorum congregati sunt cū Deo Abrahā, &c. Sic Petrus dicitus est a petra, propter firmitatem fidei, dicitē ad illū Dominus: Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Atq; hoc pacto Petri sumus, quicumque supra petrā Dominum in firma fidei confessione fundati sumus. Hæc ergo omnia ex vi quicquid suæ originalis significationis sunt communia vocabula, sunt tamen ad determinatē significandū singulares personas imposita: atq; ideo, donec vt indiuidua accipiuntur, nō nisi vnā rem determinatē & particularitē significāt, vna significatione. Cū verō secūdū illā suę originis significationem accipiuntur, nō iam indiuidua, sed vniuersalia sunt,

Indiuidua vero sunt indiuidua ex demonstratione, cū vide licet terminum communem cum pronomine demonstratiuo sumimus, ad vnū aliquid particulare designandum. Velat cū dicimus, hic homo, illa arbor, illud aurum, ego dehis, tu fortis. Et interdu quidem terminus sic aperte exprimitur, interdum verō subintelligitur. Atque id rursum vel propter contemptum, quemadmodum accusantes Christum Iudæi dicebant: Hunc inuenimus subuertentē gentē nostrā. Vel propter honoris æstimationem. Vt cū dicerent populi eundem paulo antē magnificantes: Hic est Iesus propheta à Nazaret Galileæ. Interdu verō tantum propter claritatem sententiæ, eō quod ex natura pronominis satis constet quid subintelligitur, absque vlla expressione. quemadmodum ferē semper eueniēt in pronominebus ego & tu. Hæc enim, ex ipsa pronuntiatione monstrant id de quo sit sermo. Ego enim loquentem respicit, tu verō illum ad quem dirigitur sermo. Vt ego dixi, tu dixisti, nos vidimus, vos audistis, & cetera. Illud verō de his indiuiduis notandum est, non posse fieri (quod de determinatis prius diximus) vt in vna significatione plura atque diuersa simul significent. Cū enim pronominis demonstratiui significatio sit ipsa eius demonstratio, manifestum est toties variari significationē, quoties variatur demonstratio. Vnde cōsequitur, sicut plura diuersa simul nō possunt vna demonstratione demonstrari, ita neque vna significatione posse plura diuersa significari. Notandū est insuper, nō omnia in differenter demonstratiua pronomina facere indiuidua ex demonstratione, sed tantum ea, quæ sunt primitiue species. Quæ enim ab alijs primitiuis derivata sunt, nequaquam indiuidua componūt, cum terminis communibus adiunguntur. Cū enim dico, vestis mea, domus tua, hortus noster, vestrū predictū, cōmunia sunt hæc, quia de multis secūdū vnā eandemque significationē prædicantur, nō autem singularia aut indiuidua. Si enim domos plures possideas, de vnaquaque verē dixeris: Hæc domus mea est, idque secūdū vnā eandemque significationē. Huiusmodi autē indiuidua ex

dua ex demonstratione magis propria sunt & obuia , magisq; vulgari vsu frequentata, quàm indiuidua determinata. Nam in omnibus generibus & speciebus per hunc demonstrandi modum designamus particularia tam in accidentibus, quàm in substantijs; & indiuiduorum determinatorum locum hæc suppleunt, vbi illa defuerint . Dicimus enim istum hominem, istum asinum, istum leonem, hunc vrsutum, hanc stellam, hoc metallum, illud argentum, hanc arborem, hoc caelum, hanc substantiam, hanc quantitatem, hanc qualitatem, hanc actionem, & sic de omnibus prædicamentis . Est et istud de natura pronominis demonstratiui satis admiratione dignum: quòd tantæ sit potentia & efficacia ad constringendum & contrahendum, vt tam facile, & nihil minus singulare efficiat, additum generalissimo termino, quàm si adderetur infinitæ cuiuslibet speciei . Vt (verbi gratia) tam est singulare & indiuiduum, quod dico, hæc substantia, hæc qualitas; quàm si dicam, hic homo, hæc albedo . Aequè enim vtraque non nisi vnum valent simul suppositum demonstrare, aut significare .

CAPVT IIIII.

De indiuiduo vago.

Indiuiduum vagum

Prædictis verò adijciunt vaga quedam indiuidua, quæ scilicet vsurpantur ad vnum aliquod particulare singulare significandum: non tamen determinant, neq; determinatè indicant, neque ex nominis impositione, neq; ex demonstratè ratione, quòd sit illud singulare, de quo fit mentio . Vt cum Aristoteles in prædicamentis, aliquem hominem, & aliquem equum, dicit esse primas (id est singulares) substantias, manifestum est terminos illos res particulares significare . Quia tamen in vago & confuso hoc tantum faciunt, non in dicendo certum suppositum: idcirco vagum nuncupatur, quia si significatione indeterminatum ad quodlibet particulare suppositum . Quasi per vagum indiuiduum Saluator loquebatur: cum mittens Petrum & Ioannem ad parandum pascha, diceret: Ite in ciuitatem ad quendam, & dicitè illi . Manifestum est enim, quòd de vno particulari loquebatur: tamen ex ipso loquendi modo non determinat hæc locutio, quisnam ille esset . Ita ferè accipere possumus in scripturis, cum leg

Mat. 26.

cum legimus, vir quidam, homo quidam, quidam paterfamilias, die quadam, & huiusmodi . Per hæc indiuidua loquimur, cum dicimus: Sactum aliquem elige, cuius patrocinijs causas tuas commendes . Amicum aliquem tibi quaere, cum quo tua consilia cõmunes . Aduoca mihi ministrum aliquem, adiungem mihi socium aliquem, & his similia . His autem vagis indiuiduis adijcere solent nonnunquam determinata, ad in dicendo certum suppositum, de quo fit mentio . Quemadmodum cum legimus, Vir quidam erat in terra Hæmad, nomine Iob . Item, Vir quidam nomine Ananias; Legi peritus quidam, nomine Gamaliel; Decurio quidam nomine Ioseph; Phariseus quidam, Nicodemus nomine; Mulier quedam, Martha nomine . Nonnunquam alia quedam adijciuntur, ex quibus discerni potest, quòd illud sit particulare, de quo fit mentio . Quemadmodum Actuum tertio, Vir quidam, qui erat claudus ex vtero matris suæ, quem ponebant quotidie ante portam templi, vt peteret elemosinam, &c . Sicut autem indiuiduis ex demonstratione maximè vtuntur in rebus presentibus & notis, quas demonstrare possumus, ita his vagis vtuntur potissimum in rebus absentibus & incognitis: cum illi, cui loquimur, per demonstrationem non possumus sufficienter notum facere particulare suppositum, de quo loqui intendimus .

Aliter quosq; (cum de rebus sit fermo) vagum appellatur indiuiduum, res singularis, quæ sub genere aliquo ponitur, et sub nulla determinata eius specie . Quemadmodum dicunt de embryone in vtero matris, id est, de foetu in vtero concepto, antequam formam vltimã habeat . Foetus enim in vtero matris conceptus, secundum Physicorum opinionem, prius videtur habere tantum animam vegetatiuã, non etiam sensitiuã aut rationalem . Deinde animã acquirir sensitiuã . postremò, temporis successu, formam acquirir vltimã, id est, animam rationalem . Donec ergo foetus illerantũ habet animam vegetatiuã, videtur vtiq; sub genere esse corpus animatũ . Sub nulla tamen specie corporis animati videtur constituendus, quoniam neq; animal videtur esse, neq; planta . Deinde, cum etiã sensitiuã machus fuerit animam, sed nondum rationalem, videtur iam sub genere animal contineri, non tamen sub aliquo

Actuũ.

Indiuiduum vagum reale .

qua specie animalis. Non enim est homo, quia animam rationalem non habet. Nec brutū videtur, quoniam nullus bruti formam aut specie habet. Recte igitur hac ratione indiuiduū istud vagum dicitur, quasi certū in nulla specie locū habens.

CAPVT V.

De indiuiduo ex hypothesi.

Indiuiduum
ex hypothesi

Addunt quoque praedictis indiuiduum, quod ex hypothesi, si id est, ex suppositione, nominant: quod videlicet in se quidem, quantum ex significationis suae natura, vniuersale & commune est, facta tamen hypothesi, & suppositione aliqua, non nisi de vno particulari praedicatur. Quemadmodū, (exempli gratia) Mariae filius, ex se quidem est terminus communis, & generaliter significat: quia tamen iuxta veritatem, vt res se modo habet, non nisi vni cōpetit, quia non nisi vnus est Mariae filius: idcirco secundum hanc suppositionē, & hypothesim, quodāmodo indiuiduū dicitur. Vnde & pro eodē accipimus, siue dicamus Iesum (quod indiuiduum determinatum est) sine peccato natum, pro peccatoribus mortuum, siue Mariae filium. De eadem enim re singulari loquimur. In hoc tamen est differentia, quod illud nomen est determinatū a patre, dignissimo illi homini, qui Christus dicitur est, proprie impositū, & ab Angelo denumiatum ad ipsum Christum Dominum particulariter & determinatē significandū. Nomen autē, hoc Mariae filius, quantum ex sua significatione commune est: & si habuisset Maria alios filios post Christum (vt impiē asserūt impij Eluidiani) de eisdem vniuoce potuisset praedicari. Ita Abraham filius, indiuiduum ex suppositione esset, facta hypothesi, quod vnus esset Abraham filius, ipse videret Isaac, Similiter & Bernabē filius pro Salomone facta simili hypothesi, quod vnus filii genuisset Salomonem.

CAPVT VI.

De alia quadam definitione indiuidui.

Praeter definitionem indiuidui supra positam, quae vocibus potissimum cōuenit, alterā assignat Porphyrius, quae ipsi rebus magis proprie videtur applicanda, in hunc modū: Indiuiduum est, quod consistit ex proprietatibus, quarum collectio nunquā in alio erit eadem.

Cuius

Cuius definitionis hic est sensus: Indiuiduum reale est singulare aliquid, quod sub certis quibusdam proprietatibus cōsistit, id est, per se subsistens, determinatas quasdam habet cōditiones indiuiduantes vel singularizantes, quae omnes simul sumptae, nunquam inueniri possunt eodem numero in vilo alio singulari. In quo manifeste differt indiuiduum singulare, a natura vniuersali siue communi: quoniam proprietates, quas habet natura vniuersalis, siue generica, siue specifica, eadem inueniuntur in omnibus speciebus vel indiuiduis, sub genere illo, aut specie illa contentis: Quemadmodum (exempli gratia) nobilitas & stultas, ac disciplina susceptibilitas, proprietates sunt ipsius naturae humanae: sunt autem eadem in omnibus hominibus, quemadmodum posterius suo loco in tractatu de proprio declarabitur. Secus est de proprietatibus singularibus indiuiduorum. Habent enim singulas suas proprietates, quas etiam conditiones, indiuiduales siue indiuiduantes appellant. Et haec quidem de indiuiduo dicta sufficiant. Nunc ad vniuersalis species considerandas recto ordine transeamus.

CAPVT VII.

De quinque speciebus vniuersalis, & primū de genere.

Dicitur autem vniuersale in quinque species: nempe in genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens. De quibus suo ordine nunc est sigillatim pertractandum. Et primum quidem de genere, quod in significatione, quae Philosophiae commoda est, sic a Porphyrio definitur:

Genus est, quod praedicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid est.

Quam definitionem ita intellige: Genus est vniuersale eiusmodi, quod secundum suam significationem ita est generale & commune, vt verē praedicari possit de pluribus differentibus speciebus, aut indiuiduis diuersarum specierum, id est, essentialiter, & (vt ita loquamur) quidditatiue: hoc est, sic vt ad in interrogationem factā per quid, respectu illorum specie differentium, rectē & verē valeat responderi. Exempli gratia, animal est

Definitio generis.

Secunda definitio indiuidui.

mal, est genus, quoniam ita generalem habet significationē, vt secundum eam praedicari possit de pluribus diuersis speciebus sub se contentis, dicendo: Homo est animal, equus itē est animal, similiter & leo & vrsus, atque ita in ceteris speciebus, quae sub animalis sunt. Aut de indiuiduis diuersarum specierum, dicendo: Petrus animal est, & hic leo animal est, & item hic vrsus, atque ita in ceteris. Praedicatur autem de his in eo quod quid est, id est in praedicatione (vt sic dicamus) quidditativa, rei quidditate sine quid res sit explicante: quoniam si quis roget, quidnam sit homo, vel equus, vel asinus, cōuenientissime respōdebitur, ea esse animalia. Et qui hominem dicit esse animal, exprimit hominis quidditatem, hoc est, quidnam sit ipse. Sic arbor genus est pomi, pyri, pruni, mori, oliuae, & ceterarum specierum suarum. Sic metallum ad aurum, argentum, cuprum, stannū, as, ferrum. In hac igitur generis definitione, vniuersale genus est definiti, per quod excluduntur semel omnia indiuidua, quorum nullum genus esse potest. Quae autem sequuntur simul coaeuata differentiae locum obtinent. Nam praedicari de pluribus specie differētibus, excludit a definitione generis specie: quae (vt posterius dicitur) non praedicatur de pluribus specie differētibus, sed tantum pluribus differētibus numero, de indiuiduis sub se contentis. Quod autem sequitur in eo quod quid est, excludit differentias, propria, & accidentia, quorum nullum in eo quod quid est praedicatur, sed tantum in eo quod quale est, vt ex sequentibus patet.

CAPVT VIII.

De aliis duabus acceptionibus vocabuli generis.

Onit autem Porphyrius & alias duas generis acceptiones, siue significationes, quarum priorē ita describit:

Gen^o primo modo.

Genus vno modo dicitur, aliorum quodammodo se habentium ad vnum aliquid & ad se inuicem, collectio.

Cuius definitionis hic est sensus: Genus primo modo siue in prima significatione dicitur collectio siue multitudine aliorum

aliquorum habentium se certa quadam habitudine ad vnum aliquid tanquam ad vnum ipsorum cōmune principium, siue productiuum, siue conseruatiuum. Item & ad se inuicem tanquam simul ab eodem principio productiuorum vel conseruatorum, videlicet per modum quendā cognationis, hoc est (vt ita loquamur) consanguinitatis aut conterraneitatis.

Secundum hanc significationē, tota generatio siue populus Iudaeorum dicitur genus ipsius Abrahāe, Isaac, & Iacob patriarcharū, à quibus descenderunt: Israhelita: oēs genus sunt Israhelitis. Idemque ipsius Edō, siue Esau: Ammonita: respectu Ammon patris ipsorum: & Moabita: respectu patris Moab. Itē & respectu Sarrae omnes ab ea descēdētes, ipsius genus dicitur, sicut respectu Abrahāe: & Agareni omnes ipsius Agar ancillae dicitur genus. Nihil enim refert, vir an mulier sit principium, ad quod est habitudo. Nā vt vir est principium productiuū, ita & mulier: ille quidē actiuum, haec passiuū. Simul enim ad generationem concurrant necesse est, vir & mulier.

Insuper & respectu loci dicitur genus primo modo. Est enim locus principium conseruatiuum rerum, quae in ipso nascuntur, natiuas quasdam proprietates in illas influens, & certa complexione disponens: propter quod merito principij nomen habet. Sic Aegyptios dicimus genus respectu Aegypti. Troianos respectu Troiae, Brabantos à Brabantia, Gallos à Gallia, Germanos à Germania, atque ita in ceteris.

Propriē verō non dicitur genus primo modo, nisi respectu principij talis, quo vna collectio distingui possit ab alia, id quod in textu satis aperte videtur indicare Porphyrius. Vt collectio quae ab Abraham descendit, per ipsum suū hoc principium distinguitur ab omnibus alijs populis & gentibus, quae non descenderunt ab eodem. Item genus Troianū, per suae originis locum hunc, distinguitur ab alijs omnibus gentibus. Huiusmodi autem vocari possunt principia distinctiua. Vnde propriē loquendo vniuersitas hominum nō dicitur genus ipsius Adae aut Euae, eo quod nō sunt principia distinctiua: neque respectu totius mundi vel aeris dicitur genus, vniuersa hominum collectio, eo quod locus sit communis omnium hominum, per quem non distinguitur collectio à collectione,

à collectione. Sic neque respectu Dei, vniuersitas hominũ videretur dicenda genus: tamen si minus proprie id, dici posset, quemadmodum ex Poeta in Actibus Apollolorũ Paulus adducit, dicit: Ipsiũ enim (nempe Dei) & genus sumus. Genus ergo cũ simus Dei, & cætera. Secundo autẽ modo genus dicitur ipsum principii tale multorũ descendentiũ ab eo, habentium se certo modo cognationis siue consanguinitatis, vel (vt ita dicam) conterraneitatis, adinueniẽ, & ad vnũ illud principium. Definitur autem à Porphyrio, hoc modo:

Genus
secundo
modo,
Altero modo dicitur genus, quod est vnus
cuiusque generationis principium, vel ab
eo, qui genuit vel à loco, in quo quis geni-
tus est.

Quam definitionem ita intellige: Genus secundo modo dicitur principium alicuius generationis, siue alicuius collectionis & multitudinis, quæ descendit ab ipso, tanquam à principio productio vel conseruatio. Sic Abraham, Isaac, aut Iacob, dicuntur singuli genus Israëlitici populi. Sic Rhoma, Rhomanorum est genus, Germanorum Germania, atque ita in cæteris. Cuius definitionis intellectus ex priorẽ satis patet. Sunt autem genus primo modo & secundo modo adinueniem relatiua, quoniam adinueniem referuntur, sicut pater & filius. Quomodo enim pater dicitur pater respectu filii, & econtrario, sic genus primo modo dicitur respectu generis secundo modo, & econtrario. In his autẽ duabus significationibus non est vocabuli huius vsus apud Philosophos, sed ad Poetas magis & Oratores spectat. In priorẽ significatione eius vsũ inuenimus apud Virgiliũ in ipso suæ Aeneidis exordio, de Troiano Aenea ita loquentem: Inferretq; deos Latio, genus vnde Latinum. Quod Seruius Virgiliũ commentator interpretatur, à loco non à persona, id est, à Latio nõ ab Aenea, genus dicit Latinum. Vel aliter, ab Aenea, qui antiquum Latinorum nomen reliquit, & suis dedit, quod mutare potuisset, & à se Aeneadae nominare. Qua appellatione Dido Troianas appellat ita eos alloquẽs: Quis genus Aeneadum, aut quis Troiæ nesciat vrbe? In eadem

eadem ferè significatione vocabulo hoc vtitur, in oratione Nèptuni, quem introducit ventis ita loquentem: Tantane vos generis tenuit fiducia vestri? videlicet significare volens (iuxta Seruiũ quem Dona tu) ventos genus esse gigantũ, qui Diijs bellum inferre moliti sunt, atque ab eis esse nato (iuxta poetarũ figmentum) ex Astræo videlicet vno de Titanibus & Aurora, vt videantur hæc audaciam habere ex paterna hæreditate. Similis est significatio, cũ à Troianis Didoni dicitur: Parce pio generi, & propius res aspice nostras. Se quippe pium genus appellant, quod à pijs parentibus descendit. In secunda autem significatione, hoc vocabulo vtitur maximus ille Illioneus, pro Aenea Troiano, & de eo apud Latinum regem loquens, in hæc verba:

Ab Ioue principium generis, Ioue Dardana pubes

Gaudet Auo, rex ipse Iouis de gente suprema

Troius AENEAS, tua nos ad littora misit. Videlicet significare volẽs, AENEã habere principii ac genus suũ, ipsum summũ Iouẽ, per matrẽ Venerẽ, ex qua dicitur ab Anchisẽ patre genitus. Et alibi ipse AENEAS loquitur dicens: Italiã quæro patriã & genus ab Ioue summo. Italiã significans suũ esse genus & patriã ex patre aut sui Iouis. Apud philosophos verò (vt supra diximus) harũ significationum nullus est vsus, sed tantũ illius, in qua primo loco genus est à nobis definitũ.

CAPVT IX.

De specie.

Inter quinque prædicabilia, secundum iure obtinet locum species, propterea quod cum genere plus cæteris conueniat. Idẽ enim est vtriusque prædicandi modus. Nam & genus & species similiter prædicantur in eo quod quid est. Quemadmodum autem duas posuimus generis acceptiones, secundum quas non est in vsu philosophis, sic & speciei vnã assignat Porphyrius acceptionem, quæ non est vsu Dialecticis. Sic enim ait:

Species dicitur vnus cuiusque forma.

Secundum hæc significationem dicitur Priami speciei dignam esse imperio. Dicitur item secundum hæc significationem

eationem, mulierem esse honesta vel liberali, vel inhonesta & illiberali specie, venusta quoque & inuenusta, decora & indecora specie. Vnde & speciosos homines dicimus, quos alio nomine aequiualentia, formosos vocamus. Secundum aliam autem acceptionem, quae vsui est Dialecticis, definitur species a Porphyrio in hunc modum.

Species est, quod praedicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid est.

Hoc est, vniuersale huiusmodi, quod secundum suam significationem (quam habet strictam quidem & angustam, licet non omnino vt indiuidua, singularem) tam est speciale, vt possit tantum de diuersis indiuiduis eiusdem speciei verè praedicari, non etiam de diuersis speciebus, aut diuersarum specierum indiuiduis adque essentialiter, & quidditative ad interrogationem, scilicet factam per quid. Verbi gratia: Homo species est respectu subiectorum sibi indiuiduorum, quoniam de suis indiuiduis praedicatur, Petro videlicet, Paulo, Ioanne, & ceteris particularibus indiuiduis. Et de his quidem in eo quod quid est, praedicatur: quoniam roganti quid sit Petrus, aut Augustinus, mox aptissima responsione dicitur, homo est. Est enim species suorum indiuiduorum quidditas, sicut genus quidditas est suarum specierum. Et sicut ad interrogationem de specie factam per interrogatiuū signum quid, commode adhibetur responsio generis de specie (quoadmodum praecedenti capitulo dictum est) ita ad interrogationem de indiuiduo sub eodem signo factam, adhibenda est responsio speciei, & proxima & promptissima. Praedicabitur itaque homo de pluribus differentibus numero, in eo quod quid est. Verum tam anguste significationis est, vt non nisi de differentibus numero hoc modo praedicari possit, non etiam de multis differentibus specie, id est, diuersis speciebus, aut de indiuiduis diuersarum specierum. Neque enim vlla species inferior sub homine est, de qua possit praedicari, neque vlla alia indiuidua, nisi particulares homines, qui omnes vnus eiusdemque speciei sunt, nempe humanae, & solo numero differunt. Ex qua declaratione patet, quod definitio praed-

tio praedicta secundum exclusionem debeat intelligi, hoc modo: Species est vniuersale, quod solum de numero differentibus praedicatur, in eo quod quid est. Alioquin & genera de indiuiduis eiusdem speciei (quae numero differunt) praedicantur in quid: vt animal de Petro & Paulo. Sed non de his tantum differentibus numero praedicatur, verum etiam de differentibus specie, vt pote homine, equo, asino, &c.

CAPVT X.

De identitate & diuersitate.

Quoniam autem iam diximus de numero & specie differentibus, opportunè hic considerandum est, (ne in ignotis versetur nominibus) quid sibi velint ista vocabula. Sciendum itaque est tripliciter aliqua differre. Quaedam enim solo numero differunt, quaedam specie, quaedam etiam genere. Numero enim differunt, diuersa indiuidua, sub eadem proxima specie posita, quae numero quidem differre dicuntur, propter diuersitatem indiuidualem, quae numerum constituit. Solum autem numero differunt, quia maior differentia, quam numeralis inter illa, quae sub eadem specie specialissima posita sunt, non potest reperiri. In prima enim essentia, quae superior est, nempe natura speciei, mox conuenientia inuenitur. Omnia enim indiuidua eiusdem speciei, ex aequo naturam speciei participant, & aequaliter communicant in ea, multo autem magis in natura generis. Relinquitur ergo, vt solo numero differant. Differunt autem specie, quae vel sunt species diuersae, vel diuersarum specierum indiuidua: vt equus & homo specie differunt, similiter leo & vrsus, pomus & pirus, aurum & argentum, albedo & nigredo, & ita in ceteris. Rursum hic homo, & hic equus, iste leo, & iste vrsus, haec pomus, & haec pirus. Huiusmodi autem solum specie differunt, quae in proximo genere communicant. Vt homo, & equus in animali, quod super ipsa est proximum, aurum & argentum in metallo, albedo & nigredo in colore. Similiter hic homo, & hic equus in proximo genere communicant, quapropter non nisi specie differunt. Differunt verò genere, quae vel sunt diuersa genera, vel species, aut indiuidua sub diuersis generibus constituta: vt brutum & arbor genere differunt

“Differ-
“rentia
“numero
“ro.

“Differ-
“rentia
“specie

“Differ-
“rentia
“genere.

differunt, quia duo sunt diuersa genera, equus verò & pirus quoniam diuersorum generum sunt species. Deinde etiã hoc animal, & hæc arbor, quia indiuidua sunt sub diuersis generibus posita. Inter hæc autem per se euident est ea, quæ tertio modo differunt, maximè: quæ primo minime, quæ vero secundo mediocriter differre. Quoniam verò secundum

Nume-
ro ea-
dem. ,, vñtatissimã illam Aristotelis regulam (tot modis dicitur v-
num oppositorum, quot modis & reliquum) possunt similitur
dem. ,, tres modi identitatis assignari. Primum enim dicimus idẽ me-
mero, quando nec secundum numerum inuenitur differenti-
a, vt pote cum inueniri non potest indiuidualis diuersitas,
quæ numerum debet constituere. Sic homo quilibet heri &
hodie, idem est numero. Et quælibet res eadem est cum se-
metipsa. Eadem enim res, quotiescunq; sumatur vel replicetur,
secundum nomen aut considerationem, non potest nume-
rum constituere. Oportet enim diuersa accipere indiuidua
vt minimum duo, priusquam consurgat numerus. Specie
verò dicuntur eadem, quæ sub eadem specie proxima &
specialissima inueniuntur posita. Vt omnes particulares homines
cum seinuicem sunt specie idem, & omnes leones cum
seinuicem. Eadem vero genere sunt, quæ sub eodem gene-
re ponuntur. Vt homo, equus, asinus, leo, & horum indiuidua.
Quantò autem genus istud ad quod fit specierum cõparatio,
fuerit generalius generalissimoq; vicinius, & ab vltima
specie remotius, tanto minor est huiusmodi specierum identi-
tas. Nihil enim dubium est, quin homo & equus sint magis
genere idem, quàm equus & arbor. Homo enim & equus in
animali cõueniunt, equus autem & arbor non cõueniunt nisi
in corpore animato, quod genus à specie specialissima est
elongatius, & generalissimo primoque generi magis appropin-
quat. Quemadmodum autem supradictum est, illa mi-
nimè differre, quæ numero tantò differunt, illa autem
maximè, quæ genere, sic per oppositum de idẽti-
tate dicendum est, maximam esse numeralẽ, mi-
nimam genericam, specificam verò medio
modo se habentem. Nunc verò ad spe-
ciei pertractationem redeamus.

Specie
eadẽ. ,,

Genere,
eadẽ. ,,

Caput

CAPVT XI.

De speciei varia acceptione.

A Duertendum autem est, vocabulũ speciei vario mō à
Dialecticis vsurpari: & nonnunquã quidem ad subie-
cta indiuidua, aliàs verò ad supposita genera referri. Secun-
dum priorem acceptionem nomen speciei prædicabilem,
quam etiam supra definimus solum de differentibus nume-
ro prædicari. Atque hæc est species secunda vniuersalis. Secũ-
dum verò posteriorem considerationem, subijctibilem speci-
em appellant, quam ita definiunt, duplici definitione:

Species est, quæ sub genere ponitur: & de
qua genus in eo quod quid est, prædicatur.

Species
subijcti-
bilis,

Hoc est, vniuersale eiusmodi aut dictio vniuersalis, quæ
sub alio superiori genere in prædicamentali ordine, aut ordi-
nata prædicatione subijctitur, & de quo superius genus quid-
datiuè, siue in responsione ad interrogatiõem quid est, præ-
dicatur. Iuxta hanc autem acceptionẽ non solum vltimæ
species ac specialissimæ, & quæ de solis numero differentibus
prædicantur, dicendæ sunt species, verum etiam genera om-
nia quæcunq; inter generalissimũ genus & vltimam speci-
ciem sunt intermedia. Nã & animal hoc mō est species cor-
poris animati, & corpus animatũ species corporis, & corpus
substantiæ. Neq; vocabulũ species secundũ hanc acceptionẽ
haberi pot̃ pro secũda specie vniuersalis, quoniã vniuersale
respectũ notat ad subiecta, de quibus secũdũ rectã & ordina-
tã prædicationẽ dici pot̃. Sed est correlatiuũ generis: quæ ad-
modum filius correlatiuũ est patris. Sicut enim pater omnis
est pater filii, ita genus respectũ subiectæ sibi speciei dicitur
genus: & vicissim species hoc modo sumpta, est alicuius supra
stantis generis species, vt omnis filius est pater sui filius. Spe-
cies autem prædicabilis, ad indiuidua referri debet.

CAPVT XII.

De specialissima & subalterna specie, itemq; de genere
generalissimo & subalterno.

D 3 Hanc

HAnc autē speciē praedicabile, quam supra diximus solūm praedicari de differentiis numero, vocamus etiam speciem specialissimā, eō quod vltima sit & infima, indiuiduūq; proxima, & immediata. Definitur autem hoc modo:

Species Specialissimum est, quod cum sit species, non est alius: vel etiam quod cum sit species, non diuiditur in species.

Hoc est, quod quidē est species comparatiōe ad subiecta indiuidua, nullas tamē habet sub se species, quarū cōparatiōne queat dici genus, aut in quas possit diuidi, ad eū modum quo genus essentiali diuisione scaturit in species. Huiusmodi autē species specialissimae sunt omnes, quae indiuiduis proximae sunt, & sub quibus non est reperire, nisi indiuidua. Sic per oppositum definitur genus generalissimū hoc modo:

Genus generalissimū. Generalissimum genus est, quod cum sit genus, non est species: & iterum, supra quod non est aliud superueniens genus.

Hoc est, quod ita est secundum suā significatiōē generalē & eminens, vt supra omnia alia genera sui ordinis vel praedicamēti emineat: ipsum verō nihil superius se & generalius agnoscit in suo praedicamēti ordine, cui subijciatur. Exēpli gratia, Substantia generalissimū genus est, quoniam genus ita generale & eminens, vt super omnia constituitur, quae in ordine sunt praedicamēti sui, tanquā omnium substantiarū genus: ipsum verō in eodē ordine nihil se habet superius. Animal verō genus quidē est, sed non generalissimū, quoniam supra se habet alia genera in eadem praedicamēti coordinatiōe. Habet enim supra se corpus animatū, corpus & substantiam altiora genera, quibus necessariō subijciuntur. Imō verō corpus tamēti genus sit admodū generale, & multō generalius, quā animal: nequāquā tamē ad hoc peringere valet, vt generalissimū genus dicatur, quoniam vnum habet supra se genus, nempe substantiam, cui supponitur. Haec autē generalissima, vocamus prima atq; suprema genera, eō quod nihil sit illis generalius aut prius: quemadmodum specialissima dicimus, vltimas

mus, vltimas species, eō quod nullū vniuersale sit sub illis specialius aut posterius. Sola enim habet sub se indiuidua. Quae vero simul genus sunt & species, haec subalterna rectē appellantur, eō quod sub alijs sunt posita genera. Dicimusq; huiusmodi vel genera subalterna, vel species subalternas. Quae à Porphyrio ita definiuntur:

Subalterna sunt, quorū vnumquodq; genus & species esse potest, ad aliud quidem, & ad aliud sumptum.

Ex praedictis verō manifestū est, generalissimū solū vnā habere habitudinē suae respectū vnicum ad ea, quae inferius sita sunt genera & species, nempe habitudinē generis non autē speciei. Speciem quoque specialissimam similiter habere vnā habitudinem, nempe speciei tantum, non autem generis. Subalterna verō duplicē habere habitudinē, alterā quidē generis, quae habet erga subiectas species, & ad illas referuntur, dum illarū dicuntur genera: alteram verō speciei, quae habent erga supra posita genera, & qua ad illa referuntur, vt dicantur eorū subijcibiles species. Quae omnia in subiecta ordinatione substantialium generū & specierū ad oculum patent.

Generalissimum genus.

Differentiae		Differentiae.
	Substantia	
Corporea	Genera subalterna.	Incorporea constituit spiritum.
Animatum		Corpus constituit corpus animatum.
Sensibile		Corpus aiatū constituit corpus animatum.
		Animal constituit plantam.
Rationale		Homō. constituit brutum.

Species specialissima,
sub qua sola sunt indiuidua.

Postquam de genere & specie breuis absoluta est determinatio, ad tractatum differentiarum bono ordine nobis est procedendum. Vbi primum omnium notandum est, differentiam esse triplicem, nempe communem, propriam, & magis propriam. Sic quoque tripliciter dicitur alterum differre ab altero, nempe communiter, proprie, & magis proprie. Quae ita apud Porphyrium definiuntur:

Communitate differt alterum ab altero dicitur, quod alteritate quadam differt quocunque modo, vel a seipso, vel ab alio.

Quam definitionem sic intellige: Communiter illa differunt, quae secundum separabile accidens (quam Porphyrius nominat quandam alteritatem) differunt, ut homo calidus differt a frigido, Petrus stans a Paulo sedente aut ambulante. Atque hoc modo non solum ab altero, verum etiam idem a seipso secundum diuersa tempora differe dicitur. Vt (exempli gratia) Petrus iam sedens differt a seipso, qui mox ambulabat, homo probe potus a seipso prius sobrius. Haec autem communis differentia nominatur, eo quod non sit secundum aliquam fixam inhaerentem rei proprietatem. Secundum hunc autem modum, ut maxime frequenter, ita minime certo distinguere solent homines, & differentias ponere. Maxime quidem frequenter, quod maxime pateant sensui, minime autem certo, eo quod nulla est instabilitas eius differentiarum, quae secundum haec accidentia sumitur.

Proprie differt alterum ab altero dicitur, quando ab aliquo inseparabiliter accidere differt.

Ut coruus niger ab albo cygno proprie differt, per suam nigredinem. Sic differunt, quorum alter albus, alter glaucos habet oculos aut capillos. Atque hoc modo etiam idem a seipso potest differe. Petrus enim iam cicatricem firmatam habens a seipso differt prius illam non habente, & iam morbillosus, a seipso prius bene sano. Dicimus autem inseparabiliter accidens, quod secundum naturam, vel omnino non potest, vel certe non nisi

non nisi admodum difficulter potest, a subiecto emigrare, cui semel insederit abique subiecti sui corruptione. Quae vero facili abscedunt, ea separabilia dicimus, ut calor in homine aut frigus, loquendo de exteriori membrorum calore aut frigore. Nam huiusmodi calor facile emigrat, ubi in vetuere aut aere frigidum quae fuerit ingressus, & facile pellitur frigus, ubi ad ignem corpus admouerit. Ceterum calor vitalis sine quo vivere non potest homo, accidens separabile non est. Haec autem differentia, priore certior & firmiter est, ac proinde recte propria, in comparatione ad priorem minus communem appellatur. Quid autem sit differe magis proprie, ita definit Porphyrius:

Magis proprie alterum ab altero differt, quando specifica differentia differt.

Ut homo a bruto differt per rationalitatem, quam Porphyrius vocat obscurius rationalis qualitatem. Specifica autem differentia dicitur, quae speciem constituit & coponit, quaeque interfecat inter species sub eodem genere positas, & speciem a specie diuidit, atque distinguit essentialiter. Loquimur autem hic non tantum de specie specialissima: sed etiam de specie subalterna. Est enim rationalis specifica differentia hominis, qua differt a brutis, & nihilominus sentiuum, differentia est specifica animalis, qua differt a planta insensitiva: animatum, corporis animati, qua nimirum differt a corporibus inanimatis. Corporeum corporis quoque est specifica differentia, qua differt corpus a spiritu, qui est incorporeus.

Circa has autem differentias aduertendum est, quod duae primae non faciunt aliud: id est, essentiam & substantiam rei non distinguunt, neque speciem constituunt, aut speciem a specie essentialiter distinguunt, sed faciunt tantum alteratum, id est subiectum solum facit aliquo modo alter se habere. Non enim quia modo calidus sum, qui mox fueram frigidus, idcirco aliud sum, quam ante modicum temporis fueram. Idem enim sum & non aliud prius calidus, & post frigidus. Neque aliud est homo cicatricem habens, a seipso prius

Differre
magis
proprie.

”
”
”
”

illam nõ habente. Imò neq; homo ab equo aliud est, *propter* diuersam figuram. Faciunt tamen illæ priores differentie *re* alteratã, vel quodammodo alterã dici, id est, aliter se habentẽ. Quæ enim ante modicũ calidus, nunc factus est frigidus. Per hoc adueniens frigus recte alteratus dicitur, vel aliquo modo alter à seipso prius calido, id est, aliter se habet, quã prius differetia aut magis propria, non facit rem alterã tantũ aut alteratã, id est, aliter se habentẽ, sed etiam aliud facit, & essentialẽ diuersitatem inter speciem & speciem constituit.

Differentia enim est, quæ genericæ naturæ adueniens ipsam contrahit, & limitat ad certã speciem cõstituentã. Nam genus per se sumptũ, indifferens est ad singulas species: quapropter ex genere nõ potest specierũ subiectarũ sumi diuersitas, sed per aduenientẽ differentia quasi stringitur eius indifferetia, & ad certã speciem cõponendam cogitur. Quãobrem ex differentijs istis sumi debet essentialis specierum diuersitas. Fiat autẽ ex ipso clarum, quod dicimus. Animal genus est, homini & brutò ex æquo cõmune: neque quãtũ ad esse animal vlla inter hominẽ & brutũ differentia est. Tam enim animal est brutũ, quãn homo. Verũ rationale accedens ad animal, ipsum contrahit & constringit ad cõstituentã vnã secũ certã speciem, quæ est homo. Similiter irrationale ex altera parte, cõtrahit animal ad componendũ cum ipso certã speciem, quæ est brutum. Nam species simul ex genere & differentia componitur, & essentialiter cõstituitur: estq; genus cũ differetia, tota essentia speciei. Homo enim est animal rationale, & brutum animal irrationale. Sic corporeũ adueniens substantiæ, ipsam cõtrahit ad cõponendã speciem, quæ est corpus, & ex aduerso incorporeũ, ad cõponendũ spiritũ. Rursum differentia animatũ, cõtrahit genus corpus ad cõstituentũ corpus animatũ. Hæc enim ita secũdũ cõpositã figurã in significatio ne simplici accepimus, propter nominũ simpliciũ inopiam. Rursum corpori animato adueniens differetia sensibilẽ vel sensitiuũ, cõtrahit ipsum ad cõstituentũ animal. ex aduerso autẽ in sensitiuũ, ad componendã plantã. Postremò adueniens animalĩ rationale (vt diximus) cõstituit hominẽ, ex aduerso autẽ irrationale brutũ componit. Atq; hæc, q̄ mō nune

ratæ

ratæ sunt ferẽ sunt omnes differentie, quas habemus cognitãtas, & suis proprijs nominibus designatãtas. Et licet in alijs speciebus nõ habeamus nomina cognitãtas, neq; etiam ipsas differentias perspectãtas, hoc tamẽ cõstat omnẽ speciem quæcũque sub genere ponitur habere essentialẽ differentiam, quæ ipsam simul cũ genere essentialiter cõponit, & pars est essentia eius. Impossibile enim est, intelligere speciem sine differentia eius, & sine genere, quæadmodũ neque homo viuens esse potest sine anima. Ratio autẽ, quare tam paucas cognoscimus rerũ differentias essentialẽtas, est hebetudo nostri intellectũs, & nostra natura rationalis imperfectio, quæ res vt in se sunt, nõ valet cognoscere, neq; intimẽ eas penetrare, & vt in seipsis sunt, intelligere: sed circa exteriora occupatur, & ex illis ratiocinãdo debet interiorã, quæ potest cognoscere. Deus autẽ qui res in seipsis sunt, intuetur, similiter & intelligentiã absq; materia, cuiusmodi sunt beati spiritus, q̄ rerũ essentialis intelligentiã, & secundum se cognoscunt, optimẽ cognitas habent & perspectãtas singularum specierum essentialẽtas differentias: & est illis iucundissimũ spectãculum, videre quomodo inter tam varias rerum species singulæ secundũ propriam suam essentialitẽ diuixæ sint atque disiunctæ à singulis, ita vt ab vnã in aliam non possit vnquam fieri commutatio.

CAPVT XV.

Declaratur per analogiam, quomodo genus contrahatur per differentiam ad componendũ speciem.

VT autem clarius fiat quod dicimus, genus per speciem contrahi, & differentiam limitare genus ad certã speciei compositionem: genus ipsum materiæ comparabimus, & differentiam formæ, speciem verò toti ipsi cõposito, quod ex materia & forma componitur. Habet enim genus rationem materiæ: differentia rationem formæ, & species rationem compositi, id est, similitudinem: secundum quem sensũ dicit Porphyrius genus esse proportionabile cum materia, & differentiam cum forma, id est comparabile vel assimilabile. Quæadmodũ itaq; materia (vt in physicis plenus declaratur) indifferens est ad cõpositionẽ vel lumen vel illius naturalis cõpositi, sic & genus ad cõstitutionem huius

D 5

vel illius

vel illius speciei. Et quædmodū forma adueniēscū materiā certum cōpositū efficit (vt cū anima rationalis in materiā aduenierit, homo efficitur) sic differētia generi adueniens speciei cōponit. Et sicut cōpositū ex corpore simul & anima cōstat, sic species ex superiore genere & adueniēte differētia.

Clarius quoq; hoc ipsum videmus ad oculū in massa cere, quod ex se sit indifferens ad suscipiēdā impressiōne sigillæ, quæcūq; attulerit adueniēscū sigillū: sed sigilli sculptura impressa massæ iam ipsam cōstringit & limitat ad certæ imaginis repræsentationem. Est autem genus quomodo massa cere indifferēs, & differētia quomodo sigillaris illa figura, determinās massæ indifferētiā. Patet itaq; ex prædictis, quædmodum differētia magis propria (iuxta Porphyrij dictū) facit aliud: differētiæ autem priores, tantū alteratū. quapropter & nostro proposito nō sunt accōmodæ, sed tantū magis propriæ.

CAPVT XVI.

Differētiās cōducere ad diuidendum & definiendum.

OMnes verō differētiæ istæ magis propriæ ad duo sunt vtilēs, nempe ad diuisionem generum, & cōstitutionē specierum. Diuidunt enim genus, & species cōstituunt: vnde & diuisiuz generū vocantur, & cōstitutionē specierū. Vt (verbi gratia) rationale & irrationale diuidunt animal, cōstituunt autē sub ipso species: illud quidem hominem, hoc verō brutū. Ad eundē modū sensibile & insensibile diuidunt corpus animatū, sed cōstituūt sub eo duas species animal & plantarū: ita in reliquis facili est cōsiderare. Quomodo autē diximus differētiās istas cōducere ad species cōstitutionē, ita etiā dicimus eas ad definiēdā speciei cōducere. Definitur enim species per genus & differētiā, quæ sunt tota eius essentia. Est enim homo, animal rationale: brutū, animal irrationale: animal, corpus animatū sensibile: corpus, substantia corporea: spiritus, incorporea substantia, & ita in alijs. Insuper & hoc est notandū: quod generalissima genera differētiās habēt tantū diuisiās, nō aut cōstitutias, species verō specialissima, cōstitutias habēt, nō diuisiās. Quæ verō intermedia sunt subalterna genera, differētiās habēt & diuisiās & cōstiti-

& cōstitutias: diuisiās quidē, per quas in inferiores species diuiduntur: cōstitutias autē, ex quibus cum superioribus generibus essentialiter cōstituūt. Generalissimū enim cū sit primū genus nō esset, sed oporteret aliud aliquod genus esse ipso superius, quod per hanc differētiām contraheretur ad eius compositionem. Specialissimū vero cū sit vltima speciei cōstitutio, nō potest habere alias diuisiās differētiās. Alioqui oportet ipso ipsam esse alias species inferiores, quæ ex his differētijs cum illis speciebus cōstituētur. Sunt autem hæc planē abstrudā & impossibilia. De intermedijs autē generibus monstratū est, nihil sequi in cōmodi, si & cōstitutias habeat & diuisiās differētiās. Imō necessariū simpliciter est intermedijs generibus, vt vtraq; habeat. Attamen illud notādū est, licet omnia intermedia habeat & diuisiās & cōstitutias differētiās, nō posse tamen fieri, vt eadē differētia eiusdē speciei sit diuisiua & cōstitutiuā. Impossibile enim est, eandē differētiā esse huius speciei cōstitutiuā, & simul eiusdē speciei esse diuisiuā: sed necessariū est, si huius sit generis diuisiua, vt inferioris speciei sit cōstitutiuā: & si huius speciei sit cōstitutiuā, necesse est superioris generis eā esse diuisiuam. Vt (verbi gratia) rationale est hominis cōstitutiuā differētia, atq; idcirco est generis superioris (nēpe animalis) diuisiua differētia: & sensibile diuisiua est differētia corporis animati, atq; idcirco cōstitutiuā subiecte speciei, scilicet animalis. Necesse tamen est, omnem differētiām diuisiuam esse cōstitutiuā, & econtrario, verum respectu diuersorum, nimirum diuisiuam superioris generis, & cōstitutiuam inferioris speciei.

CAPVT XVII.

Specificam differētiām dici dupliciter.

SCiendum quoq; est, differētiā specificā dici dupliciter. Cū enim specificā dicatur, quæ facit speciem, species verō dicatur dupliciter, videtur etiam specificā differētia hac ratione dupliciter accipi. Primum enim ad speciem subijcibili dicitur, quæ videlicet speciem subijcibilem cōstituūt sub certo genere. Atq; ita hæc etiam specificā differētiā appellauimus: est quæ hoc modo omnis differētia magis propria,

propria, specifica differētia; neq; incōueniens est, eandē differētia specificā simul & genericā esse, etiā respectu eiusdem, quemadmodum idem hoc modo potest esse species & genus.

Nonnunquam tamē specificam differēntiam accipimus strictius à specie specialissima: pro ea videlicet differētia, quae speciem specialissimam constituit: quemadmodū est rationale. Atque ita contra genericam distinguitur. Non enim potest eadē differētia generica esse, id est, generis constitutiva & simul specificā, id est, speciei specialissimae cōstitutiva, neque respectu vnius, neq; respectu diuersōrum. Vna enim differētia non potest nisi vnū constitutere, siue genus illud sit, siue species: ita, vt si cōstituat specialissimā speciem, non possit constitutere genus: & si genus, non possit talē efficere speciem.

CAPVT XVIII.

Ponuntur definitiones differētiaē magis propriae.

Definitur autem differētia ista magis propria pluribus definitionibus. Primum quidem sic:

Prima de finitio differētiaē.

Differētia est, qua abundat species à genere.

Id est, secundū quā species essentialiter plus habet, & (vt ita loquar) diuor est, quā sitū genus. Nā species homo, quia essentialiter in se includit rationale, vt parte parē suae essentialiter includit rationale (aduertit enim ei quasi per accidentis modū) idcirco per eā species homo abundat, estque diuor supra genus animal. Sic animal abundat supra genus suū corpus animatū, per differētiaē sensibile, & ita in reliquis omnibus. Quaequid enim habet genus, habet etiā generis ipsius species, & ultra totū hoc habet species differētiaē in se, vt essentialē suū partē, quā sic nō habet genus. Vnde cōsequitur per differētiaē omnē constitutiua, speciem abundare praeter suū generē.

Alterā definitio est:

Differētia est, quae diuidit ea, quae sub eodem genere posita sunt.

Secunda definitio differētiaē.

Hoc est, quae species sub eodem genere positas ab inuicem secat, disiungit ac separat, essentiali disunctione. Atque id quo

id quomodo fiat, in praecedentibus dictum est manifestius. Veruntamen haec definitiones non videntur explicare rationem vniuersalis, neque differēntiam describitur secundum rationem praedicabilis. Oportet ergo aliam subiungere, quae differēntiam recte definiat secundum rationem huiusmodi, quatenus videlicet tertium praedicabile est, & vniuersalis ter tia species.

Ea est haec:

Differētia est, quae de pluribus & specie differēntibus, in eo quod quale est, praedicatur.

Tertia definitio differētiaē.

Hoc est, vniuersale eiusmodi quod de multis siue specie, siue numero differēntibus praedicari natum est, ad interrogationem factam de re qualis ipsa sit, qualis inquam essentialiter, non accidentaliter. Quomodo enim supra dictum est, genus conuenienter responderi ad interrogationem quid est, factam de specie, & item speciem ad interrogationē quid est de indiuiduo: sic interroganti de indiuiduo vel de specie, quale quid sit (essentialiter interrogando) responderi potest, & debet differētia. Si enim interrogaueris, quale animal sit homo: respondebitur proculdubio rationale. Aut si simpliciter interrogetur: qualis est homo secundum essentialitatem: respondebitur, rationalis est. Diximus autem in definitione, de pluribus specie differēntibus: quoniam solidum datur definitio de differēntijs genericis, nisi quis adiciat, vel numero, quod Porphyrij exemplis in veritate nō repugnat. Ratio autem quare differētia praedicatur in eo quod quale est, & quare ad huiusmodi interrogationem apte respondeatur, est: quoniam (vt diximus) differēntia rationem habet formae, & est essentialis quaedam qualitas: propter quod etiam à Philosophis rationalitas ipsa qualitas rationalis nuncupatur, secundum quem etiam modum, ipsam animalis naturam possumus appellare quidditatem hominis. Recte autem adiectum est, in eo quod quale est essentialiter, vt excluderetur à definitione differēntiae communis & propria: quae licet in quale praedicentur de suis subiectis, non tamen nisi in quale accidentaliter, quemadmodum in consequentibus declarabitur.

CAPVT

De quatuor acceptionibus proprij.

Quartam vniuersalis speciem assignant proprium, cuius etiam quatuor ponunt modos.

Propriū primo modo. Proprium primo modo est, quod accidit soli alicui speciei, sed non omni.

Hoc est, quod quantum ad aliquam speciem, soli illi conuenit, ita vt nulli extra eam, sed non omni, tamen eius speciei indiuiduo. Vt Grammaticum esse aut prudentē, soli cōuenit humanę speciei, non tamen omnes homines huiusmodi sunt. Sic proprium est homini, per fidem deum cognoscere, & ratione deum colere, veruntamen non omnes id faciunt.

Propriū secundo modo. Secundo modo proprium dicitur, quod omni & non soli accidit.

Hoc est, quod alicuius speciei omni quidem indiuiduo conuenit, attamen non illi soli speciei conuenit, neque ei est peculiare, sed etiam extra eam in alijs potest inueniri. Vt homini duos habere pedes, aut duos oculos. Nam hæc etiam extra humanam speciem licet inuenire in alijs animantibus. Sic superiæ beatitudinis capacem esse, omni quidem homini conuenit, sed non soli humanę speciei. Nam & angelicę naturę id cum homine commune est.

Propriū tertio modo. Tertio modo dicitur proprium, quod omni, soli, & aliquando accidit.

Hoc est, quod conuenit quidem soli alicui speciei, & in super omni illius speciei indiuiduo, sed certo tantum ac definito tempore, non tamen semper. Vt canescere, soli humanę speciei conuenit secundum proprietatem loquendo, & omni homini conuenit: sed tantum in senectutis tempore, ita vt qui ad tempus illud attigerit, canescant. Ita & augeri conuenit omni viuenti, & soli viuenti, verum non semper: sed vsq; dum in perfectum robur & staturam excreuerit: similiter & dimini de crescente robore.

Quarto

Quarto autem modo proprium dicimus, quod omni, soli, & semper accidit. Propriū quarto modo.

Hoc est, quod conuenit alicuius speciei omni indiuiduo, & soli illi speciei, atque etiam semper, non aliquo tantū determinato tempore. Vt homini omni, & soli, & semper conuenit esse risibilem & flebilem, id est, natum ridere & flere: sic omni homini, & soli semper conuenit, per exteriorem instructionem esse susceptiuium disciplina. Cū autem propria huiusmodi assignantur, proponi debent non secundum actum, sed secundum aptitudinem. Non enim ridere proprium est homini quarto modo, cū non semper homini conueniat actū ridere, sed risibile proprium est huius, quod potentiam quandam, id est, naturalem aptitudinem & propensionem significat ad ridendum. Sic non omnes homines disciplinam suscipiunt. imō quidā nec posse videntur: quem admodum moriones, furiosi, & donec abique ratione sunt, pueri, idque proprie defectum vsus rationis, & instrumentorum interiorum indispositionem, & organorum inhabilitatem. Quotquot tamen homines sunt, ex naturali aptitudine disciplinae sunt susceptibiles.

CAPVT XX.

Quomodo proprij natura suat ex cōiunctione differentie cū genere.

Ad intelligendam autē plenius naturā proprij, sciendū est huiusmodi propria quarto modo significare naturales quasdam proprietates seu aptitudines aliquid, quas etiam nonnulli proprias passionē vocare solent, aut naturales propensiones & inclinationes, que sane propensiones & inclinationes naturales, totam aliquā speciem cōsequuntur, vtpote naturaliter & necessario effluētē ab ipsa rei essentia: sic tamen vt essentia sint extrinsecæ, neq; pars finit eius, sed tantū ab ea necessario effluant ac procedāt. Effluunt autem non à genere tantū, neq; à differentia tantum, sed à genere simul & differentia, ad eiusdem speciei cōpositionem coniunctis. Vt (verbi gratia) ex animali rationali, id est, ex natura animalis cū rationali qualitate cōiuncta, & per eā cōtracta, ad humanę speciei cōpositionem, effluit ac naturaliter necessarioq; procedit naturalis quædā propensio siue aptitudo, siue

sine inclinatio ad capiendū per ratiocinationē & instructionē disciplinā: similiter ad reddendū ex cōsideratione rei iudiciā, similiter; ad stendū in cōtēplatione rei tristoris. Huiusmodi autē naturales propensiones, quoniam adæquatē effluūt ex principijs intrinsicis speciei, id est, ex genere & differētia simul compositis, quæ (vt diximus) tota (sunt speciei essentia: hinc fit, vt totam speciem consequantur, sicut, ex æquo in omnibus indiuiduis speciei, e cuius essentia fluūt. Neq; minus est quælibet naturalis propensio in eo indiuiduo, quod nunquā fortē actū habuit, aut habebit illius inclinationis, quam fit in alio indiuiduo, quod frequenter admodū eundē actum habet: vt non est minus susceptibilis disciplinæ morio aut amens, quam alius qui libet ex ijs, qui sunt præstantissimi discipuli. Neque minus erat risibilis ille, quem serunt omnia fleuisse Heraclitus, quam fuerit alius ille omnia ridens Democritus. Neque sunt cachinnones hominibus tetricis magis risibiles, dum secundū proprietatem loquimur. Ipsa enim naturalis passio siue propensio, in omnibus est æqualiter. Præter res tamen ad risum sunt, & in actum frequentius exeunt alij alijs secundum dispositionē varium organōrū, quibus huiusmodi actus exercentur: vt in illis, in quibus est splen, maioris petulantie facilis risus & cachinni excitantur, in illis autem qui sunt splendore duriore, difficilior. Sic qui cerebrum habet rectē dispositum, & vires internas bene habiles, huiusmodi disciplinam citius & facilius capiunt illis, qui eiusmodi organa habet per viliū excessum aut disproportionem, vel omnino malē vel non ita feliciter disposita. Omnes tamen homines ex æquo risibiles sunt & disciplinæ susceptibiles, quemadmodum omnes ex æquo animalia rationalia sunt, tamen non æqualiter omnibus ad sit rationis vītus. Patet ergo quemadmodum huiusmodi naturales propensiones totam speciem consequantur, à cuius principijs effluūt, ac proinde omnibus ipsius indiuiduis sunt cōmunes. Sed & solis eiusdem speciei indiuiduis cōueniāt, necesse est. Cū enim essentialia p̄cipia speciei sint tota atq; adæquata causa & velut fontalis origo, à qua effluūt, vt effectus à sua causa adæquata: fieri nō potest, vt alibi inueniantur extra illam speciem. Sine causa enim sua esse non possunt

possunt, à qua necessariō habent semper effluere. Essent autē sine sua causa, si extra speciem inueniri possent, cuius essentia cōsequantur. Similiter & ex his manifestū est, quomodo semper cōueniūt propria suis speciebus. Si enim semper & necessariō effluūt: hæc naturales propensiones ex specierū essentijs; necesse est, vt in vocabula quoq; habet propensiones significantia semper & necessariō de ipsis speciebus dicatur.

CAPVT XXI.

Definitio proprij, vt est quartum predicabile.

Quoniam verō (vt diximus) proprium huiusmodi quarto mō quarta poni solet vniuersalis species, & quartum prædicabile: iustum est, vt huius quoque secundū rationē prædicabilis atque vniuersalis definitionem asignemus, sicuti hæc tenens tribus præcedentibus similes dedimus ex modo prædicandi definitiones. Sic autem definitur:

Proprium est, quod prædicatur de pluribus in quale accidentaliter & necessariō.

Hoc est, vniuersale eiusmodi, quod de multis, siue specie, siue numero vocabentibus prædicatur, in eo quod quale quid est, accidentaliter, necessariō tamē, hoc est, ad interrogationē factam de re, hoc modo, qualis est, accidentaliter & necessariō. Vbi cū dicimus, in quale, excludit genus & species: quæ t̄ eo quod quid, nō in quale prædicatur. Cū verō dicitur in quale accidentaliter, differētia excluditur, quæ in eo quod quale quid est, respōdetur, sed quale essentialiter, non accidentaliter. Non enim hō accidentaliter rationalis est, sed essentialiter: sicut rationalis qualitas pars ipsius essentialis. Cū verō additur postremo loco, necessariō tamē, ab accidente disingitur propriū: quod (vt in sequētibus dicitur) prædicatur quidem in eo quod quale est, non tamen in quale necessariō, sed tantū contingēt. Neque enim necessariō est homo doctus, vel bonus, vel magnus, vel albus. Est tamen necessariō disciplinæ susceptibilis, & risibilis, atque flebilis. Sciendum autem est, nō solas specialissimas species habere huiusmodi, propria, sed etiā subalternas, omnes videlicet, quæ ex genere cōponuntur superiori & cōtrahete differētia. Vnde & animali

Definitio proprij.

E

assigna

designamus proprium, sensitiuū esse: vt significet aptitudinē
& naturalem inclinationem ad sentiendum: corporis anima
ti sunt propria, nutritibile, augmentabile, minuibile: corporis
verò, mobile. Vnde quædam modū supra distinximus, differen-
tias, quasdam genericas, quasdam specificas, sic non incōmo-
de distinguere licebit propria quædam generica, quæ videlicet
consequuntur genericā naturam: quædam verò specificas: quæ
naturam consequuntur specialissimæ speciei. Nequaquam
tamen aliam differentie diuisionem, in diuisiuam & cōstitu-
tiuam, proprio accomodare valebimus. Nam tamenū vt quæq;
diuidere possint propria, cōstituere tamen nequaquam pos-
sunt vllam speciem. Non enim sunt aut esse possunt speciei
pars essentialis. Nihil autem rē constitutere potest, quod non
sit pars essentialis ipsius compositi. Et hæc quidē de proprio
dicta sunt satis. Nūc ad vltimā vniuersalis speciei pergamus.

CAPVT XXII.

De accidente.

DE accidente autem, quæ est vniuersalis quinta species
& quintum prædicabile, pauca iam in prioribus dicta
sunt, cum de differentia cōmuni & propria fieret sermo. Dis-
tinximus enim illo in loco, quid accidens separabile, quidq;
inseparabile, quapropter harū rerū repetitione, nihil erit o-
pus. Sat nobis erit naturā huius quoq; quanti vniuersalis, &
eius prædicandi modum declarare. Definitur autē a accidēs
à Porphyrio pluribus definitionibus: quarū prima hæc est:

**Accidens est, quod adest, & abest, præter
subiecti corruptionem.**

Hoc est, quod suo subiecto, cui inest, nō necessariō inest,
sed etiam abesse potest, & ab eo separari, sic vt propter hoc
non sit necesse interire subiectum cui prius inerat. Exempli
gratia, albedo accidēs est corporis eius quod habet albedinē,
quoniam licet insit, non inest tamen ei necessariō, sed contin-
genter ita vt possit non inesse, permanente nihilominus sub-
iecto, & abque eius interitu à quo abscedit. Potest enim cor-
pus, quod modo albū est, fieri nigrum, neque ob hoc lesionē
vllam patietur corpus. Similiter homini virtus, atque doctri-
na est

na est accidens: quoniam & si nunc insit, potest tamē fieri vt
aliquando eā deperdet homo ille, fiatque vacuum & doctri-
na & virtute: neq; propter hoc definit esse quod fuerat.
Idē quoque sibi vult altera accidētis definitio, quæ talis est:

**Accidens est, quod contingit inesse & non
inesse eidem.**

Intellige ex priori, præter subiecti corruptionē. Hæc au-
tem duæ definitiones, de rebus potius quā de vocibus viden-
tur intelligendæ: nisi improprie admodum accipiatur adesse
& inesse pro prædicari: abesse verò & non inesse, pro nō præ-
dicari. Sed hac inuentione nihil est opus: tū (vt in initio huius li-
bri declarauimus, & totius docuit rei processus) passim liceat
fieri nunc de vocibus significantibus, nunc de rebus signifi-
catis, sermonem. Neque difficile est ijs, quibus quicquam est
ingenij, ea quæ de rebus dicuntur, suo modo ad voces res ius-
tū modi significantes referre, & e contrario, quæ de vocibus si-
gnificantibus, suo modo ad res significantas accommodare.

Definitur etiā accidens per abnegationem quatuor alio-
rum prædicabilium iam supra determinatorū ad hunc modū:

**Accidens est, quod neque est genus, neque spe-
cies, neque differentia, neque proprium, semper
autem est in subiecto subsistens.**

Quæ sanē definitio, pro hoc loco, non est omnino incō-
moda, eō quod iam explicata sint sufficienter quatuor præ-
dicta. Et necesse est, omne vniuersale quod neque genus est,
neque species, neque differentia, neque proprium esse acci-
dens: posteaquam constat, omne vniuersale horum quinque
aliquid esse debere. Veruntamen non æquē bona fuisse hæc
descriptio, si ante hunc locum, vllum aliorum prædica-
bilium simili modo fuisse descriptum. Nam si in initio statim
libri definitiūss genus esse & quod non est species, neque dif-
ferentia, neque proprium, & neque accidens, non fuissest pro-
bāda huiusmodi descriptio, eō quod nondum nota fuissest,
quæ in definitione ponuntur. Nunc verò, dum præcedentes

Propria
generica
& specifi-
ca.

Prima de
finitio ac-
cidentis.

Secundā
definitio
acciden-
tis.

Tertiā
definitio
accidentis

quatuor species explanatæ sunt, non malè nec obscure vltima per priorū abnegationē definitur: atque id similiter licet, vbi cūque plures sunt species sub eodem genere, in numero determinato: præter vnā omnibus definit vltimā tadem per priorum abnegationē describere. Vltima vero partuula, semper autem est in subiecto subsistēs, adijcerit nō ad aliquam necessitatē, sed propter naturā accidentis manifestatio nem. Tanto enim est descriptio fine definitio melior, quātō melius æ plenus naturam exprimit eius quod definitur vel describitur. Est autē hoc de natura accidentis, quod quādiu est, in suo subiecto subsistit. Quanquam enim (vt iā dictū est) possit accidens à subiecto à besse absque corruptiōe subiecti, vt accidente perduto, in sua nihilominus subsistētia subiectū permaneat: non est tamen secundū naturā possibile, vt accidens separatur à subiecto, sic vt permaneat in rerum natura. Non solum enim non potest accidēs ab omni subiecto separatum subsistere, sed nec pot̄ extra subiectū particulare cui se melius, existere: ita, vt nec migrare possit de subiecto alio in aliud. Cū enim (iuxta Physicorū sententiā) accidentis esse sit inesse: necesse est, vt quādiu est, in subiecto cui inest, debeat permanere. Secundū verō rationē vniuersalis quatenus quantum prædicabile est, ita potest accidens definir:

Accidens est vniuersale, quod de pluribus contingenter natum est prædicari.

Hoc est, non essentialiter quidem, neque etiam necessario, sed tantum contingenter, ita vt possit etiam de eo verè abnegari. Sic sanè doctum esse aut bonum, de multis prædicatur. Complures enim reperiuntur viri, & boni, & eruditi, de nullo tamen ista prædicantur essentialiter, imò neque necessario: sed de quibuscumque prædicantur, de illis contingenter prædicantur, sic videlicet, vt possit etiam de illis abnegari. De quocūque enim verè iam dicimus, quod probus sit aut doctus, de eodē fieri potest, vt dicamus aliquando, iā probus nō est, neque doctus. Atque hæc vna partuula differt accidēs à quatuor reliquis, genere, specie, differe. iā, ac proprio. Nullum enim horū prædicatur contingenter: sed propriū necessario

fario: differentia autem non tantum necessario, sed essentialiter etiam prædicatur, similiter quoque genus & species.

CAPVT XXIIII

De accidentibus diuersis, separabilibus, & inseparabilibus.

DIXIMVS autem in prioribus de differentia tractatis, accidētia quædam esse separabilia, quædā inseparabilia, quæ ibi latius explicata sufficiant. Hoc autem in loco adiciendum nobis est, ad pleniorē accidentis notitiā, etiā inter inseparabilia accidentia esse quādam differentiam, nequaquam silentio pertrahendā. Sunt enim inseparabilia accidentia quædam singularia siue particularia, quæ videlicet vni insunt indiuiduo, nōn alteri eiusdem speciei. Huiusmodi sunt, cicatrix post sanatum vulnus relicta, oculorū color cæsius aut albus, atq; id genus alia. Sunt enim hæc inseparabilia accidentia, particularia tamen sunt, vt pote vni indiuiduo conuenientia, nō similiter alteri. Alia verō sunt, quæ toti alicui speciei conueniunt, & omnibus eius indiuiduis. Vt coruo nigredo conuenit secundū totā speciem, & cygno albedo, ita vt vel omnino non, vel vix, reperiatur cōtrarius, nisi niger: neq; cygnus, nisi albus, potissimum vbi tēpus aduenierit, quo solent hunc sibi colorem acquirere. Verū id forsitan parum videatur, cum legamus pullos coruorū non statim nigras per nas accipere, neque cygnorum albās. Nonnulli quocūque visos aliquando albos coruos asserunt. Illud vt minimū; quantū ad huiusmodi, cōstat, quod licet sic videamus coruos omnes fieri colorem nigros, & cygnos albos, non apparet tamen vllā necessitatē ex parte speciei, quæ videatur ex postulare huiusmodi accidens. Magis verō admirandum est in hominibus, atque adeo in omnibus animalibus; de potentibus quibusdā naturalibus, sine quibus nemo hominū, imò nullū animalū possibile est subsistere. Huiusmodi sunt, sensus, tactus, quem Aristoteles attestatur omni animalī esse necessarium, ita vt sine eo non possit subsistere, ipsoque ablato necesse sit mox animal corrip̄i. Similiter & nutritiua potētia. Sicut enim idē author testatur, necesse est omne vius quādiu uiuat, nutrir̄i. Simile est de naturali calore (qui hominē non potest priusquā diē clauerit extremū, deserere) & vitali operatione,

Quarta
definitio
accidentis

Quæstio

cordisq; pulsione, & spirituum agitatione, quae omnia animam li cuiuslibet adesse experimur, donec aeternae subsistat: nunquam vero abesse contingit, nisi cum subiecti corruptione. Constat tamen, haec omnia, non aliud quam accidentia esse. Nam potentia illa naturales, manifeste sub secunda qualitate speciei absque, haesitatione consistuntur, ab omnibus philosophantibus. Caetera quoque; aut qualitates sunt, aut actiones quaedam, quae omnia esse accidentia nemo potest negare. Ex his ergo dubitatio satis perplexa oritur, quinam fieri possit, vt haec sint accidentia, cum tamen videatur necessarium suo inesse subiecto, non contingenter, cum non possint abesse suis subiectis absque, eorum corruptione. Accidens vero supra definitum est, quod abesse potest, & quod contingit non inesse, absque subiecti iniuria & corruptione. Quomodo aut sine subiecti corruptione potest abesse, quod ubi primum abesse extinctumque fuerit in subiecto, statim corrumpi facit subiectum cui inerat. Huic autem quaestioni responderi potest, ex sublimiori consideratione & diligenti inspectione horum accidentium, & earum, quae supra posita sunt naturalium proprietatum. Naturales enim illas inclinationes ex natura & essentia speciei diximus effluere, atque ex compositione generis cum differentia necessario effluxu prodire. Haec autem accidentia quae dicta sunt, quantumcunque videantur ad rei subsistentiam necessaria, non tamen fluunt a principijs essentialibus speciei. Alioquin, vnus esset idemque tactus in omnibus hominibus, non multi, neque diuersi in diuersis: sicut eadem omnino est specifica natura, & eadem eius principia essentialia in omnibus, non in diuersis indiuiduis diuersa & sicut eadem est in omnibus hominibus risibilitas, aut in omnibus animalibus ad sentiendum naturalis aptitudo. Similiter quoque; dicendum de alijs, quae supra fuerat assignata. Cum ergo haec non fluant ab ipsa natura speciei, neque ab ipsius essentia, consequitur etiam hoc, quod non necessarium debeat subiectis adesse, possintque abesse suis subiectis absque; eorum corruptione, quantum est ex parte naturae speciei: quaedam modo coru, quantum ex parte speciei naturae, non est necessarius color niger, neque cygno albus. Sic quaerit abesse accidentia praedicta, quantum ex parte ipsius naturae speciei hominis abesse possunt. Vt enim Petrum intelligam sub hominis

ratione,

ratiōe, non opus est cogitare, quod vili sensum habeat: sed sufficit, quod ipsum vt animal rationalis naturae consideret. Iam si quis obiecit, sic etiam proprium abesse posse, & re posse intelligi absque naturali sua proprietate. Respondebitur, sine iniuria speciei naturae proprietate naturae non posse intelligi abente indiuiduo. Velut quod hominem intelligit, vt non risibilem aut non disciplinabilem susceptibile, sine speciei naturae iniuria id non facit. Cum enim ex ipsius essentialibus principijs effluat naturaliter & necessario risibilitas disciplinabileque susceptibilitas, fieri non potest, vt absque speciei naturae iniuria, quodcunque hominis indiuiduum imaginemur subsistere, & simul ipsum non esse risibile aut disciplinabile susceptiuum. Includit enim haec imaginatio manifestam repugnantiam speciei naturae hominis, eo quod in specie includatur proprium, tanquam ab ipsius essentia necessario & naturali fluxu effluens, ipsaque in se susciperet a suis intrinsicis principijs effluens. Caeterum si intelligam Petrum vt non habentem qualitate huiusmodi, quae tactus nominetur, aut vt non habentem qualitatem calorem, aut cordis actualem pulsionem, nulla in hoc est repugnantia aut iniuria hominis speciei naturae: quemadmodum cum cygnum imaginor nigrum, nulla fit speciei naturae iniuria. Quantum enim ad naturam speciei, cygno perinde est, siue color habeat nigrum siue album. Quod si quis roget, vnde ergo haec necessitas, vt secundum rei veritatem non possit subsistere animal, absque sensu tactus & caeteris: Si enim naturae speciei non repugnat, quid ergo prohibet, vt fieri id nunquam videamus, imo neque fieri posse? Huius rei causam quoniam in physicis requirere magis oportebat (breuiter assignantes, dicimus, quod ex parte formae substantialis provenit, & vnione corporis cum anima rationali: quae duo adiuuata vnita permanere non possunt, nisi quando certa quaedam harmonia, consensu atque proportio qualitatum in materia perdurat, quam sane proportionem, sensus tactus consequitur: quae etiam proportione dissoluta anima vitra non potest materia informari: et sic subiectum cogitur deficere, & simul cum huius harmoniae dissolutione perit sensus tactus. Similiter feret, & de alijs supra positis, & si quae sunt similia, dicendum: quod ob hoc non possunt a sub-

E 4 iectio

Solutio
obiectionis
circa
praedicta

Questio

Solutio

iecto separari, quia absque illorum inexistencia non potest forma substantialis permanere in materia. Sed alius ista fortasse ac latius cuiquam dicta videbuntur, quia Dialectica pariter consideratio. Nos tamen ad plenam horum quinque praedicabilium cognitionem ea arbitramur non minimum habere momenti, apud illos potissimum, qui diligenti curiositate harum rerum naturam ac proprietatem exactius voluerint penetrare, penitusque introspicere. Nunc vero ad vniuersalia quinque differentiam & convenientiam paucis describendam transeamus.

CAPVT XXIIII.

De convenientia praedicabilium.

VT ergo breuiter ac summam recapitemus quae hactenus dicta sunt, conueniunt quidem in hoc omnia praedicabilia, quod de pluribus nata sunt praedicari, & habere certum aliquid subijcibile, siue potius subijcibilia. Subijcibile enim, correlatum est praedicabilis: & habet vnumquodque vniuersale suum subijcibile, vel subijcibilia potius, ad quae comparatum dicitur vniuersale vel praedicabile. Subijcibile enim generis est species, quae sub ipsa ponitur: speciei subijcibile, indiuiduum: differentiae subijcibile, species quam constituit, & omnia eius indiuidua. Proprii vero, species est cuius natura fluit, & omnia eius speciei indiuidua. Accidētium autem subijcibilia sunt subiecta, quibus inhaerent. Cum autem ita subijcibilia dicimus, non intelligimus de subiectione, quae est secundum praedicamentalem ordinem (sic enim neque differentiae subijcitur constituta species, neque proprio sua species, neque item accidenti subiectum cui inhaeret) sed accipitur secundum praedicationem, quoniam videlicet secundum praedicationem rectam & ordinatam, vniuersalia de suis subijcibilibus praedicari nata sunt.

CAPVT XXV.

De praedicatione ordinata & inordinata.

SOLAE autem haec praedicationes, in quibus aliquid quinque praedicabilium de suo subijcibili dicitur, a recentioribus ordinatae nominantur, & secundum veritatem solae ordinatae sunt, quasi in quibus naturalis ordinis correspondentia obseruatur,

obseruatur. Caeterae vero, aut ordinem praedictum perturbantes sunt, aut male commutantes, quas proinde inordinatas contra ordinem appellant, cum videlicet subijcibile contra naturalis ordinis correspondentiam de suo praedicabili dicitur, ut potest species de genere, aut indiuiduum de specie, aut species vel genus de differentia constituta: et aut species de proprio, quod ipsam consequitur: aut subiectum de eo, quod ipsi inhaeret accidenti. Vt si dicamus, animal esse hominem, hominem esse Petrum, rationale esse hominem, risibile esse hominem, & nigrum esse cygnum. Et sicut cum ordinata praedicatione genus de specie, aut eius indiuiduum dicitur, praedicationem solent vocare primi praedicabilis, id est generis, quatenus genus est: eam vero quae est speciei specialissima, vocare solent praedicationem secundi praedicabilis, id est speciei quatenus species est. Differentiae autem de specie constituta aut ipsius indiuidui praedicationem, praedicabilis tertij, id est, differentiae quatenus differentia est, atque ita & de proprio & accidente proportionabiliter: sic per contrarium, quoties ordine perturbata species de genere dicitur, praedicationem recte vocant inordinatam, contra ordinem praedicabilis primi. Contra enim naturalem generis ordinem est, quod siue speciei in praedicatione subijcitur. Cum vero indiuiduum de specie dicitur, praedictio est inordinata contra ordinem praedicabilis secundi, id est, contra naturam speciei, cui magis conuenit secundum naturalem ordinem de indiuiduo praedicari, quam ei subici. Atque ita proportionabiliter in reliquis. Sic enim in his praedicationibus ordinis est perturbatio & inordinata sunt omnia: cum id quod secundum suam significationis naturam subijcibile est, praedicitur, quod autem praedicabile est, subijcitur. quomodo in regimine agitur, cum is qui seruus natus est perturbato naturae ordine, dominatur: quod vero liber & rex natus est, e contrario subijcitur. Vt enim hic regni, ita illic praedicationis est perturbatio, contra iustum ordinem.

CAPVT XXVI.

De praedicationibus identicis, & per accidens.

NONNUMquam vero praedicationes sunt quae dicuntur, & sunt, non contra ordinem vilius praedicabilis: sed praeter omnem ordinem, hoc est, prorsus absque ordine. Ille numerum,

Prædicatio inordinata contra ordinem.

Quid sit prædicatio ordinata vel inordinata.

mirum, in quibus nec vniuersale prædicatur de suo subijcibili, nec e contrario subijcibile de suo prædicabili. In his enim nullus ordo neq; rectus neq; cõmutatus potest inueniri, ita vt etiã si veritas extrema nõ inuenias tamẽ prædicationẽ ordinatã. Diuiditur autẽ hæc prædicatio inordinata præter ordinẽ, in prædicationẽ identicam per accidens: & extrinsecam.

Prædicatio identica.

Prædicatio identica appellatur, in qua idẽ prædicatur de seipso. Vt cũ dico, Ioannes est Ioannes, hic homo est hic homo, Marcus est Tullius, Gladius est ensis, hic homo est Ioannes. Nihil enim refert, siue indiuiduũ prædicatur de seipso, siue vniuersale. Neq; refert, si vocabula sint diuersa, modo significatio sit eadẽ. Huiusmodi prædicationes manifestum est præter ordinẽ esse: quoniã nullus est ordo rectus eiusdem ad seipsum, quãtũ ad prædicationẽ attinet. Prædicatio per accidens dicitur, quãdo res per prædicatũ significata, principaliter nõ est in re significata p subiectũ, nec e contrario, ambo tamẽ reperitũr simul in eodẽ tertio. Verbi gratia, cũ dicimus, albũ est dulce: manifestũ est nec dulcedinẽ esse in albedine, nec albedinẽ in dulcedine (q̄ sunt res p extrema prædicationis illius principaliter significatẽ) sed ambe simul in eodẽ tertio inueniuntur, nempe in lacte. Sic per accidens dicimus, calidũ esse siccũ, frigidũ esse humidũ. Non enim calor est in siccitate, nec e contrario siccitas in calore: simul tamẽ in eodem igne inuenitũr. Ita nõ est humiditas in frigiditate, neq; hæc in illa, sed ambe sunt in eadẽ aqua.

Prædicatio per accidens.

*** Hæc autẽ prædicatio, quoniã latẽ patet, & eius cognitio est philosopho ad modũ necessaria (cuius est vbiqu; ea, quẽ per se ab eis, quẽ per accidens diligenter separare) idcirco pauca ad eius cognitionẽ hoc in loco regulas dabimus. Prima hæc est: Quãdo aliquis terminus cõcretivus nouẽ vltimorũ prædicamẽtorũ verẽ prædicatur, de simili termino alterius prædicamẽti, ferẽ est prædicatio per accidens. Vt cũ dicimus: Quãtũ est quale, lineatũ est coloratũ. Pater est quantus. Filius est eruditus, Grammaticus ambulat. Existens in loco est in tẽpore, Sedens est vestitus, atq; ita in alijs. Signatẽr adiecimus ferẽ particula diminuentẽ & subtrahentẽ aliquid a generalitate regulẽ, quoniã interdũ cõtingit prædicationẽ esse ordinatã, & nõ per accidens, in qua terminus

Prima regula pro prædicationibus per accidens.

minus cõcretivus vnius prædicamẽti prædicatur de alio alterius prædicamẽti. Vt est in his prædicationibus. Quãtũ est coloratũ. Superficiatũ est albũ. Lineatũ est figuratũ. Corpulentũ est sphericũ, atq; ita in similibus iuxta illorũ probabile sententiã, qui dicunt corporalia accidentia immediate in quantitatibus subiectari, ac mediante quantitate in substantia. Idẽ est de his iudiciũ: Quãtũ est æquale aut inæquale. Album est simile. Nigrũ est dissimile, vbi terminus prædicamẽti ad aliquid prædicatur de termino prædicamẽti quãtitatis vel qualitatis.

Secunda regula.

Quando verẽ prædicatur de se inuicem diuersa accidentia eiusdẽ prædicamẽti sub diuersis generibus aut speciebus contenta, prædicatio ferẽ est per accidens. Huiusmodi sunt istę: Pater est filius, Dominus est seruus. Durũ est coloratũ. Albũ est dulce. Flauum est amarũ. Lineatum est numeratũ. Percutiens est intelligens. Vestitus est armatus, & alię consimiles. In singulis enim, subiectũ & prædicatum sunt eiusdem prædicamenti, sed sub diuersis sunt generibus pater & filius, ambo sub ad aliquid sunt, sed pater est ad aliquid superpositionis, filius ad aliquid suppositionis. Idẽ est de domino & seruo. Duram & coloratum, ambo sub qualitate sunt, sed durũ sub secũda specie, coloratũ sub tertia. Ita in cæteris. Signatẽr adiecta est excipiens particula, ferẽ, quoniã interdu regula instantiã patitur. Vt cũ dicimus: Corporeale est superficiatũ, superficiẽ est lineata, secũdũ eorũ sententiã qui dicunt superficiẽ esse in corpore quantitate, vt accidens in subiecto, & lineam similiter in superficie. Verum hæcũ rerũ plenior cognitio, ex prædicamẽtis pendet. Tertia regula: Quandoquẽq; verẽ vna differẽtia vniuersalis prædicatur de alia itẽ vniuersali, aut propriũ vniuersale de alio simili, prædicatio est per accidens. Exempli gratia: Hæc sunt per accidens prædicationes: Rationale est sensibile. Sensibile est animatum. Animatum est corporeum. In quibus prædicantur differẽtiæ communes de se inuicem. Similiter & hæc: Risibile est febile. Risibile est capax disciplinæ. Rudibile est portatũ onerũ. Mugibile est natũ lac dare. Risibile est mobile secũdũ locũ. Huius regular ratio est, quoniã vna natura differẽtialis nunquam est in alia, eũm sit natura differẽtialis

Tertia regula.

rentialis (vt supra declaratum est) omnino simplex & incōpōsita. Idem cōsequitur & de natura proprii, quod vnū nō sit in alio, sed si simul insunt eidē naturę specificæ à qua effluunt, vt supra dictum est. Signanter autem dictum est in regula, Quando differentia communis prædicatur de differentia simili, aut proprium commune de simili, quoniam iuxta cōmune multorum sententiam) quoties differentia communis prædicatur de suo indiuiduo proprio, est prædicatio ordinata, & secundi prædicabilis. Item & quod proprium cōmune prædicatur de suo indiuiduo. Vt cūm sic dicitur: Hoc rationale est rationale, hoc sensibile est sensibile, hoc susceptiuū disciplinæ est susceptiuum disciplinæ. Dicunt enim, omne differentia vnūuersale in cōparatiōe ad suū propriū indiuiduū esse speciei specialissimam, & speciei prædicabilem, similiter & de proprio vnūuersali dicitur respectu sui indiuidui.

CAPVT XXVII.

De prædicatione extrinseca.

Prædicatio extrinseca.

PRÆDICATIO extrinseca est, quando res principali per significata per prædicatum, non est in re ipsa per subiectū significata, nec cōtrariōe nec ambo sunt in vno tertio, dicuntur tamen de se inuicem propter certā aliquā habitudinem rerū significatarū adinuicē. Vt hæc sunt extrinseca: Color videtur, Sonus auditur. Odor odoratur. Calor aut frigus tangitur. Lapis intelligitur. Cælum consideratur. Manifestū est enim, quod visio, auditio, oratio, tactio, intellectio, & cōsideratio, nō sunt in rebus visis, auditis &c. Sed in ipso homine, qui videt & intelligit. Est autē quædam specialis habitudo coloris ad visum & visionem, soni ad auditionē, odoris ad odorauionem, qualitatis tangibilis ad tactionē, rei intellectiæ ad intellectionē, nimirum habitudo obiecti ad actum, qui est circa ipsum vel de ipso. Atque ob hanc habitudinē sic de se inuicē dicuntur, non ratione mutæ inexistentię. Huiusmodi dicuntur esse omnes prædicationes, in quibus prædicatum termini, qui à Dialēctis appellantur secundæ intentionis, aut impositionis, de terminis primę impositionis: cuiusmodi sunt penē omnia, quæ definiuntur in scientiis sermocinabilibus, Grammatica, Rhetorica, Dialēctica. Vt cūm dicimus, Ioannes

Ioannes est nomē. Amo est verbum. Amans est participium. Homo currit est propositio. Animal est genus. Homo est species. Petrus est indiuiduum. Homo est secunda substantia. Petrus est prima substantia. Et quia hoc in loco oportuē se nobis offert cōmōdo occasio de terminis primæ & secundæ intentionis siue impositionis tractandi, operæ pretium nobis visum est eorū differentia hic proferre, idque nō nisi ex sententia Seuerini Boetii, inter cōmentatores Aristotelis fidelis simi. Cuius hæc est super ea re sententia. Primū omnī rebus ipsis singulis ad arbitriū impositiū fuisse imposita nomina: vt substantiæ, quæ est homo, suum est nomen assignatū, & illi quæ est equus, suum item peculiare quo appellaretur, vocabulū. Ipsi quoque rerū accidentibus, quæ & ipse res sunt accidentales, sunt imposita sua nomina, vt accidens illud secundum quod dicitur homo quantus, diceretur quantitas: vt qualitas illa, quæ visibilis facit substantiā, appellaretur color, atque ita in cæteris: vt operationes, quæ substantiis cōueniūt, distinctis quoque vocabulis nominarentur, per huiusmodi vocabula, calefacere, frigefacere, agere, pati, percutere, secare, indurare, emollire: itē vt habitudo ipsa ex parte rei inter substantiā gignentē & genitā exprimeretur nominibus patris & filii, habitudo imperatōris & subditi p nomina domini & serui, atque ita in cæteris omnibus habitudinibus, quæ ex parte rei in ipsis rebus inueniētur. Hæc proinde oīa dicitur vocabula primæ intentionis vel impositionis, quoniā hæc prima sunt intentio, & hoc primū sui studiū impositoribus, vt rebus ipsis & substantiabilibus & accidentibus singulis singula inderent vocabula. Postea verō quam huius primę intentionis fuisse satisfactū, & prima illa impositio circa res fuisse perfecta, animaduersum est, inter vocabula illa primę impositionis, ex parte significationis acceptæ per primā illā impositionē, quedā cū se inuicē cōuenire, alia differre, nō secundū aliquid ex parte rei existens, sed secundū vim & vsum significationis acceptæ. Animaduersum est, quædam vocabulorū illorū supponi & substerri ex suæ significationis iam acceptæ proprietate, alia verō substratis & subiectis apponi, omnia nimirum nomina apta esse ad subiiciendū, non per se ad prædicandū contra verba

verba esse apta ad praedicandum per sese, non ad subijciendum. Anima duersum est, quaedam vocabula ex impositis esse generalia valde, & multis etiam speciebus diuersis couenire, alia non nisi vnius speciei indiuiduis. Haec ergo sunt secunda impositorum intentio & studium subsequeus ipsius quoque vocabulis iam ante pro arbitrio effectis noua indere vocabula, quae iam non rerum foris existentium, sed ipsorum tantum vocabulorum, ex parte acceptae significationis essent nomina siue vocabula. Vnde ex hac secunda intentione, consulto impositores illa vocabula, quae subijci per se nata sunt, non per se praedicari, non minus decreuerunt appellanda: illa autem quae praedicari de aliis non subiectis nata sunt, essent verba. Item vt illa vocabula, quae inuenirentur ex accepta significatione de multis speciebus praedicari, dicerentur genera: quae autem solum de singularibus vnius speciei, dicerentur species: ipsa autem singularia, quae de nullis subiectis possunt praedicari, dicerentur indiuidua. Ita in ceteris potest declarari. Ecce habes intentionem secundam, quae posteriori subsequuta est, & quasi e priori enata. Ab illa enim ad haec profecta est humani animi sagax industria, & praesupponit haec illam. Hoc scilicet est dici vocabulum primae intentionis, id est, circa quod ac similia primum versata est imponendum intentio. Hoc est vocabulum primae impositionis, quod in illa prima rerum impositione est institutum ad suam rem significandam. Secundae autem intentionis vocabula sunt, circa quae non primum studium primae attentionis & intentionis imponentium fuit, sed posterioris ex prima impositione facta excitata est impositorum intentio ad ipsa quoque posterioris certe significationi destinanda. Et haec sunt impositionis secundae vocabula, quae in ista secunda impositione post primam subsequuta, suae significationi sunt deputata. Haec est vera & indubitata sup praedictis Boetii sententia, qua non solum dicitur prolixius declarauimus, quonia pulchra est consideratio, sed captu satis difficilis, vt ferè sunt (iuxta pro uerbum, difficilia quae pulchra. Haec autem vocabula secundae impositionis siue intentionis, non significant res ipsas foris existentes, nec substantias, nec eorum realia accidentia, sed tantum habitudines quasdam & coparationes siue relationes intellectus humani, quas proinde relationes rationis appellare solent: quae non in ipsis

sunt rebus,

sunt rebus, sed tantum in intellectu humano. Quod ita euidenter monstratur. Quod enim vox homo dicatur nomen & non verbum, quod vox homo sit species & non genus, quod rationale differentia & non proprium, manifestum est non esse ex parte aliquid rei vel realis proprietatis, in ipsa voce realiter inexistentis. Nam si nulla omnino circa vocem illam fiat mutatio realis, ex solo arbitrio hominum poterit fieri, vt vox illa homo sit genus, & non species: contra, animal fiat species, & non genus: rationale proprium, & non differentia: risibile differentia, & non proprium. Videlicet voce intacta & inuariata permanente, tantum ex suo arbitrio, homines autoritate praecellentes in lingua Latina, decernant vocabula, homo & animal, permutare ex nunc significatione: item rationale & risibile, vt quod haecenus latinis significauit animal, post haec significet homo, & econtrario: quod haecenus rationale, post haec risibile: proculdubio ex hac tantum mutatione humani arbitrii sine vlla sui mutatione, iam erit homo genus animal species, rationale proprium, risibile differentia. Velint quibque homo iam significare, quod haecenus amo significauit, & econtrario, statim erit vox homo sine sui reali mutatione verbum, & coniugabitur per personas homo, homines, hominem. Amo autem nomen erit, & declinabitur amo amonis amoni. Patet ergo, quod nullam realem proprietatem vel accidens vllam realiter inexistentem ipsis rebus significent termini secundae impositionis. Ex quo deinde manifesto consequitur, quod in principio huius capitis diximus, praedicationes illas, in quibus praedicantur termini secundae impositionis de terminis primae impositionis esse extrinsecas. Videlicet in promptu est ratio: quoniam quod per praedicatum significatur, non est in illo, quod per subiectum significatur in ipso, videlicet vocabulo pro quo est in tali praedicatione semper subiecti acceptio. Terminus enim primae impositionis (vt est regula Dialcticorum) qui subijciunt respectu praedicti, quod est terminus secundae impositionis, non illic accipitur pro ipsa re, ad quam significandam ex primaria impositione est impositus, sed pro ipsomet vocabulo, quatep est significatum talis rei.

De differentia quinque praedicabilium secundum diuersos modos praedicandi.

Differentia autem quinque praedicabilium, tametsi ex praedictis factis colligitur, placet tamen hic breuiter eam repetere. Sciendum itaque, est genus & speciem differre secundum subiectibilium diuersitatem, nimirum quod genus praedicatur de specie differenteribus, species vero de solis numero differentibus: ceterum, ipse praedicandi modus, quo haec ita de numero differentibus, illud de differentibus specie praedicatur, id est, nempe in eo quod quid est, in responsione ad interrogatum signum quid. In reliquis autem, ex ipso praedicandi modo potissimum accipienda est differentia. Habet enim genus & species alium modum praedicandi, quam habet differentia, alium quam proprium, alium quam accidens, differentia ite alium habet a genere & specie, iteque a proprio & accidente: faciuntque in modo praedicandi, ordinatas praedicationes diuersi generis. Genus enim & species quoniam ad interrogationem quid est, respondentur de subiectibilibus, praedicationes faciunt, quas licet consistat, tamen ad rem significandam apto satis vocabulo vocantur Dialectici quidditatiuae. In illis enim subiecti quidditas, id est, quid sit, exprimitur, vt in superioribus factum est dilucidum. Differentia vero non praedicatur quidditatiua praedicatione, quoniam non ad interrogationem quid est, respondetur, neque quid sit, exprimitur: sed praedicatur in eo quod quale quid est, neque quomodo libet quale, sed essentialiter. atque idcirco praedicatione essentialem facit & qualitatiua, vt rebus secundum necessitate accōmodemus apta vocabula. Potestque haec differentia: de suo subiectibili praedicatio, essentialiter qualitatiua, vel essentialis & qualitatiua nuncupari. Indicat enim de re, qualis essentialiter existat: & essentialiter ipsius qualitate (vt sic Porphyriano more loquamur) assignat proprium autem, neque quidditatiua facit praedicationem, quoniam non in eo quod quid est, praedicatur: neque essentialiter quoniam non essentialiter de subiecto praedicatur, qualitatiua tamen facit, sed accidentaliter, id est, non essentialiter, necessaria tamen. Vnde praedictio proprii de suo subiecto, accidentaliter & necessaria recte nuncupabitur,

nuncupabitur, sic accipiendo accidentaliter largē, vt valeat, non essentialiter. indicat enim propriū, qualis sit res necessaria, & non essentialiter. Nouissime autem omnium accidens praedicationem facit contingente: quoniam videlicet subiecto praedictum conuenit contingenter, ita vt adesse possit & abesse praedicari & negari. Indicat enim de re qualis sit contingenter. His vero de praedicabilibus ita determinatis & assignatis per singula, finem huius imponamus tractatum, ad omnipotentis Dei gloria, qui sua prouidissima aeternae sapientiae dispositione sic res rerumque naturas aptissimum digestsit ordine, vt quicquid de vniuersa rerū natura cogitari possit, id sub quinque vocum determinatione possit comprehendī. Ipsi honor & gloria in secula seculorum, Amen.

LIBRI SECVNDI CONSIDERATIONIS DIALECTICAE, QVI DE PRAEDICAMENTIS INSCRIBITVR

PRAEFATIO.

INFINITAM rerum ab optimo maximo; Deo, ad ostentationem immense potentiae, sapientiae, atque bonitatis suae conditarū, varietate, quoniam sigillatim non potuit humanū ingenium inuestigare atque pertractare, laboriosa sagacitate infinito illam particulariū, in pauca aliquot vniuersalia coegit, sub quibus illa omnia, tam multa, tam varia, tam ab inuicem distantia, saltem generatim concluderet, quae distincte & sigillatim nequisset comprehendere. Haec sunt decē illa prima genera, substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, agere, pati, vbi, quando, situs, & habitus: ad quorū aliquid necesse est redigi, quicquid in creatis rebus, vel substantiale, vel accidentariū posset reperiri. Propter quod & prima vel generalissima genera appellatur, eo quod ante ipsa non sint alia priora genera, & ipsis subiātur cetera omnia. Dicuntur quoque: *κατηγορίαι*, id est, praedica

dicamēta, quod ipsa de alijs omnibus generibus & speciebus atque indiuiduis singula de sibi subiectis significentur. De his igitur decē primis generibus vniuersali significatione totam rerū infinitatem complectētibz, in presenti libro sermo infuturitur: in quo Aristotelis philosophorū facile principis ordinem atque determinationem præcipue insequimur, quomodo in precedenti quinque prædicabiliū libro Porphyrij potissimum traditionem pro viribus sumimus insequuti.

CAPVT PRIMVM.

De triplici acceptione terminū prædicamentum.

ET primū quidē de Categorijs siue prædicamentū vocabulo (ne ignoto nomine quis hæreat) sciendum est, triplici ipsū significatione vsurpari. Interdum enim generaliter pro vocabulo quolibet, quod dicitur siue prædicatur de alio, sumitur: vt homo, equus, album, nigrum, currere, iacere dicantur prædicamenta, & in summa quicquid potest de altero prædicari. In quā ferē significatione, vocabulo isto vsus est diuus Gregorius, homilia septima dicens: Ioannem Baptistā ad fe venientibus respondisse prædicamentū vitæ, id est, verba vitæ, verba scilicet veritatis & iustitiæ. Atque hoc modo omnia vocabula, quæ in ordine quolibet prædicamentali ponuntur, prædicamenta dici possunt. Secūdo prædicamentū accipitur pro tota aliqua collectione & coordinatione generū ac specierum, sub vno aliquo genere generalissimo, secundū sūū ordinē dispositōrū. Vt tota illa coordinatio generū & specierū sub genere substantiæ, quæ in libro prædicabiliū posita est, dicitur prædicamentū substantiæ, videlicet a genere supremo quod caput est totius collectionis, & quasi primū principij habēs appellatōrū. Hoc modo accipitur prædicamentū, cū dicitur apud Dialecticos, vocabulū aliquid in hoc aut illo prædicamēto cōstitit. id est, in hac aut illa collectione prædicamēta. Tertio prædicamentū accipitur specialiter pro ipso quod est summū, in aliquo prædicamēto quod est substantiæ. Sic dicimus substantiā esse, primū prædicamentū, quantitatem

quantitatē secundū prædicamentum, &c. In proposito igitur cūm dicimus, librum istum de prædicamentis pertractare, accipiendū est prædicamentum vel secundū vel tertio modo. Tractat enim liber iste de primis decē generibus, atque etiā de totis coordinationibus, quarum illa sunt capita.

CAPVT II.

De antepædicamentis & primū de æquiuocis.

ANtē quā ad prædicamentōrū determinationē procedat Aristoteles, quādā præmittit ad eorū cognitionē, præparamenta siue præambula: quæ proinde a recētoribz, nō improprie effictō vocabulo, appellata sunt antepædicamenta, quasi ante prædicamentōrū determinationē tradita. Hæc sunt definitiones tres: nēpe æquiuocorum, vniuocorū, & denominatiuorum, diuisionis duæ, & duæ item regulæ. Quæ omnia eo ordine, quo ab illo sunt posita nobis veniunt declaranda, priusquam prædicamentorū aggrediamur elucidationem. Definitio igitur æquiuocorum hæc est:

Æquiuoca dicuntur, quorum solum nomē est commune, & ratio substantiæ secundum illud nomen est diuersa.

Definitio
æquiuo-
corum

Pro cuius definitionis intellectu notandū est æquiuocū dici dupliciter. Interdū enim dicitur æquiuocū, vocabulum ipsū quod plura habet significata, vel potius significationes plures: quæ ad modū dictio canis habet plures significationes, quarū vna significat animal domesticū, quod latrādo domū seruat, altera cælestē sydus illud, quæ ferē prodete ardor immo diebus exurit fegetes, vnde canicularis dies vulgo appellatur. Quas duas significationes nemo dubitat esse diuersas. Interdum verō æquiuocū dicitur ipsū significatū, & æquiuoca dicuntur ipsa significata diuersa: quæ sic per idem vocabulū significatur, mediātibus diuersis significationibz siue cōceptibus. Vt canis domesticus latrās, & cælestē illud exurēs sydus, æquiuoca sunt: cōparatione ad vocabulū canis, per quod ambo significantur, mediātibus diuersis significationibz aut cōceptibus. Quod signāter adijcitur, quoniā nō omnia plura significata eiusdem vocis, dicuntur æquiuoca in compara-

tione ad illam vocem, sed oportet plura illa significata secundum diuersas significaciones, aut diuersos conceptus significari. Homo naque & equus diuersa sunt significata vnius termini animal, no tamẽ æquiuoca sunt, sed vniuoca: quoniam licet plura sint significata vnius termini animal, significatur tamen per illũ mediante vno conceptu, vel secundũ eandẽ significacionẽ. Secundũ vnã quippe & eandẽ significacionẽ, & secundum conceptũ siue cogitativum genus animal, significat hominẽ, equum, asinum, & omnes species. Interdum itaque æquiuocũ dicitur ipsa dictio plures habens significaciones, interdum vero ipsa significatũ, quod per dictio nem talẽ significatur. Ad quartũ duarũ acceptio nũ distinctio nem, recentiores non incommode effectis vocabulis, prius appellant æquiuocũ æquiuocans, id est, æquiuocẽ plura significans: posterius dicunt, æquiuocũ æquiuocatum, id est æquiuocẽ significatũ. Hoc premisso, ad elucidandã Aristotelis su præpositã definitio nẽ accedamus. Quæ licet possit & æquiuocantibus & æquiuocatis citra absurditatem, suo modo applicari: commodius tamen de æquiuocatis intelligitur hoc mō: Æquiuoca æquiuocata, dicuntur alicuius vocabuli plura alia qua significata, quibus solũ nomen æquiuocans cõmune est, per significacionem atque etiam per prædicacionẽ: sed ratio substantiæ secundũ illud nomen est diuersa, id est, licet idem nomen plura significet, & de illis prædicetur: no tamen secundum eandem rationẽ, vel secundũ eundem conceptum essentialẽ, vel secundũ eandem definitio nẽ substantialem. Exempli gratia, canis latrãs in domo, & canis æstiuans in cælo, plura sunt significata, quibus vnũ nomẽ canis, in significado, atque etiã in prædicado, cõmune est. Dictio siquidẽ canis, vtrũque significat, & de vtroq; prædicatur. Veritas tamen solum nomẽ cõmune est illis, ita quod no est cõmunis ratio substantiæ, sed diuersa: quia no secundũ eandẽ significacionẽ, canis vtrũque significat, nec mediante vno eodẽque conceptu, sed mediãtibus diuersis significacionibus & cõceptibus. Ideo plura illa significata, dici debent æquiuoca æquiuocata, cõparatione ad terminũ canis, æquiuocẽ illa plura significatẽ. Per rationem autem substantiæ, quidã intelligunt conceptũ substantialem

Ratio
substantiæ.

tialem siue essentialẽ, aliã definitio nẽ essentialẽ, vel (si de sit definitio) de ictpionẽ. Et vtrũque ferẽ in idẽ redit. Siquidem ad inuicẽ conexas sunt, diuersus conceptus, & diuersa de finitio: vt si terminus aliquis plura significet mediãtibus diuersis cõceptibus, etiã de eisdẽ dicatur, secundũ diuersas rationes, siue definitio nes: cõtra vero, si mediãte vno conceptu essentiali, etiã mediãte vna definitio nẽ essentiali. Ex plũ gratia, animal mediãte vno essentiali conceptu, significat hominẽ, equum, asinum, &c. idcirco de omnibus illis etiã secundum vnam rationẽ, siue definitio nẽ essentialẽ prædicatur. Homo enim est animal, quia corpus animatũ sensibile: equus atẽ est animal, quia corpus animatũ sensibile: atque ita in reliquis. Cõtra vero terminus canis, quia secundũ diuersas significaciones, aut mediãtibus diuersis conceptibus significat sy dus vrẽs & latrãs animal, idcirco no secundũ vnam definitio nem vel rationẽ de vtroq; dicitur. Si enim grãs, quare sy dus cælestẽ illud capis dicatur, no eadem assignabitur ratio, ac si queratur de latrãne animali, sed longẽ diuersa. Nihil itaque aut perparum refert, siue per rationem substantiæ, in hac definitio nẽ æquiuocorũ, atque item in illa, quæ sequitur vniuocorũ, intelligatur cõceptus siue definitio. Si vero de æquiuocis æquiuocatis cuiquã placeat intrepreatari suprapositã definitio nẽ, ad hunc modũ eam explicabit. Æquiuocata dicuntur vocabula aliqua, quorũ nomen est cõmune, id est, quæ secundũ nomen sunt cõmunia, pluribus suis significatis, sed ratio substantiæ nominis est diuersa, id est, diuersa ratione significat plura illa, aut de pluribus illis dicuntur. Verũ prior expositio cõmodior minũque torta videtur.

CAPVT III.

De æquiuoco à casu & à consilio.

Est autem duplex æquiuocũ, nepe æquiuocũ à casu, & æquiuocũ à consilio. Æquiuocũ à casu dicitur, quod plura habet significata æque principalia, ita vt no vnũ significet propter similitudinẽ cõ altero, vel relationẽ ad alterũ. Sic dictio canis, æquiuocũ est respectu animalis latrãtis, & cælestis syderis. Sic dictio Petrus, æquiuocũ significat hinc atque illũ. Malus æquiuocũ significat arborẽ pomiferã, & malũ na

est

„ Æquiuocũ
„ uocũ à
„ casu.

AEquiuis. Polypus equiuocè signat pisce & morbum. Aequiuocum
uocū à consilio dicitur, quod plura habet significata: sed vnum
principalis, & aliud minus principale, vt pote propter simi-
litudinē vel cōparationē, aut relationē ad significatū princi-
pale, vt homo æquiuocè significat hominē viuum, quod est,
ipsum principale significatū, & hominis imaginē depictā, aut
sculptā, aut fufam, quod est significatū minus principale, vt
pote quod nō nisi propter similitudinē imaginis cum viuo
homine, secundū lineamētōrū protractionē & colorū dispo-
sitionē, per dictiōnē homo representatur. Sic Deus prima
& præcipua significatione, significat id quod naturā habet di-
uinā, siue quod secundū naturā Deus est: deinde minus princi-
paliter quod sola æstimatione Deus putatur, significat: et de
eos, qui secundū aliqua participationē similitudinē dij appel-
lantur, vt iudices & prepositi populorū dij appellantur in sa-
cris literis, eō quod aliqua ex parte deo verō sint similes secū-
dū acceptā ab eo potestātē atque authoritatē. Ita sanū princi-
paliter id quod sanitatē in se habet, significat, nempe ipsum
animal, quod in se habet sanitatē. Minus autē principaliter si-
gnificat id quod sanitatis est effectū, quomodo medicinā
dicimus sanā: atque etiā id quod est indicatiū sanitatis,
quomodo vinā dicimus sanam. Ratio autē harū appella-
tionū, secundū quā distinctē priora æquiuoca vocētur à ca-
su, ista posteriora à consilio, hæc est: quoniā id quod plura ha-
bet significata æquē principalia, quorum nō alterum propter
similitudinē cum altero, vel relationem ad alterū significat,
manifestū est casū & fortuito nactum esse plures illas signifi-
cationes, nimirum quod casu obtigerit idem vocabulum plu-
ribus accomodari significationibus. Quod verō plura habet
significata, sed alterū tantum propter similitudinē cum altero,
vel cōparationē ad alterū, manifestū est, id non casu sic
obrigisse, sed ex consideratione, iudicio, & consilio hominū,
qui cōsiderātes similitudinē huius cum illo, eodē nomine iu-
dicant appellādam similitudinē, quo ipsum præcipuum, cuius
est similitudo. Vt videntes statuā Cæsaris similitudinē habe-
re in lineamentis atque habitus apparciā exteriori, cum vi-
uo ipso Cæsare, statuā appellānt Cæsarem. Appellatur
quoque

quoque istud æquiuocū à cōsilio alio nomine ἀνάλογον, qua
si secundū relationē aut cōparationē plura significans, verū
tamen non dicitur dictio aliqua ἀνάλογον nisi respectū signi-
ficati alieius minus principalis. Vt, verbi gratia, homo non
dicitur analogum respectū hominis viui, quoniam nō ipsum
significat per relationem aut cōparationē, sed per propriā
impositionem: analogum autem dicitur respectū hominis pi-
cti, quem non ex propria & primaria impositione, sed ex si-
militudine & cōparatione significat. Aequiuocum tamen
à cōsilio dicitur, respectū amborum significatorum alterius
principalis, & alterius minus principalis.

CAPVT IIII.

Tres ponuntur de æquiuoco regula.

DE his autem æquiuocis tres solent poni regulæ, quarū
prima & tertia omnibus generaliter conueniunt, secū-
da tantum æquiuocis à consilio siue analogis.

Prior hæc est:

Nullum æquiuocum vt æquiuocum, potest
constitui in vilo prædicamento, neque vlla de-
finitione potest definiri, neque diuisione diuidi.

De equi-
uoco pri-
ma regu-
la.

Huius dicti ratio est, quia æquiuocum vt æquiuocū nihil
vnum significat, sed plura indeterminatē. Oportet autē deter-
minatē vniū habere significatū, quod debeat in prædicamen-
to constitui, aut definitionē aliqua definiri: aut diuisionē diuidi.
Quod intelligi debet de diuisione proprie dicta. Nā impro-
pria diuisionē posset canis diuidi in cane latratē, & sydus cæle-
ste. Verū hæc potius enumeratio est significationum terminū
æquiuoci, quam ipsius diuisionis. Signanter dicitur, æquiuo-
cū vt æquiuocū, non posse in vilo prædicamento, &c. quoniā
æquiuocum secundum vnam significationem consideratum,
rectē in prædicamento constituitur, & definitur, & diuiditur.
Sic enim nō vt æquiuocum consideratur, sed vt vnuocum.

Secunda regula:

Analogum per se positum stat pro suo si-
gnificato famosiori.

Secunda
regula.

F 4

Hoc

Hoc est, pro significato præcipuo & primario accipitur, & pro eo vno verificatur id, quod dicitur. Dicitur aut per se poni analogi, id est, æquiuocis æquiuocis à cõsilio, quãdo nõ additur ei dictio alia, quæ ipsum trahat ad significatũ minus principale, aut quæ ipsum indicet pro minus principali accipi. Exẽplı gratia, dictio Cæsar, cũ dico, Cæsar est longus sex pedes. Cæsar agit Rome: per se ponitur: quoniam nõ additur ei aliqua particula distrahens ipsum ad significatũ alterũ minus principale, sed in sua cõsistit libertate. Ideo pro suo significato præcipuo sine hesitatione accipitur. Cũ autem dico: Cæsar sculptus, pictus, fulvis, aut sictilis. item Cæsar terreus, vel aureus, vel argenteus, vel huiusmodi: aliquid manifestum est per aliquam illarum adiectionum distrahi terminum à significato præcipuo ad secundarium & minus principale. Facile enim quilibet intelligit illic non de vero Cæsare, sed de eius imagine fieri sermonem.

Tertia regula.

Æquiuoco non debet esse vsus in disciplinis, nisi fuerit distinctum.

Hoc est, nisi prius fuerit indicatũ, pro quo significato debeat accipi. Cuius ratio est: quoniam æquiuocũ indistinctum (vt recte dici solet) cõsufione parit. A disciplinis autẽ omnis confusio longẽ arcenda venit, vt proe in quibus omnia cõuenit esse quã ordinatissima, minimeq; perturbata. Qui enim confusio & perturbationi rerũ vocumq; studet, hos cõstat non bonẽ disciplinẽ, sed sophistice cauilationis esse studiosos. Hactenus de æquiuocis æquiuocantibus, & æquiuocatis à casu, item & consilio. Nunc ad vniuocã pergamus.

CAPVT V.

De definitione vniuocerum.

Definitio vniuocerũ.

Vniuoca dicuntur, quorum & nomen est commune, & ratio substantiæ secundum illud nomen est eadem.

Huius definitionis intellectus, magna ex parte haberi potest ex supraposita & declarata definitione æquiuocerum. Secundum comparationem nanque omnia sic dicenda sunt de vniuocis,

vocis, quemadmodũ illic de æquiuocis diximus. Quomodo enim æquiuoca diximus æquiuocantia vel æquiuocata, sic vniuoca diximus vniuocantia vel vniuocata. Vniuocũ quippe vniuocãs, est dictio vniuocẽ plura significãs, id est, quæ mediã te vno essentiali cõceptu plura significat, aut secũdũ vnã orationẽ siue definitionẽ essentialẽ de pluribus prædicari potest. Vt animal genus est vniuocũ respectu omnĩu specierum suarum, quas omnes mediã te nõ cõceptu essentiali significat, & de quibus omnibus secundum vnã essentialẽ rationem siue definitionẽ prædicatur. Homo enim est animal, quia corpus animatum sensibile: & eadem ratione est equus, animal, & itẽ asinus, atque ita in reliquis. Vniuocata verõ dicuntur ipsa plura significata, quæ sic per vnum vocabulum mediã te vno cõceptu essentiali significantur. Ex his facile est supradictã Aristotelis definitionem exponere in hũc modũ: Vniuoca vniuocata dicuntur plura aliqua significata, quorũ est vnum commune nomen vniuocãs, id est, quæ per vnum aliquid vocabulum vniuocãs significantur: & non solũ nomen est illis commune, verũ etiam ratio substantiæ secundum illud nomen est eadẽ, id est, mediã te eodem cõceptu essentiali, per illud nomen significantur, vel secundum eandẽ rationem siue definitionem essentialẽ.

De eis prædicatur illud nomen. Quid autem sit ratio substantiæ, patet ex dictis circa declarationẽ definitionis æquiuocerum. Signatur verõ in definitione dicitur, quod ratio substantiæ secundum illud nomẽ cõmune, debeat esse eadem: quoniam ad rationem vniuocerum non sufficit quamlibet rationem esse cõmunem: sed oportet rationem substantiæ esse cum nomine cõmunem: id est, oportet vocabulum illis significatis pluribus conuenire secundum eundem cõceptum essentialẽ, vel secũdum eadẽ definitionem essentialẽ. Homo enim & equus nõ possunt dici vniuocata respectu albi: at tamen homo & equus habent nomẽ albi sibi commune, siue per prædicationẽ, dicendo, homo est albus, equus est albus: siue per significacionem & cõceptum, quoniam album generalĩ significacionem omnia illa in quibus est albedo, significat. Verũ non est illis secundũ nomẽ istud ratio substantiæ eadem. Nam ratio albi

Exponitur definitio.

F 5 non est

non est homini & equo substantialis, sed tantum accidentalis.

CAPVT VI.

De quibusdam ad cognitionem denominationum spectantibus.

Pro intellectu definitionis denominationum, quã subse-
quenter ponit Aristoteles, præmittenda est differentia,
quã ponunt Dialectici conformiter ad comunem vsum &
modum loquendi inter terminos concretos siue concreta,
& terminos abstractos siue abstracta. Terminus concretus
siue concretum, dicitur vocabulum, quod de subiecto aliquo per
semetipsum accidentaliter prædicatur. Huiusmodi sunt nomi-
na aut verba, quæ à Græmaticis adiectiua appellantur: vt al-
bus, niger, doctus, sedere, currere, &c. Hæc enim de subiectis
per semetipsa prædicantur accidentaliter, dicendo: Petrus est
albus, niger, studet currit. Dicitur autem de prædicatione acci-
dentali, quoniã propriè nõ dicitur terminus concretus ille,
qui solus essentialiter de aliquo prædicatur. Vt nõ licet prædi-
cetur verè de hoc homine & de illo, nõ propriè tamen cõcre-
tum dicitur, licet aliquando sic minus proprie dicitur. Ter-
minus autem abstractus siue abstractum, dicitur vocabulum
significans aliquam formã accidentalem subiecto alicui in-
existentem: per semetipsum tamen nõ potest de illo subiecto
verè prædicari, sed tantum mediante altero termino adiecti-
uo siue concreto: vt albedo, nigredo, sensio, cursus, & huius-
modi infinita. Significant enim ista nomina formas acciden-
tarias inexistentes ius subiectis. Attamè nõ per semetipsa pos-
sunt prædicari de subiectis illis, quibus in sunt res per ea signi-
ficatæ. Nõ enim verè quis dixerit: Petrus esse albedinè, aut ni-
gredinè, cursum aut sessionem. Sed mediantebus alijs termi-
nis adiectiuis debent ista prædicari, dicendo: Ioannem esse
album vel nigrum, sedere, vel currere. Inter hæc autè ab-
stracta & cõcreta est quedam conuenientia, & quedam dif-
ferentia. Siquidè abstractum & suum concretum in principa-
li significato conueniunt, sed in minus principali differunt. Ab-
stractum enim ipsam formam accidentariam nudè represen-
tat, concretum verò formã quidem illam principaliter signi-
ficat, nõ tamen nudè ipsam, sed cum ipsa simul subiectum cui

inest

inest, quoniã ipsam formam tanquã inexistentem subiecto
significat. Exempli gratia, terminus albedo, nihil nisi puram
formã accidentariam in suo conceptu representat: albi verò,
principaliter quidè significat illam formã accidentariam, sed
circa subiectum eã determinat, quod non facit terminus albe-
do, id est, significat formã illã tanquã subiecto existentè, siquæ
minus principaliter & secundario ipsum subiectum significat.

Atque hinc procedit, quod terminus abstractus per se-
metipsum verè non possit dici de subiecto, cui tamen res per
ipsum significata verè & realiter inexistit. Nimirum quia tan-
tum formam significat, non etiam subiectum. Nullus autè ter-
minus potest verè prædicari de eo, quod in suo conceptu nõ
significat. Terminus autem concretus, quia in suo conceptu
subiectum significat, tanquã id quod in se formã accidentale
habet, ob hoc rectè quoque per semetipsum, & verè potest præ-
dicari de subiecto. Atque ex his facile est intelligere ratio-
nem huius appellationis, quare videlicet cõcreta, & abstracta
appellètur. Nimirum abstracta dicuntur, eò quod significet for-
mã nudam & quasi abstractã à subiecto, ita vt ipsum non si-
mul cum forma significent. Cõcretum verò dicitur, eò quod
subiectum cõcernat, simulquæ, subiectum cum forma representet,
& in suo conceptu velut coniungat atque cõmiscet, nempe
vno conceptu suo significans & formam, vt inhaerentem, &
subiectum, vt in se eam continens. Hac etiam ratione videtur à
Græmaticis nominata esse adiectiua, verba vel nomina, quod
videlicet significet formã accidentariam tanquam adiacentè
rei, siue quatenus rei inexistit. Hæc autè quæ diximus sic
appellari cõcreta vel adiectiua vocabula, Aristoteles in præ-
sente definitione vocat *παράστασις*, id est, denominatiua eadè
vt que ratione, nimirum quod secundum huiusmodi voca-
bula debeat fieri denominatio subiectori, & quod ipsa deno-
minationè suam, qua subiectum denominant, habent à nomi-
ne abstracto, id est, à re per ipsum significata. Forma enim ac-
cidentalis in subiecto existens, ipsum semper aliqualè deno-
minat, dans ei esse quoddam accidentarium: quæ quidem
denominatio cum non possit aptè verèque fieri per nomen
abstractum, necesse est eam fieri per concretum siue deno-
mina

Cõcreta
& abstra-
cta quare
sic appel-
lentur.

Quid sit
concretum.

Quid sit
abstractum.

Differen-
tia inter
concreta
& abstra-
cta.

minatiuum. Vt iustitia in Petro existens, ipsum denominat appellarique facit, non per abstractum nomen iustitiam, sed nomine concreto iustum. Petrum nanque habentem in se iustum, non denominamus iustitiam, sed iustum: Ita eum, in quo est actio vel passio, cursus vel seistio, denominamus ab huiusmodi formis accidentarijs agentem, patientem, currentem, sedentem, non actionem, passionem, &c. Vnde pro dictorum clariori notitia, ac post explicandę definitionis faciliori intelligentia, tria hic adiutem pertinentia, & velut coherrentia, sed ab inuicem distincta assignamus, nempe denominans, denominatiuum, & denominatum. Denominans, appellatur ipsa forma accidentaria, quę subiectum denominat aliqualē, vt albedo, cursus, & huiusmodi.

Denominatiuum dicitur ipsum vocabulum, quo mediā se fit denominatio, vt iam dictum atque declaratum est.

Denominatum verò dicitur ipsum subiectū, quod a forma denominante secundum vocabulum denominatiuū denominatur aut appellatur tale vel tale. Exempli gratia: Humilitas est denominans, humilis est denominatiuum, homo est denominatū, quia ab humilitate homo denominatur humilis. Denominans verò & denominatum possunt indifferenter dici res vel termini. Ipsa nanque forma accidentaria inexistens subiecto realiter, propriè dicitur denominans, vel minus propriè ipse terminus, qui formam illam nudā significat, terminus videlicet abstractius. Ita subiectū illud, in quo realiter est forma, propriè dicitur denominatum, vel minus propriè terminus ipse subiectum significans. Denominatiuum verò non potest dici nisi ipse terminus, quo mediante fit denominatio, & per quem simul denominans formā cū subiecto denominatum significatur. His præmissis, ad explicandā Aristotelis definitionē accedamus, quę talis est:

CAPVT VII.

Explanatio definitionis denominatiuorum.

Definitio denominatiuorum.

Denominatiua dicuntur, quęcunque ab ali quo solo differentia casu secundum nomē habent appellationem.

Quantum

Quam definitionem ita intellige: Denominatiua sunt vocabula, quę ab aliquo denominante siue abstractiuo vocabulo, aut ab aliquibus abstractis, differūt solo casu id est, sola finali terminatione, vel transfiguratione, ita vt in principio vocis sint cōuenientia: & deinde secundū illud nomē habēt appellationem, id est, accidentalem habent prædicationē, secundū rem per nomen illud abstractum significatam. Hęc enim accidentalis prædicatio, in proposito appellatur denominatio. Exempli gratia, humilis, superbus, vocabula hęc sunt denominatiua. Nam a suis abstractis siue denominatibus (quę sunt humilitas & superbia) differūt sola transfiguratione siue terminationē finali, quę in proposito casus appellatur. In principio nāque cōueniūt, neq; nisi in finali terminationē est differētia. Deinde appellationē habent secundū illa abstracta, id est, accidentale prædicationem, secundum res per nomina abstracta significatas: quoniam humilis & superbus accidentaliter prædicatur de subiectis, ratione humilitatis & superbię, dicendo: Iste est humilis, ille superbus. Circa quā definitionē aduerte, triplicia distinguere solere denominatiua, nempe voce tantum, significatione tantum, voce & significatione simul: in proposito tamē sola definiuntur denominatiua voce, & significatione. Denominatiuū voce tantū dicitur, quod cum aliquo abstracto habet quidē secundū vocē conuenientiam in principio, & differētiam in terminatione finali, sed non conuenit cum eo in significatione, nec habet secundum rem per ipsum significatam denominationē, siue accidentalem prædicationem. Vt pugillator est denominatiuum voce tantū, respectu pugillatorię, accipiendo eam, vt significet habitum artis pugillandi: pugillatorē verò, vt significet naturalem potentiā ad pugillandū. Sic enim licet in principio conueniant, & differant in fine, in significatione tamē non cōueniunt: neq; habet concretum appellationē secundum rem per abstractū illud significatā. Non enim dicitur quis pugillator secundū illā significationē ab habitu artis, sed a naturali potētia. Ita somnolentus respectu somni est denominatiuum voce tantū, quia nō dicitur quis somnolentus a somno, sed a somnolentia. Sic cursor respectu cursus, est denominatiuū voce tantum:

De nō
minatiuum
& voce tantum.

Denominatiuum
significatione tan-
tum.

tantum: quoniam non dicitur quis cursor à cursu, sed ab habi-
tu & arte, quæ cursoria dicitur. Ita quoque in alijs dicendum.
Denominatiuum autem significatione tantum dicitur,
quod cum aliquo abstracto conuenit in significatione, secun-
dum rem per ipsum significationem habet denominatiuum præ-
dicationis: attamen ab eo non differt sola finali terminatione,
verum etiam in principio. Vt dormiens est denominatiuum
somnia secundum significationem: quoniam à somno animal
denominatur dormiens. Sic probus aut sapiens, aut studiosus,
est denominatiuum virtutis. Eum enim, qui virtutem habet,
dicimus probum, aut sapientem, aut studiosum: **virtuosum**
autem non dicimus, quoniam vox illa Latinis auribus est incon-
gnita. Maxime autem in Græco idiomate nomini ἀρετή, quod
virtutem significat, nullum proprium concretum inuenitur, sed
designatur illi propter defectum αρετῆς, id est, studiosus.

Denominatiuum autem voce & significatione simul di-
minatur, quod cum aliquo abstracto conuenit in principio, &
differt in fine, & insuper secundum rem per illud idem no-
men significatam habet denominationem, siue ut denominet
aliud, ipsum videlicet, in quo fuerit res per abstractum signifi-
cata, ut albus respectu albedinis, somnolentus respectu som-
nolentia. Atque hæc sola denominatiua in definitione Ari-
stotelis intelliguntur definiti. Denominatiua quippe voce
tantum excluduntur à definitione, per secundam eius parti-
culam, eo quod non habeant appellationem secundum illud no-
men. Denominatiua autem significatione tantum, abijciuntur
per partem priorem: videlicet quia non differunt solo casu ab
abstracto. Non enim solo casu, id est, sola finali terminatione
differt, quæ etiam differt in principio.

CAPVT VIII.

De prædicatione æquiuoca, vniuoca, & denominatiua.

Prædicatio
catio
equiuo-
ca.

EX prædictis triplex sumitur prædicatio, nempe æqui-
catio, vniuoca, & denominatiua. Prædicatio æquiuo-
ca est, in qua æquiuocum æquiuocè sumptum, prædicatur
de aliquo significatorum suorum. Quæ prædicatio à discipli-
nis rejiciatur, tanquam incommoda ad docendum vel discendum
propter

propter confusionem indistincti vocabuli. Prædicatio v-
niuoca dicitur, in qua prædicatur vniuocum de aliquo suo si-
gnificato, id est, inuocans de vniuoco. Vt hō est animal, e-
quus est animal, iustitia est virtus, superbia est vitium. Et vni-
uersaliter, omnis prædicatio generis de aliqua specierum, est v-
niuocatur: speciei de indiuiduis. Adijciunt quoque prædica-
tionē essentialis differentia de specie constituta, & eius indi-
uiduis. Prædicatio autem denominatiua dicitur, in qua de
nominatiuum prædicatur de subiecto siue denominato. Vt Pe-
trus est iustus, fortis, bonus, humilis, & cætera. Et vniuersaliter
omnis prædicatio accidentalis de suo subiecto, dicitur deno-
minatiua. Adijciunt quoque, hī prædicationē propriam de suo sub-
iecto. Vt hō est risibilis. Habet enim etiam propriam, secun-
dum rem per abstractum significatam denominationem, id est,
accidentalem prædicationem, si accidentalis prædicatio sum-
atur largius. Hæc tenus antepædicamentales Aristotelis
definitiones tractauimus, nunc ad diuisiones transeamus.

CAPVT IX.

Prima diuisio antepædicamentalis.

Eorum quæ dicuntur, alia secundum com-
plexionem dicuntur, alia verò sine com-
plexione.

Prima di-
uisio.

Cuius diuisionis sententia est, terminorum quosdam esse cō-
plexos siue cōpositos ex pluribus, quosdam esse simplices, incō-
plexos atque incōpositos. Terminus incōplexus dicitur, qui
ex pluribus dictionibus significatiuis non cōponitur, ut ius-
tus, superbus, homo, equus, currere, sedere, & cætera. Termi-
nus autem cōplexus dicitur, qui ex pluribus dictionibus signifi-
catiuis adinueniē rectē vnitis cōponitur. Vt homo albus, Pe-
trus et Ioānes, Petrus est probus. Ioānes est doctus, &c. Si-
gnatèr dicitur, ex pluribus dictionibus significatiuis, quoniam
terminum cōplexum non facit cōpositio syllabarum aut li-
terarum, neque etiā dictionum plurium non significantiū, sed tā-
tum cōpositio plarium significatiuarum dictionum. Imò ne
que hoc sufficit ad terminum cōplexum, quod cōponatur
ex partibus, quæ extra compositionem per se sumptæ, sunt
signi

significatiua, sed oportet in illa complexione eas habere significationem. Quod dicimus propter nomina, quae appellatur figuræ compositæ, quemadmodum corpus animatum, ut pro genere accipitur, respub. aliâque huiusmodi. Hæc enim proprie non dicuntur cum complexione, sed sine complexione: quoniam licet ex partibus componantur per se & separatim significatiuis, illic tamen in compositione illa non significant. In nominibus enim compositæ figuræ partes nihil significant, sed ex compositione partium resultat vna totius nominis significatio. Alioquin si partes accipiantur ut significantes, non erit compositum nomen, sed oratio appellari debet. Oportet ergo terminum complexum ex partibus in ipsa complexione significantibus componi.

Signanter quoque dictum est, ex partibus rectè adiuuicem vnitus, quoniam terminum complexum non facit multarum dictionum etiam significantium, sine ordine coaceruatio, nisi adiuuicem rectè fuerint ordinatæ atque cõiunitæ. Nam si dixerò sine coniunctione, homo, equus, bos, Grammaticus, Logicus, Musicus, complexum nullum terminum habebit, sed multos incomplexos terminos: quoniam non est ibi debita partium vnio. Non enim secundum aliquam Grammaticam constructionem siue compositionem vniuntur. Cùm verò adiuuicem plures dictiones secundum aliquam grammaticam constructionem bene vniuntur, inde terminus complexus efficitur. Vtpote cùm per coniunctionem adiuuicem vniuntur, dicendo homo & equus, Petrus vel Paulus: vel sine coniunctione ex vi alterius regiminis, vtpote adiectiui & substantiui, dicendo, homo iustus: Vel demonstratiui & rei demonstratæ, dicendo, iste homo: vel possidentis & rei possessæ, dicendo, domus Petri: vel secundum appositionem coniungendo in eodem casu adiuuicem pertinetiã, ut animal homo, Virgo Maria: atque ita in cæteris, quæ apud Grammaticos tractantur exactius. Quemadmodum enim non facit ædificium vnum, multorum lignorum & lapidum æceruis, nisi fuerint partes adiuuicem debito ordine compositæ: ita non facit complexum terminum multarum dictionum congeries, nisi debito ordine adiuuicem fuerint cõiunitæ.

Capit

CAPVT X.

De triplici complexio & triplici incomplexio.

Solent autem ad pleniorum huius diuisionis notitiam triplex distinguere complexum, & triplex itè incomplexum nempe cõplexum voce tantum, complexum significatione tantum, cõplexum voce & significatione simul: atque item incomplexum voce tantum, significatione tantum, voce simul & significatione. Complexum voce tantum dicitur, quod secundum apparentiã vocabuli ex pluribus cõponitur dictionibus significantibus, quæ tamè secundum veritatem in illa cõpositione significatiuis non sunt, sed vnâ simplicem significationem totum habet. Huiusmodi sunt nomina & verba figuræ compositæ, de quibus iam supradiximus. Cõplexum significatione tantum dicitur, quod secundum vocem non habet partes significantias, ex quibus cõponatur, in mente tamè plures habet conceptus adiuuicem coniunctos, & significationem habet cõpositã. Ut cû dico, curro, subintellecto pronomine, secundum vocem quidem, hoc incomplexum est in mente tamè respondet cõceptus pronominis & verbi, ego curro. Ita putant nonnulli de verbis impersonalibus passiuus, legitur, docetur, curritur. Videtur enim significatione esse complexa, quoniam legitur tantundem valer, ac si dicas, lectio fit, curritur, fit cursus, docetur, fit doctrinatio. Similiter sentiunt de illis verbis, quæ vocantur exemptæ actionis, pluit, ningit, tonat, grandinat, &c. Cõplexum autè voce & significatione est, quod & in voce & in mente plures habet dictiones significantias adiuuicè cõpositas, ut homo iustus, vir bonus, Deus viuus. Et de hoc principaliter fit sermo. Per cõtrariũ verò facile est definire incomplexum voce tantum, significatione tantum, voce & significatione simul. Incomplexum enim voce tantum est, quod secundum vocem non cõponitur ex partibus significantibus, attamen in mente est compositio, & conceptus responderet compositus. Incomplexum autè significatione tantum est, quod secundum vocem est cõpositum ex pluribus dictionibus, sed in mente non est cõpositio, tantumque simplex cõceptus toti vocabulo responderet in animo. Estque omne cõplexum voce tantum, incomplexum significatione tantum, quemadmodum omne complexum

Com-
plexu
voce
tantum.Cõple
xũ si-
gnifica-
tione
tantumCõple
xũ vo-
ce, &
signifi-
catis.
Incõple-
xum.

G

complexum

cōplexū significatiōe rātū, est incōplexū voce rātū, & ecōtrario. Incōplexo autē voce & significatiōe simul omnino ex aduerso opponitur cōplexū voce & significatiōe simul. Ipsū est, quod neq; secūdu voce ex pluribus dictionibus cōponitur significatiuis, neq; etiā secūdu rem & significatiōe. Et hoc propriissimē incōplexū dicitur. Nihilominus etiā propriē incōplexū dicitur, quod est incōplexū significatiōe rātū, & cōplexū voce. In proposito nanq; cōplexiōe maximē reputamus secūdu significatiōe, ita vt vbi significatiō inueniatur composita, propriē dicamus cōplexiōem: incōplexiōe verō, vbi fuerit significatiō simplex & cōceptus incompositus.

Conducit autem hac diuisio ad distinguēdu cōplexa ab incōplexis propter ordinē praedicamentōrū; quonia (vt maxima habet dialectica) nullū cōplexū in praedicamto aliquo loco habet, intelligendo de complexione secundum significatiōe. Nam secundum vocem incomplexio nihil impedit.

CAPVT XI.

Secunda diuisio antepredicamentalis.

Secunda diuisio.

Eorum quae sunt, alia de subiecto quodam dicuntur, in subiecto verò nullo sunt: alia in subiecto quidem sunt, de subiecto verò nullo dicuntur: alia de subiecto quodam dicuntur, & sunt in subiecto: alia verò neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur.

Pro cuius diuisionis intellectu explicandum est, quid in proposito sit, esse in subiecto, & dici de subiecto. Possumus autem ista, vel rebus applicare, vel vocibus, sicut & alibi admonuimus, quae rebus conueniunt, ea & vocalibus suo modo aptari: atque ecōtrario, quae de vocibus dicuntur, suo modo rebus applicari. Loquēdo de vocibus, dici de subiecto, & esse in praedicari essentialiter de aliquo: esse autē in subiecto, est praedicari de aliquo accidentaliter. Vt animal dicitur de homine, ita quā de essentiali subiecto, & albu dicitur de homine accidentaliter, ita quā de subiecto accidentali. De rebus autē loquēdo, dici de subiecto est essentialiter esse in aliquo, vel mediante

vel mediante vocabulo de aliquo essentialiter praedicari. Esse verò in subiecto, est accidentaliter esse in aliquo, tanquā in subiecto accidentali, vel mediāte vocabulo accidentaliter de aliquo praedicari. Sic natura generica animalis dicitur de homine, & ipsa albedo est in homine. Ex quo patet, aliter ac tibi subiectum, cum dicitur praedicari de subiecto aliter, cum dicitur esse in subiecto. Illic enim subiectū intelligitur essentialiter, quod videlicet in se aliquid essentialiter continet, tanquam sui partem essentialem, si de rebus loquamur. Vel vocabulū quod essentiali praedicatione alicui praedicabili subicitur, vt est species respectu generis, indiuiduū respectu sue speciei, & cōstituta species respectu constituentis differentie. De quibus in precedenti praedicabili libro plenus est determinatum. Cum autē dicitur esse in subiecto, intelligitur subiectum accidentale, cui videlicet aliquid inhæret accidentaliter: si de rebus loquamur, vel vocabulū quod subicitur alicui praedicato in praedicatione accidentaria. Hoc premisso ita est intelligenda diuisio. Eorum quae sunt, id est, inter omnia quae subsunt in rerum natura, haec est quadruplex differentia, vt aliqua dicantur de subiecto aliquo essentialiter, de nullo autem accidentaliter. Alia sunt in subiecto aliquo accidentaliter, & accidentaliter praedicantur de eo, essentialiter tamē de nullo subiecto possint praedicari. Alia & praedicantur de aliquo essentialiter, & de aliquo alio (nunquam autem de eodem) accidentaliter. Vltima neque essentialiter de aliquo praedicantur, neque item accidentaliter de aliquo. Haec autē diuisio quadrimembris omnia complectitur, quae inueniuntur in rerum natura subsistentia. Omne enim quod est creatū, vel est substantia, vel accidens: & rursum, omnis substantia vel vniuersalis & cōmunis est, vel particularis. Sic item accidens vel est vniuersale vel singulare: ex quorum adiunctem compositione, ista consurgit quadrimembris diuisio. Sub primo naq; membro cōprehenduntur omnes substantiae vniuersales, omnes videlicet naturae genericae & specificae praedicamti substantiae: quae omnes dicuntur de subiectis, quoniam essentialiter insunt speciebus & indiuiduis sibi subiectis, sed nulla illarum potest esse in subiecto, quoniam nulla substantia

Exponitur diuisio.

Primum membrum

tialis natura generica vel specifica, potest alicui subiecto inesse accidentaliter, aut de aliquo accidentaliter praedicari. Nihil enim potest dici accidentaliter homo, vel animal, vel substantia. Sub hoc membro comprehendi etiam videntur naturae differentiales, quarum species constituant. Nam & ipsae essentialiter insunt speciebus, quas componunt, & nulli insunt mere accidentaliter, secundum eum modum, quem paulo post dicemus in definitione Aristotelis, qua definitur ipse quid sit esse in subiecto. Nihil enim potest assignari, quod sit accidentaliter rationale, aut sensibile, sed quicquid tale est, essentialiter tale est. Sub secundo membro comprehenduntur accidentia singularia, ut haec albedo, ista humilitas, atque ita in ceteris. Haec enim in subiecto aliquo sunt accidentaliter, & de eo praedicantur accidentaliter mediantibus suis denominatiuis. De nullo autem essentialiter valent praedicari, neque essentialiter vlli inesse. Sub tertio membro continentur omnia accidentia vniuersalia, ut albedo in generali, virtus, scientias & similia. Haec enim communia accidentia, & subiecta habent, in quibus accidentia inherant, & insuper singularia accidentia habent, quibus insunt essentialiter, sicut natura specifica accidentaliter est in omnibus suis indiuiduis, id est, singularibus accidentibus illius naturae. Vel etiam accidentia vniuersalia inferiora habent quibus insunt, ut natura generica accidentaliter est in naturis specificis sibi subiectis, ut natura coloris est in natura albedinis, & natura albedinis, in hac atque illa albedine, & in singulis indiuiduis. Sub hoc membro propria communia simul comprehenduntur, ut risibile, flebile, sicut propria particularia ad membrum secundum reducuntur. Sunt enim propria accidentibus similia, ut differentiae generi & speciei. Quartum vero membrum habet substantias particulares, siue indiuidua praedicamentum substantiae. Quae neque de subiecto aliquo dici possunt essentialiter, cum nihil habeat se inferius, de quo possent praedicari. Neque in vltimo subiecto possunt inesse accidentaliter, cum eaque repugnet substantiae, esse in aliquo accidentaliter, atque accidenti repugnat, ex sua natura per se subsistere. Ad hunc autem modum enarrata diuisione ac rebus applicata facile est eandem & vocibus suo modo accommodare.

Figura

Figura ad oculum demonstrans singulorum membrorum praedictae diuisionis conuenientiam aut differentiam.

Substantia vniuersalis Dicitur de subie. & non est in subie.	Partim conueniunt, quia vtriusque de subiecto dicitur.	Accidens vniuersale Dicitur de subiee. & est in subiecto.
---	---	--

Partim conueniunt, quia neutrum est in subiecto.	Maximè partim in nullo	Partim conueniunt, quia vtriusque est in subiecto.
	Eorum quae sunt	
	Partim conueniunt, quia	Partim conueniunt.

Substantia singularis. Neque dicitur de sub. neque est in subiecto.	Partim conueniunt, quia neutrum de subiecto dicitur.	Accidens singulare. Est in subiecto, & non dicitur de subiecto.
---	--	--

G 3 Eigu

FIGURA BOETII

Substantia Afsytaton Accidens

De subiecto dicitur & in subiecto nullo est.

Neque dicitur neque est in

Eorum quæ sunt

dicitur subiecto.

de subiecto subiecto.

De subiecto & est in

In subiecto aliquo est, & de subiecto nullo dicitur.

Vniuersale.

Afsytaton

Particulare.

Inter substantiam & accidens, item vniuersale & particulare, ponit afsytaton, quoniam simul nequeunt consistere aut conuenire. Inter substantiam autem & vniuersale non ponit afsytaton, quoniam simul constant, item in alijs.

Caput

CAPVT XII.

Definitio esse in subiecto posita ab Aristotele.

Quod autem sit esse in subiecto, & quæ sit natura eorum, quæ sunt in subiecto, plenus definit Aristoteles, in hunc modum:

In subiecto esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est sine eo esse, in quo est. Esse in subiecto definitio

Cuius definitiõis hic est sensus: Illud est in subiecto, quod existens in aliquo non per modum partis, neque integralis, neque essentialis, sic ipsi tamen inhaeret, & sic in illo sustentatur cui inest, vt separatim extra ipsum subiectum non possit subsistere, sed quandiu est, in subiecto debet sustentari.

Quæ definitio pulchrè explicat naturã accidētis, ipsumq; ab essentialibus distinguit. Modũ enim describit, quo accidēs suo inhaeret subiecto, longè differentem à modo, quo essentialis natura inest illi, cuius est. Natura enim essentialis, id est, generica & specifica, atque etiam differentialis, inest rei in qua est, sicut pars ipsius essentialis, nimirũ ipsam componens & constituens essentialiter, quemadmodum in priori libro ostendimus naturam genericam esse in speciebus subiectis, specificam in indiuiduis, & differentialem in specie constituta ac subiectis indiuiduis. Accidēs verò, dicit Aristoteles esse in subiecto, non sicut partem aliquam. ***

Quod tamen ita supplendo exponunt, vt id quod in subiecto est secundũ propositum loquendi morem, debeat esse in aliquo, non sicut pars ipsius subiecti, neque etiam alterius vnus, quod simul cum ipso constitueret atque componeret, ita vt id, quod dicitur in aliquo vt in subiecto esse, non solum non possit ipsum constituere, sed neque cum ipso aliquid verè & substantialiter vnũ possit constituere. Quemadmodum infinita existēs in anima, nec est animæ pars, nec cum anima aliquid vnũ componit. Similiter nec color cum corpore, cui vt subiecto inest. Ex accidente quippe & subiecto nihil propriè vnũ constat, sed aggregatione tantum sunt vnũ.

Hoc autem ita supplendo exponitur, propter formas

G 4 sub

substantiales, quæ non dicuntur esse in materia tanquam in subiecto, cum non sint formæ accidentales, sed omnino substantiales. Attamen definitio tota iam posita illis cõueniret, si non supplementum illud adijceretur. Sunt quippe formæ substantiales in materia non sicut eius quædã partes, est quoque impossibile eas esse sine materia vel extra eam, loquendo de omnibus formis substantiãlibus, sola anima rationali excepta. Verum per adiectionem supplementi illius aperte excluditur, quoniã sunt formæ in materia, tanquam partes eius, quod simul cum ipsa componunt atq; cõstituit. Siquidem forma cõ materia rem naturalem cõponit quod verè & propriissimè qd vnũ est. Vt verbi gratia, anima rationalis cum corpore humano cõstituant hominẽ, anima equi cõ materia cõstituant equũ, anima vegetatiua arboris cõ materia, in qua est, cõponit arborẽ: atque ita in reliquis, iuxta quod plenus tractauimus, in libris de cõsideratione rerum naturalũ, lib. i. qui inscribitur de materia & forma. Quãuis itaq; forma substantialis nõ sit in materia, tanquã pars eius, nõ tamen est in ea, vt in suo subiecto, eò quod sit pars eius cõpositi, quod simul cõ ipsa cõponit, id est, quia simul cõ ipsa aliquid verè vnũ cõstituit.

Similiter dicunt & de differentiali natura respectu naturæ genericæ quam diuidit, & cõtrahit ad certam speciem compondã, iuxta modũ in priori libro determinatũ, in capite de differentiã. Sic enim videtur se habere natura differentialis ad genericam naturam, quã contrahit in constituendo certã speciem eam, quæadmodũ se habet forma substantialis respectu materiæ in cõponendo cum ipsa vnũ aliquid suppositũ indiuiduale. Vnde sicut nõ admittitur forma esse in materia, vt in subiecto: ita neq; videtur concedendum, differentiã esse in genere, vt in subiecto. Posset tamen ei definitio dicta rectè applicari, nisi adderent supplementum illud. Est enim natura differentialis in genericã, quã diuidit & contrahit, nõ sicut pars aliqua ipsius: cum manifestum sit, genus nõ componi ex differentijs suis diuisijs, sed tantũ constitutius. Per prædictum autem supplementum fit, vt ei definitio non possit applicari: quoniã licet ipsa sit in genericã natura non vt pars aliqua ipsius, est tamen in ea vt pars eius, quod simul cum ipsa cõponit, nempe

nit, nempe speciei quam simul cõ ipsa constituit, facitq; cum ea quid verè vnũ, nempe specificam naturam. Sic enim in libro precedenti declarauimus, naturã genericã, adueniente natura differentiali, pariter constituitur specificã natura. E Quod autè pro secunda definitionis parte subiungit Aristoteles, dicens: impossibile est ipsum esse sine eo in quo est, partim facit ad declarandam naturã eius quod est in subiecto, quemadmodum Porphyrius in libro prædicabiliũ definiendo accidens, dicit seipsum in subiecto subsistere, id est, nõ posse separatum extra subiectum esse: federe quãdiu est, suo subiecto inhærere. Cui aspulatur, quod ait in Physicis Aristoteles: Accidentis esse, est inesse: quoniã videlicet sicut de natura subitanea est per se subsistere, vt non possit alteri inhærere: ita est de natura accidentis, in subiecto aliquo hærere, atque ab illo portari & sustentari. Loquimur in his naturalibus, secundũ naturã tantũ potentiam, secundũ quam philosophorũ dicta (quæ rationi innititur nõ fidei) semper sunt exponenda. Fide enim edocet scimus, auctori naturæ deo nõ esse impossibile omne verbum, vt possit ipse accidens quod in subiecto est, & de subiecto hoc trãsfundere in alio numero in aliud, & profus extra omne subiectum constituitur: quemadmodũ de speciebus in Sacramẽto altaris apparuit, creditur omnes qui pie & rectè credit, iuxta normã orthodoxæ fidei.

Partim quoque addita est particula illa, propter excludendã ea quæ secundũ alios modos essendi in, ab eo de quo nos loquimur diuersos, sunt in aliquo. Quemadmodum videlicet vinũ in vase est, tanquã locatũ in loco, & annulus est in manu, tanquã circumdans & ornans eam, item res tẽporales sunt in tempore quo mensurantur. Hæc autè non sic sunt in illis, vt in subiectis. Neq; tamen per priorem particulam definitionis excluduntur, quoniã locatum est in loco non vt pars quædã eius, similiter annulus in digito, & res tẽporalis in tẽpore. Per posteriorem ergo hanc particulam excluduntur, quoniã possibile est illa esse sine ijs, in quibus sit. Potest enim vinum esse sine vase, & annulus sine digito, & res potest esse elapso hoc tempore in quo nunc est, & quo nunc mensuratur. Pro cuius rei pleniori intellectu, opera pre-

Octo mo
di essen-
di in ali-
quo

tū fuerit hic paucis annotare octo modos esse in aliquo, quos in physicis suis Aristoteles enumerat. Primo enim dicitur aliquid esse in alio, vt pars integralis in toto integrali, vt manus hominis in homine. Secundo, totum est in omnibus suis partibus, id est, in eis & ex eis consistit, quia ex ipsis est cōpositū. Tertio, species dicitur esse in genere, id est, sub genere: quoniam genus sua cōmunitate ambit, & intra se complectitur omnes suas species. Quarto genus est in suis speciebus, tanquā pars earū essentialis. Quinto, forma substantialis est in materia quam informat, & accidens in subiecto suo. Inter quæ tamen est hæc distinctio (vt supra latius declaratū est) quod forma facit cum materia quid vnum, non autem accidens cū subiecto. Sexto, dicitur effectus esse in causa, secundum virtutem & efficaciam, vt in sole dicitur esse calor. Septimo, dicitur esse rex in regno, secundum authoritatē, scilicet potestātē, & imperiū. Octavo modo dicitur locatum esse in loco, vel contentum in continente. Hæc ita paucis dicta sufficiant, pro intellectu antepredicamentaliū diuisionū: quarum quæ sit utilitas, in subsequentibus sit manifestum.

CAPVT XIII.

De prima regula antepredicamentali.

Post tres definitiones & duas diuisiones, duas adhuc regulas ante prædicamentorum tractatum præmittit, qua prior hæc est:

Quando alterum de altero prædicatur vt de subiecto, quæcunq; de eo quod prædicatur, dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur.

Huius regulæ sensus est: Quando alterum de altero prædicatur essentialiter, quicquid de illo prius prædicato essentialiter vt de subiecto potest prædicari, omne illud necessarium debet etiam de primo subiecto prædicari. Vt, verbi gratia, animal de homine prædicatur essentialiter, dicendo, homo est animal. De animali verò prædicatur essentialiter corpus animatum, dicendo, animal est corpus animatum. Propter hoc & corpus animatum de homine primo subiecto, deo bet verè atque essentialiter prædicari, dicendo, homo est corpus

pus

pus animatum. Signanter dictum est, quando alterum de altero prædicatur essentialiter vt de subiecto, ac deinde iterum repetitur, essentialiter dicendo, quæcunq; de eo quod prædicatur essentialiter, dicuntur: quoniam non nisi in prædicationibus essentialibus habet hæc regula certam veritatem. Id quod manifeste probatur exemplo, illic etiam vbi prior prædicatio essentialis erit: Homo nāque essentialiter de Ioanne prædicatur, dicendo, Ioannes est homo. De homine verò prædicatur (sed accidentaliter non essentialiter) humilis, bonus, sanctus, dicendo, homo quidam est sanctus & iustus & bonus. Hinc tamen non licebit inferre, prædicata illa dici de primo subiecto, nempe Ioanne, qui forsitan totus est improbus. Quamquam autem hoc in loco regulā istam cōstituentis Aristoteles nō intenderit argumentationum formam describere, eo quod hic non sit argumentationum locus, sed tractatus vocum simplicium: certum est tamen, ex vigore & virtute eius validas sumi posse argumentationes, easque sub duplici forma. Prius quidem (per propositiones, quas vocant neoterici de actu signato) ad hunc modum: Homo prædicatur de Ioanne, & animal prædicatur de homine, consequens igitur est, animal prædicari de Ioanne, vbiq; intellige essentialiter. Secundo (per propositiones, quas appellant de actu exercito) ad hunc modum, Ioannes est homo, & homo est animal, est igitur Ioannes animal. Intellige item vbiq; essentialiter. Sic in accidentibus, humilitas est virtus, virtus est habitus, humilitas ergo est habitus. Non est tamen bona hæc argumentandi forma, sed ratione tantum materiæ valent istæ iam factæ argumentationes: quoniam videlicet ex materia consequuntur certa, nempe prædicationum essentialium: vbi si alia acciperetur materia, prædicationem videlicet accidentalium, seruata penitus eadem argumentandi forma, malè concluderet argumentatio, quemadmodum est supra exemplo monstratum. Si verò modum hunc argumentandi volumus ad bonā formam redigere, ita vt ipsa forma argumentandi valeat, quæcunq; accepta materia, vt pote tam in accidentalibus, quam in essentialibus prædicationibus, nihil opus est, nisi secidam prædicationē vniuersalem acci

accipere: ita videlicet ut terminus ille, qui in prima prædicatione prædicatur de altero, in secunda ubi subiicitur, cum vniuersali signo sumatur. Sic enim erit bona & infallibilis argumentandi formula ad hunc modum: Ioannes est homo, & omnis autem homo est animal, est ergo & Ioannes animal. In accidentalibus prædicationibus similiter argumentare, Ioannes est homo, & omnis autem homo est iustus ac probus, est ergo Ioannes iustus ac probus. Hanc formam argumentandi nemo calumniari potest. Non enim poterit simili forma argumentandi retenta, vlla argumentatio mala inueniri, in qua posuit antecedens dari verum sine consequente. Hoc etiam seruato, quod si prima propositio fuerit particularis, inferretur conclusio similis. Nam si prima propositione existente particulari, conclusio inferretur vniuersalis, mala esset forma, tamen si forsitan interdum ratione materiam valeret argumentatio. Ut si quis ita argumentaretur. Animal est homo, & omnis homo est rationalis, igitur omne animal est rationale: nihil valet forma eiusmodi, quoniam manifestum est illic antecedens esse verum, consequente existente falso, quod in bona argumentatione fieri non potest. Argumentationes autem, quæ ex vi huius regulæ formantur à disputantibus, interdum ab ipsa regula solent appellari argumentationes primæ regulæ antepredicamentalis, vel per primam regulam antepredicamentalem factæ, eo quod suam bonitatem sumant ex vi huius regulæ secundum debitum modum intellectæ, iuxta quod supra expositum est. Interdum appellantur argumentationes à primo ad vltimum, eo quod in conclusione tandem fiat reditus ad coniungendum vltimum prædicatum eius propositionis, quæ in antecedente fuit vltima, cum subiecto primæ propositionis.

Fique frequenter hæc argumentatio multiplex, ita ut vna in se multas concludat. Exempli gratia, cum ita argumentor: Ioannes est homo, homo est animal, animal est corpus animati, corpus animati est corpus, corpus autem est substantia, igitur Ioannes est substantia. Vel secundum formam bonam, hoc modo: Ioannes est probus, omnis probus credit in deum, & omnis credens in deum est gratus deo omnis deo gratus est filius regni, igitur Ioannes est filius regni. Huiusmodi autem argumentationes

tationes propriè appellantur à primo ad vltimum, in quibus sic per multas prædicationes fit transitus. Omnes autem huiusmodi argumentationes, etiam quæ sunt ex non essentialibus prædicationibus, ex vi regulæ huius accipiunt robur, si ita intelligatur. Quæcumque de eo quod prædicatur, dicitur, vniuersaliter, si ita tantum addicuntur, addatur vniuersaliter. Manifestum tamen est Aristotelem non esse loquutum nisi de essentialibus propositionibus, neq; à proposito hic trahere voluisse vllam argumentandi formam. Quare hæc tanquam à proposito nostro extranea, omittamus prosequi longius, inq; syllogismorum librum (ubi proprius est eorum locus) plenus tractandæ argumentationum formæ seruentur. Pauca tamen hæc, quæ iam dicta sunt, hoc in loco breuiter tractare volumus, ne multis disputatoribus celebrè hunc argumentandi modum, qui secundum regulam istam sumitur, profus non attigisse videremur.

CAPVT XIII.

Secunda regula antepredicamentalis.

Diuersorum generum, & non subalternarum positorum, diuersæ sunt species & differentia. Subalternorum verò generum nihil prohibet easdem esse differentias.

Vbi primò notandū est, in exemplaribus vulgaris hæc regulæ corruptè legi. Sic enim passim legitur, Diuersæ sunt species & differentia, ut coniunctio copulet inter species & differentiam, tãquàm inter duos nominatiuos. Ex originali autem Græco textu manifesta inuenitur corruptio. Sic enim habet τὸν ἰτιρογενῶν καὶ μὴ ὑπελάλιλα τεταγμένων, ἴτερα τῶν δὲ καὶ αἰ διαφορὰ. Hoc est: Diuersorum generum & non sibiinuicem positorum, diuersæ specie, vel secundum speciem sunt etiam differentia. Atque ita legit Boetius, tam in Commentariis, quàm in textu interposito. In textu enim sic legit: Diuersorum generum & non subalternarum positorum, diuersæ sunt specie differentia. In Commentariis autem sic legit: Diuersæ sunt secundum speciem & c. Commentator quoque Auerrois, locum istum exponens sic ait: Genera diuersa

ra diuersa & non subiecta vel ordinata, alia subalijs, differentias habent diuersas in specie. Arbitror autē hanc corruptionē litteræ factam esse à non intelligētibus, quibus mirandum videbatur, dicere, differentias specie diuersas. Quamquā nō est in hoc difficultas permagna. Dicimus enim differentias diuersas secundum speciem, quæ species diuersas constituūt, sicut differentias diuersas genere, quæ constituunt diuersa genera. Habet autem hæc regula Aristotelica duas partes. Prior est: Diuersorum generum, & non subalternatum positō rū, id est, quorum neutrum ponitur sub altero, esse etiā diuersas differentias. Id declarat exēplo, in animali & scientia, quæ manifestū est genera esse non subalternatum posita, quoniam nec animal sub scientia, nec sub animali scientia ponitur. Habent autem differentias diuersas. Animal enim habet differentias per quas diuiditur, gressibile, volatile, bipes, aquatile. Volatile nāq; sub animali, constituit autem, aquatile piscē, sicut reptile serpentē: & ob hoc quod sic sub eodem genere diuersas species constituunt, rectē dicuntur differentia secundum speciem diuersa. Scientia verō non illas eandem habet differentias. Non enim scientia diuiditur in gressibilem, volatilem, aquatilem, aut bipedem, sed potius in fermocinalem, rationalem, & moralem. Ita in eodem prædicamento substantiæ corpus animatum & corpus inanimatum, duo genera non subalternatum posita habent diuersas differentias, per quas diuiditur. Nam corpus animatum diuiditur per sensibile, & insensibile, corpus inanimatū verō, diuiditur in cęlestē & elementare. Loquitur autē Aristoteles, in hac parte priorē de differentijs diuisiuis, id quod ex ipsius declaratione explari faciliē patet. Loquendo enim de differentijs constitutiuis superioribus, sic generum etiam non subalternatum positōrū eandem possent assignari differentia. vt, verbi gratia, animal & planta genera sunt non subalternatum posita: quoniam nec animal sub plāta ponitur, nec eōtrario plāta sub animali, sed sub eodē genere corpus animatū ex aquo sunt posita, vt species proximæ. Habet tamē easdē aliquas differentias superiores constitutiuis, sibi cōmunes, nēpe animatum & corporeum. Veruntamen de constitutiuis proprijs generū differentijs loquendo

loquendo, id foret impossibile, vt duo genera non subalternata, eandem haberent differentias, vel eandem differentiam constituentem vtrunque genus. Proximas enim & proprias generum diuersorum constitutiuis differentias, oportet diuersas esse, quemadmodum in prædicabili libro plenissimē tractatū est. Secunda pars regulæ ita habet: Subalternorū generū nihil prohibet easdē esse differentias. Vbi primō notandū est, genera subalternata hic accipi pro subalternatum positis. Simpliciter enim genera subalternata, vt in libro prædicabili definita sunt, differunt à subalternatum positis, cū possint assignari subalternata genera, quæ non sunt subalternatum posita. Vt, verbi gratia, animal & planta sunt genera subalternata, quemadmodum ex prædicabilibus liquet, nō sunt tamen hic subalternatum posita, quoniā neutrum ponitur sub altero. Horum ergo generū subalternatorum siue subalternatum positōrū, nihil prohibet (inquit Aristoteles) eandem esse differentias. Quod ita declarat, quoniam superiora semper de inferioribus prædicantur: atque ob hoc, quæcunque erunt differentie prædicati, easdem & inferiori subiecto conuenire secundum prædicationem, iuxta priorē regulam: Quando alterum de altero & cætera. In qua parte, dum ita loquitur, Nihil prohibet easdem esse differentias, indicat, non omnes necessariō differentias easdem esse eorum, quæ subalternata sunt, posse tamen aliquas esse easdem. Atque ita sanē res habet. Nam auis & animal genera sunt subalternata, quæ aliquas differentias habent easdem, sed non omnes. Gressibile namque, volatile, aquatile, reptile, bipes, omnes sunt differentia: animalis: auis autem tantum vna harum differentia nempe volatile, quæ auis est constitutiua. Non igitur omnes differentia: in his subalternatis generibus sunt eadē. Aliquæ tamen eandem inueniuntur. Primum illa quæ est animalis diuisiua & auis constitutiua, est vtriusque differentia, licet diuerso modo, illius nempe diuisiua, & huius constitutiua. Deinde, ea quæ immediatē constituit animal, nempe sensibile aliquo modo vtriusque est differentia. Sicut enim est animalis immediatē constitutiua, sic auis, quod sub animali ponitur, est constitutiua mediatē: & de aue essentialiter vtrique prædicatur,

praedicatur, sicut de animali. Ita & de omnibus alijs differentis superioribus dicendum. Nulla enim differentia constituitur, neque mediata, neque immediata alicui generi conuenit, quae non simul omnibus etiam conueniat, sub ipso positis.

Ac de his quidem constitutis differentis intellegere te potestiorum istam partem monstrat Aristoteles, cum declarando subiugit: Superiora de inferioribus praedicatur. Quare quaecumque fuerint praedicti differentiae, erunt eadem & subiecti. In diuisiis namque id manifestam habere falsitatem. Quoniam enim animal de homine praedicatur, ut de subiecto: non ita men quaecumque sunt diuisiuae praedicti, eadem erunt & subiecti. Generum itaque subalternatum positum, nihil prohibet esse easdem differentias, sed non necesse est omnes esse easdem. His ergo de antepredicamentis utitur: tractatis, & quaecumque claritate elucidatis, ad praecipuum praedicatorum tractatum alacres transeamus, illo prius admonito, ne ista nostram in antepredicamentis huiusmodi qualitercunque: prolixitate, quasi superuacaneam, aut superfluousam lectionis morosus agere accipiat. Solet enim nimis in fundametibus inuitis quaestibus breuitas, ita se vlcisci, ut post modum in praecipuo negotio, vel obscuritate confundat omnia, vel moram duplo tardiorum adducat. Ac proinde hanc nostram in inuitis, inque praeparationis praecipui negotii moram, aliquantulum longior, in subsecquentibus magno lucro nobis futuram speramus.

CAPVT XV.

De enumeratione decem praedicatorum.

Incipiens Aristoteles de praedicatorum tractatum, primo diuisionem constituit, in qua praedicatorum singula enumerat. Ea est haec:

Eorum, quae secundum nullam complexionem dicuntur, singulum aut substantiam significat, aut quantitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut facere, aut pati.

Vbi dum pro diuiso constituit ea, quae dicuntur, manifeste indicat

siue indicat de vocibus se loqui, sicut & in eo quod sequitur, singulum aut substantiam significat &c. Vocabuli quippe est significare, sicut rei est significari. Dat quoque exempla singulorum membrorum per ordinem. Est autem substantia (inquit) ut homo, equus: quantitas, ut bicubitum, tricubitum: qualitas, ut albus, grammaticus: ad aliquid, ut duplus, dimidius: ubi, ut in foro esse, vel in Lyceo: quando, ut heri fuisse, aut eras fore: situm esse, ut sedere, iacere: habere, ut calcium esse, vel armatum: facere, ut secare, vrere: pati, ut secari, vreri.

Enumerantur autem haec decem genera, maxime quantum ad accidentia, vel in concreto, vel in abstracto. In abstracto sic quantitas, qualitas, ad aliquid siue relatio, ubi siue in loco existentia, quando siue in tempore existentia, situs, habitus, actio, passio. In concreto vero sic enumerantur. Quantum, quale, ad aliquid siue relatum, ubi siue in loco esse, quando siue in tempore esse, situm esse, habere, agere, pati. Est autem haec diuisio siue potius enumeratio decem primorum generum sufficiens, quoniam neque superflua neque deficit vllum membrum. Nec enim aliud genus poterit inueniri, quod his decem primis adiciatur, neque ex enumeratis aliquid recte subtrahi poterit.

CAPVT XVI.

De substantia in speciali.

Inter omnia praedicatorum, merito primum obtinet locum substantia: quoniam caetera omnia sunt accidentium praedicatorum. Substantia autem, accidentem est dignior, utpote quae ipsum debeat sustentare, & quia accidentia omnia propter substantias sunt, ad eas videlicet ornandas atque perficiendas. Inter substantias autem distinguit Aristoteles, quaedam vocans primas substantias, alias autem secundas. Primas substantias (ut figuratiter dicamus) appellat substantias indiuiduas siue singulares, id est, indiuidua praedicatorum substantiae, Ioannem, Petrum, hunc equum, illum asinum. Secundas autem substantias appellat, substantias communes siue vniuersales, id est, generis & species praedicatorum substantiae: ut homo, equus, asinus, animal, & huiusmodi, sunt secundae substantiae.

Definitio autem siue descriptio, quam Aristoteles assignat primae substantiae, haec est:

H

Substantia

Diuisio
praedicatorum
metalis.

Definitio
primæ
substantiæ

Substantia quæ propriè, principaliter, & maximè dicitur, est, quæ neq; de subiecto dicitur, neque in subiecto est.

Quæ definitio siue descriptio, duas in se includit. Prior in periphrasi, quæ ponitur à parte definiti, inuenitur, necpe ista: Prima substantia est, quæ propriè, principaliter, & maximè substantia dicitur. Posterior hæc est: Prima substantia est, quæ neque de subiecto dicitur, neque in subiecto est. In priore explicatur ratio nominis, quare uidelicet substantia singularis dicatur prima substantia. In posteriore ex iis, quæ prius dicta sunt, notificatur: quæ appellandæ sunt primæ substantiæ. Quantum itaque ad priorem illam descriptionem, sciendum est, tres illas particulas, propriè, principaliter, & maximè, accipi posse pro eodem, vt ad maiorem rei declarationem tria illa vocabula adinuicem se dicantur cõiuncta. Nam id frequenter iis, qui aliquid intellectu difficile explicare laborant, euenire solet, vt ita per coniunctionem copulatiuum plura vocabula adinuicem connectant, vt quod vno minus sufficiat, aut non satis lucidè potest explicari, saltem per plura dicatur lucidius. Secundum hanc ergo sententiam propriè substare, aut substantiam esse, nihil est aliud, quàm substare principaliter, & hoc iterum nihil est aliud, quàm substare maximè. Quare autem primæ substantiæ dicantur maximè substare, aut esse maximè substantiæ ratio est, quia plus omnibus sunt subiectæ, & plus omnibus substant. Quæ autem magis sunt subiectæ aut amplius substant, merito magis substantiæ dicuntur: & quæ maximè sunt subiectæ, merito maximè substantiæ dicuntur. Quod autem prima substantiæ plus omnibus substant aut subiectæ sunt, ita declaratur: quoniam omnia vel in ipsis sunt, vel de ipsis dicuntur. Omnia quippe accidentia, tam communia, quàm singularia, singularibus substantiis insunt, vt in subiectis. Omnes verò substantiæ vniuersales, de primis substantiis essentialiter vt de subiectis prædicantur. Sunt igitur primæ substantiæ, & subiectæ omnibus accidentibus accidentaliter, & subiectæ omnibus secundis substantiis essentialiter,

liter. De accidentibus singularibus id est manifestum ad oculum: quoniam omnis calor est in aliquo corpore, omnis item magnitudo, omnis qualitas, in aliqua singulari debet esse substantia, vt in subiecto. De accidentibus vniuersalibus, ex cõsequenti idem patet: quoniam accidentia vniuersalia sunt in singularibus accidentibus essentialiter. Sicut ergo accidentia singularia sunt in substantiis primis accidentaliter, ita & accidentia cõmunia, quæ nõ possunt nõ esse, vbi sunt singularia. De substantiis quoque vniuersalibus manifestum est, quomodo eis sunt primæ essentialiter subiectæ: quoniã de primis substantiis secundæ prædicatur essentialiter, vt ex libro prædicabiliũ notum relinquitur. Merito ergo substantiæ singulares peculiariter veniunt appellandæ primæ substantiæ, eo quod maximè substent, & maximè subiectæ sint. Seuerinus autem Boetius, tres illas suprapositas particulas, propriè principaliter, & maximè, subtili consideratione distinguit. Propriè nanque substantias ait dici substantias singulares, eo quod sensui primum subiectæ sint, & propriè atque immediatè cognoscantur per sensum: ac deinde ex ipsis præcognitis acquiritur cognitio vniuersalium substantiarum. Quædam modum uidelicet sensui primũ proponitur & offertur Ioannes, Petrus, Paulus, hic equus, ille equus, ac deinde ex his elicitur cognitio vniuersalis, hominis & equi: ex quibus deinde elicitur cognitio anima lis, atque ita semper ascendendo in superiora, de quo modo cognoscendi per abstractionem vniuersalia ex singularibus, suo loco plene determinauimus, in libris de consideratione rerum naturalium, lib. 1. de intellectu, cap. 1. & 12. Principaliter verò substantias appellari dicit, eo quod omne accidens prius insit substantiæ singulari, quàm vniuersali, vt quasi secundo loco in vniuersale veniat. Ex eph gratia, color quilibet primũ & immediatè est in hoc aut illo homine, & secũdario est in homine. Sic & per prædicationem, prius dicitur hic hõ esse albus aut doctus, ac posterius, quasi ex cõsequenti, dicitur hõ esse albus aut doctus, nimirũ quia hic vel ille hõ est albus aut doctus. Idcirco enim de substantia vniuersali dicitur accidens quia de prima aliqua secundam illam includetè dicitur. Rectè igitur (inquit) quod prius subiectum est, principaliter substantia

substantia dicitur. Maxime autem substantiā appellari dicit, eadem ratione quam supra nos assignauimus: nimirum quia maxime subiecta est rebus alijs: quoniam omnia aut de primis substantijs dicuntur, aut in ipsis sunt, vt iam ante declarauimus.

CAPVT XVII.

De secundis substantijs.

Definitio secundarum substantiarum

Secundae substantiae dicuntur species, in quibus illae, quae principaliter substantiae dicuntur, in sunt, haec quidem & harum specierum genera.

Cuius definitionis hic est sensus: Secundae substantiae dicuntur species illae, in quibus insunt, id est, sub quibus continentur essentialiter illae, quae dicuntur principaliter substantiae, id est, substantiae singulares: & non solum species earum immediate, sed etiam genera illarum specierum. Vt homo & equus sunt secundae substantiae: quoniam sunt species in quibus sunt, & sub quibus continentur essentialiter primae substantiae. In homine enim vel sub homine, essentialiter continentur hic homo, ille homo, & caetera omnia indiuidua hominis. Sic in equo vel sub equo sunt, iste equus, ille equus & caetera omnia eius singularia. Capitur autem hic, esse in, secundum eum modum, quo inferius esse dicitur in suo superiori: vt puta indiuiduum in sua specie, & species in suo genere. Ne vero putemus solas species specialissimas proximas indiuiduis esse secundas substantias, adtingitur: haec quidem, & harum specierum genera. Qua adiectione indicat, omnes substantias vniuersales dici secundas substantias: quoniam omnes substantiae vniuersales, quae non sunt species specialissimae, sunt genera aliarum specierum, quas sub se, siue in se comprehendunt. Quare autem istae dicuntur secundae substantiae, facile cuius potest intelligere, contra nimirum ratione ad eam, quae de primis substantijs est reddita. Secundae enim substantiae merito dici debent, quibus aliae sunt priores substantiae. Dicit quoque possunt substantiae minus propriae, minus principaliter, & minus substantiae, coparatione ad primas substantias, iuxta supraposita Boetij declarationem. Minus proprie quidem, eo quod posterius cogniti

boni hominis subijciuntur, vt pote quarum cognitio non nisi ex primis substantijs possit elici. Minus principaliter vero, quoniam accedendo eis posterius insunt, prius autem indiuiduis. Simpliciter autem dicuntur minus substantiae, quoniam non tantum subiectae sunt, quantum primae. Primae siquidem substantiae omnibus subijciuntur, quibus secundae fuerint subiectae, & praeter ea ipsis subijciuntur secundis: propter quod nemo dubitat primas esse magis & maxime subiectas.

CAPVT XVIII.

Ponuntur quaedam regulae ad cognoscendum, inter secundas substantias, quae sint magis substantiae.

Quoniam autem genera omnia & species praedicamentum substantiae dicuntur communi nomine secundae substantiae, sunt tamen inter eas aliae alij magis substantiae, quae dam autem aequaliter substantiae dicuntur. Pro cuius rei intellectu, notandae sunt duae regulae, quas ponit & declarat Aristoteles. Prior haec est:

Secundarum substantiarum, species magis est substantia, quam genus.

Cuius sensus est, inter secundas substantias magis proprie, magis principaliter, & simpliciter, magis substantias dici species, quam ipsarum genera. Vt homo & equus, magis sunt substantiae, quam animal: item pomus & pirus, magis sunt substantiae, quam arbor aut planta. Declaratur haec regula dupliciter. Primo sic, Illud quod est magis propinquum primae substantiae, merito debet dici magis substantia, quam quod est magis elongatum ab ea: quoniam in vnoquoque genere, id quod magis appropinquat, maxime tali est magis, quam id, quod longius abest. Species autem viciniores sunt primis substantijs, quam ipsarum genera. Recte ergo magis substantiae sunt dicenda. Secundum idem declarat. Primae substantiae dicuntur maxime substantiae, eo quod maxime sunt subiectae, nempe omnibus accidentibus, & omnibus secundis substantijs. Cum ergo species sint magis subiectae quam sua genera, vt pote quae subiectae sunt omnibus quibus genera subijciuntur, ac praeterea ipsis generibus, consequens est, species dici magis sub-

Regula de secundis substantijs.

stātias quā sua genera. Sicut enim se habent primae substantiāe ad secundas substantias, ita species ad omnia genera supraposita. Quomodo autē supra ex Boetio declaratum est de prima substantia, dici eā proprie substantiā, & principaliter, & maxime: sic per ordinē distinctē tria ista accommodando species in cōparatiōe ad genus declarari potest, specie magis proprie, magis principaliter, & simpliciter magis substantia dici, quā suum genus. Magis proprie, quoniā proprius obijctur seu sui speciei quā genus, id est, viciniōr est cognitio speciei: cognitio primae substantiāe, ex qua immediatē elicitur, quā cognitio generis, quae ex speciebus diuersis elicitur. Magis itē principaliter, quoniā prius accidens venit in speciem, quā in genus. Sicut enim prius dicimus hunc hominem esse doctum, ac posterius hominē doctum esse: ita prius dicimus hominem esse doctum, quā animal. Simpliciter quoque magis substantia dicitur species quā genus, quoniā omnibus substantat species quibus genus, ac praeterea ipsi generi: qua parte genus in substantiā excedit. In praedicta autē regula, cum de specie loquimur, non solum species specialissimas intelligimus, sed generaliter omnes species subijcibiles, in cōparatiōe ad sua genera. Quae admodū enim homo est magis substantia quā animal, sic animal est magis substantia, quā corpus animatum, corpus animatū verō est magis substantia quā corpus & genus substantia, cum sit generalissimum, est minus substantia quā corpus. Quae admodū enim infima praedicationi substantiae, nec per indiuidua dicuntur primae substantiae, ita per oppositū, supremū genus dici debet vltima substantia, quoniam minime subiacet aut subsistat. Nā solis subiacet accidentibus, nulli autē substantiae: cetera omnia genera & species & indiuidua sub ipso posita, subiecta sunt etiā substantijs, quaedam quidem omnibus vniuersalibus, vt indiuidua, quaedam pluribus, vt species, quaedam paucioribus, vt superiora & generalissimo viciniōra genera. Sicut enim secundae substantiae, quānto viciniōres sunt primae, tantō dicuntur magis substantiae, ita quānto viciniōres sunt generalissimo, tantō sunt minus substantiae: tantō minus proprie & minus principaliter substantiae dicuntur.

Poste

Posterior regula, quam ponit Aristoteles de secundis substantijs haec est:

Specierum, quae non sunt genera, vna nō est magis substantia, quā alia.

Altera
regula.

Hoc est species specialissimae, quae solum species sunt & nō etiam genera, sunt aequaliter substantiae, non alia magis alia. Cuius ratio est, quoniam illarum alia non est magis subiecta quā alia, neque illarum alia est propinquior primae substantiae, quā alia. Omnes enim species specialissimae sunt aequē propinquae suis indiuiduis: proximae nimirum & immediatae. Quomodo ergo primarum substantiarū nulla dicitur magis substantia quā altera: sed omnes simpliciter primae dicuntur, quoniam aequē omnes subiectae sunt omnibus quae de ipsis dicuntur, vel quae in ipsis sunt, ita species earum proximae aequaliter omnes substantiae sunt dicendae. Secus verō dicendum est, de speciebus illis, quae sunt etiam genera, siue de speciebus subalternis. Illarum nanque alia potest esse alia magis substantia vel minus. Vt animal est magis substantia, quā corpus, & corpus magis, quā substantia.

CAPVT XIX.

De conditionibus, siue communitatibus, & proprietatibus substantiae.

Ad pleniorē substantiarum cognitioē, ponit Aristoteles quasdam conditiones substantiarum. Ex quibus earum natura perfectius cognosci poterit: id tamen quod vltimo loco ponit, solum appellat proprium, cetera autē nō omnino propria aude appellare. Tamen si enim in praedicationibus distinxerimus proprii quatuor modos: solus tamen quartus modus verē & perfectē proprii meretur appellatiōne. Vnde quia nulla earū cōditionum, quas hic posuit Aristoteles, conuenit substantiae cōuertibiliter, id est, omni & soli substantiae, & semper (sed aliqua tantū soli & non omni, alia omni, sed non soli) eo excepto quod vltimo loco ponendum est, idcirco hoc solum aude substantiae propriū nominare. Cetera autem dicit substantijs cōuenire, vel inesse, vel

H + com